

STORTINGET

Stortingstidende

Referat fra møter i Stortinget

Nr. 11 · 22. oktober
Sesjonen 2020–2021

Møte i Stortinget torsdag den 22. oktober 2020 kl. 10

President: Tone Wilhelmsen Trøen

Dagsorden (nr. 11):

1. Innstilling fra utenriks- og forsvarskomiteen om Nordisk samarbeid
(Innst. 387 S (2019–2020), jf. Meld. St. 23 (2019–2020))
2. Innstilling fra utenriks- og forsvarskomiteen om Rapport fra Stortingets delegasjon til Nordisk råd om virksomheten i 2019
(Innst. 388 S (2019–2020), jf. Dokument 17 (2019–2020))
3. Innstilling fra utenriks- og forsvarskomiteen om Eksport av forsvarsmateriell fra Norge i 2019, eksportkontroll og internasjonalt ikke-sprednings-samarbeid
(Innst. 25 S (2020–2021), jf. Meld. St. 25 (2019–2020))
4. Interpellasjon fra representanten Trine Skei Grande til utenriksministeren:
«Ytringsfrihet, forsamlingsfrihet og retten til fredelige demonstrasjoner er grunnleggende rettigheter. Den kinesiske folkekongressen har nylig vedtatt å innføre en omstridt sikkerhetslov for Hongkong, som vil kunne utfordre disse rettighetene. Dette skjer etter en periode med demonstrasjoner og uroligheter i Hongkong. Mange er bekymret for at situasjonen skal eskalere, og at både det lokale selvstyret og menneskerettighetene til Hongkongs innbyggere kan bli begrenset.
Hvordan vurderer utenriksministeren situasjonen, og hvordan jobber regjeringen med disse spørsmålene?»
5. Interpellasjon fra representanten Kari Henriksen til utenriksministeren:
«Grunnleggende menneskerettigheter er under press. I dag fengsles LHBTI-personer, og kvinner utsettes for grove krenkelser og vold, uten at landets lover gir dem tilstrekkelig beskyttelse. Folk fra røves retten til å samles og gi uttrykk for sin mening, i frykt for represalier. Ytterliggående ideologier vokser frem, der hat mot grupper basert på rase, religion, seksuell orientering eller etnisitet bidrar til spredning av hatytringer, oppfordring til vold, fengsling og drap. Menneskerettighetene ble til på et bakteppe av den grusomme politikken Tyskland førte for 75 år siden. Fremdeles skjer alvorlige brudd på internasjonale konvensjoner, også i Norge. Noen steder er det åpne debatter og politisk vilje til å avdekke, etterforske og gjøre om på slike brudd. Andre steder beskyttes menneske-

rettslige brudd av, eller faktisk utføres av, parlamenter.

Hvordan ser utenriksministeren på den menneskerettslige situasjonen i verden, og hvordan arbeider norske myndigheter i sin utenrikspolitikk for at menneskerettslige forpliktelser overholdes?»

6. Interpellasjon fra representanten Kari Henriksen til justis- og beredskapsministeren:
«Arkivet freds- og menneskerettighetssenter har vært utsatt for at uvedkommende har heist banner med hakekors på sin eiendom. Arkivet er minnested for alle fra Agder som ble torturert og døde i tysk fangenskap. Som Gestapohovedkvarter var Arkivet viktig i nazistenes jødeutryddelse. Handlingen ble anmeldt, og tre personer bøtelagt. Fra Kristiansand tingretts dom: «For retten er det ikke tvilsomt at den grunnleggende retten til ytringsfrihet ikke verner handlingene i vår sak. Å fremme en nazistisk og rasefundert ideologi natt til 9. april 2018 på et sted hvor mennesker ble utsatt for vold og tortur under 2. verdenskrig på den måten som de tiltalte her har gjort, kan ikke vernes av ytringsfriheten, og er uten tvil ikke nødvendig i et demokratisk samfunn.» Dommen ble anket, og Agder lagmannsrett har avvist at handlingen er straffbar. Statsadvokaten har uttalt til at dommen «etter en totalvurdering, og under noe tvil» ikke skal ankes til Høyesterett. En uklar rettsoppfatning på dette området er ikke bra. Ekstreme og ytterliggående miljøer er en av Europas og Norges største trusler. Gjennom ulike handlingsplaner har storting og regjering uttrykt motstand og vilje til og iverksatt tiltak mot hatefulle ytringer.
Hvordan vil regjeringen bidra til at slike hendelser faktisk gjøres ulovlige og dermed straffbare?»
7. Referat

Presidenten: Fra Arbeiderpartiets stortingsgruppe foreligger søknad om velferdspermisjon for representanten Eva Kristin Hansen i dagene 22. og 23. oktober.

Etter forslag fra presidenten ble enstemmig besluttet:

1. Søknaden behandles straks og innvilges.
2. Vararepresentanten, Kristian Torve, innkalles for å møte i permisjonstiden.

Presidenten: Kristian Torve er til stede og vil ta sete. Representanten Bård Hoksrud vil fremsette et representantforslag.

Bård Hoksrud (FrP) [10:00:41]: På vegne av stortingsrepresentantene Helge André Njåstad, Terje Halleland, Åslaug Sem-Jacobsen, Geir Pollestad, Siv Mossleth, Øystein Langholm Hansen, Lene Vågslid, Eigil

Knutsen og meg selv har jeg gleden av å framsette et forslag om konseptvalgutredning, KVVU, av arm til Bergen fra E134.

Presidenten: Forslaget vil bli behandlet på reglementsmessig måte.

Etter ønske fra utenriks- og forsvarskomiteen vil sakene nr. 1 og 2 bli behandlet under ett.

Sak nr. 1 [10:01:10]

Innstilling fra utenriks- og forsvarskomiteen om Nordisk samarbeid (Innst. 387 S (2019–2020), jf. Meld. St. 23 (2019–2020))

Sak nr. 2 [10:01:20]

Innstilling fra utenriks- og forsvarskomiteen om Rapport fra Stortingets delegasjon til Nordisk råd om virksomheten i 2019 (Innst. 388 S (2019–2020), jf. Dokument 17 (2019–2020))

Presidenten: Etter ønske fra utenriks- og forsvarskomiteen vil presidenten ordne debatten slik: Arbeiderpartiet 15 minutter, Høyre 15 minutter, Fremskrittspartiet 10 minutter, Senterpartiet 5 minutter, Sosialistisk Venstreparti 5 minutter, Venstre 5 minutter, Kristelig Folkeparti 5 minutter, Miljøpartiet De Grønne 5 minutter og Rødt 5 minutter.

Videre vil det – innenfor den fordelte taletid – bli gitt anledning til replikkordskifte på inntil seks replikker med svar fra medlemmer av regjeringen, og de som måtte tegne seg på talerlisten utover den fordelte taletid, får en taletid på inntil 3 minutter.

Ingjerd Schou (H) [10:02:25] (ordfører for sakene): Jeg tror jeg snakker på vegne av et samlet storting når jeg uttrykker hvor viktig nordisk fellesskap er for vårt land. Norden utgjør vår viktigste geografiske, historiske, språklige, kulturelle og verdimeslige nærområde. Selv ikke den pågående koronapandemien, som i perioder har ført til stengte grenser, evner å så tvil om hvor nært forbundet våre nordiske land er.

70 år med institusjonalisert samarbeid har også på det politiske området bygd en nærhet og en tillit mellom våre land. Dette har vært viktig, for våre land har også noen forskjeller. Enkelte er med i NATO, andre ikke, Norge står, sammen med Island, utenfor EU.

Vi har til behandling to faste saker som angår forholdet mellom de nordiske landene. Det er den årlige meldingen om nordisk samarbeid og rapporten fra Stortingets delegasjon til Nordisk råd om virksomheten i det året som vi har bak oss.

For å ta meldingen om nordisk samarbeid først: Det er positivt at en nok en gang slår fast en ambisjon om å utvikle og forsterke samarbeidet mellom landene våre. I en tid da verden rundt oss blir mer usikker, er vi nødt til å vise vår faste forankring i nettopp Norden og synliggjøre dette samarbeidet ytterligere. For å sette det på spissen er vi, hver for oss, land med noen få millioner mennesker. Norden samlet er på nesten 30 millioner mennesker, og som en samlet blokk vil vi i mange sammenhenger bli respektert, men også lagt merke til.

Et utviklingstrekk vi ser med særskilt bekymring på, er den sikkerhetspolitiske situasjonen i Europa etter Russlands annektering av Krim og et generelt mer selvhevdende Russland i utenrikspolitikken. Dette er et forhold som direkte berører Norden. Det er også grunn til å bekymre seg for utviklingen innenfor rettsstat, demokrati, ytringsfrihet og internasjonal rettsorden i enkelte europeiske land. Norden må stå sammen mot denne utviklingen, og meldingen gjør godt rede for det nordiske synet i disse spørsmålene.

Meldingen omtaler også de tre strategiske prioriteringene for de neste fire årene. Jeg skal oppsummere. For det første: Et grønt Norden sier at vi skal fremme en grønn omstilling av samfunnene og bidra til karbonnøytralitet og bærekraftig sirkulær og biobasert økonomi. For det andre: Et konkurransedyktig Norden sier at vi sammen skal fremme grønn vekst basert på kunnskap, innovasjon, mobilitet og digital integrering. Til slutt: Et sosialt bærekraftig Norden viser til at vi sammen skal fremme en inkluderende, likestilt og sammenhengende region fundert på felles verdier og styrket kulturutveksling og velferd.

Disse ambisjonene er gode. De gir uttrykk for et verdi- og tankesett som alle nordiske land kan enes om, og hvor vi har særskilte fortrinn.

En samlet komité anså disse strategiske prioriteringene som gode veivisere for et fordypet nordisk samarbeid innad og inspirasjon til land utenfor Norden. Det ble samtidig trukket fram at vi trenger nær kontakt og samarbeid om virkemidler og praktisk gjennomføring, og nært samarbeid mellom de nasjonale parlamenter og regjeringer dersom vi skal lykkes i å fremme disse visjonene.

Ett særskilt område komiteen trakk fram, var behovet for et forsterket transportsamarbeid for å sikre klimanøytralitet. Dette gjelder for tiltak innenfor både skipsfart, luftfart og vei- og togtransport, og det er ved denne anledning verdt å nevne at et enstemmig Nordisk råd har vedtatt å oppfordre Nordisk ministerråd til å gjenopprette et eget ministerråd for transport. Stortinget imøteser regjeringens innsats for å følge opp vedtaket.

Rapporten fra Stortingets delegasjon til Nordisk råd om virksomheten i 2019 beskriver omfattende virksomhet på en rekke områder av stor betydning for Nordens innbyggere. En samlet komité uttrykker en stor støtte til Nordisk råd som et viktig samarbeidsorgan mellom de nordiske land for å løse praktiske problemer for innbyggerne og føre til samarbeid over landegrensene. Rapporten redegjør godt også for prosessen fram mot nedfellingen av visjonen og de nye strategiske prioriteringene jeg gjennomgikk i omtalen av meldingen om nordisk samarbeid.

Stortingets delegasjon til Nordisk råd ble orientert om arbeidet med denne allerede i løpet av våren i 2019. Ett forhold det er verdt å nevne fra rapporten, er at Stortinget hadde formannskapet i Det parlamentariske østersjøsamarbeidet i 2019, og var vertskap for den 28. BSPC-sesjonen i august 2019. Jeg kommer ytterligere tilbake.

Martin Kolberg (A) [10:07:55]: I likhet med representanten Schou vil jeg begynne med å slå fast at samarbeidet i Norden er av veldig stor verdi for Norge – først og fremst fordi det historisk og i dag skaper det jeg vil si er et godt nordisk samarbeid, men også et godt nordisk samhold. Ved siden av den nasjonale identifikasjonen som vi selvsagt har, får vi gjennom dette samarbeidet en nordisk identifikasjon. Det gjør oss mer internasjonale og sterkere. Det institusjonelle samarbeidet er viktig og grunnmuren i samarbeidet. Ministerrådets budsjett på om lag 1,2 mrd. norske kroner finansierer mye viktig nordisk aktivitet innenfor kultur, utdanning og forskning.

Utbruddet av koronaepidemien har vist oss betydningen av et sterkt nordisk samarbeid. At vi ikke klarer et mer konkret samarbeid i en slik situasjon, er det jeg i den aktuelle situasjonen vil karakterisere som sterkt betenkelig. Det har skapt bekymring i det parlamentariske miljøet. Dette gjelder forståelsen av de rent medisinske utfordringene og regjeringenes forskjellige strategier når det gjelder iverksettelse av konkrete tiltak. Særlig påfallende har dette vært i spørsmålet om stenging av grensene i Norden, et kjernespørsmål i det nordiske samarbeidet. Utarbeidelsen av planer for en felles kriseberedskap og samarbeid vil derfor stå høyt på agendaen for Nordisk råds arbeid i tiden som kommer.

Årets stortingsmelding om nordisk samarbeid gir en god oversikt over arbeidet i Nordisk ministerråd. Nytt er visjonen om et grønt, konkurransedyktig og sosialt bærekraftig Norden. Spissingen av innsatsen og valg av de prioriterte områdene er i tråd med signalene fra Nordisk råd. Det er imidlertid grunn til å uttrykke skuffelse over at Rådet ikke ble trukket med i utarbeidelsen av den nye visjonen for Ministerrådet.

Det grønne skiftet må komme. Norden må gå foran i Europa. Det kreves omstilling og innsats for en bærekraftig, sirkulær og biobasert økonomi. Omstillingen må bygges på forskning og støttes opp av klimatilpassede løsninger innen transport, byggenæringen mv.

Det er også viktig å ta vare på naturmangfoldet. Nordisk genbank er i denne sammenheng en viktig aktør som fortjener vår aktive støtte.

Innsatsen for å sikre et konkurransedyktig næringsliv i Norden er også av vesentlig betydning. I satsingsområder som innenfor helsenæring og utdanning kan bruk av digitaliserte løsninger åpne for nye, spennende tilbud til befolkningen.

Også satsingen på et sosialt bærekraftig Norden, som bidrar til god, likestilt og trygg helse og velferd til alle, er noe vi alle kan stille oss bak.

Som et lite apropos er det grunn til å merke seg at stortingsmeldingen om nordisk samarbeid i liten grad omtaler Nordisk råds innspill til arbeidet i Ministerrådet. Ofte har nettopp initiativ og forslag fra Rådet vært grunnlag for Ministerrådets tiltak. Jeg vil tydelig uttrykke en frustrasjon blant Nordisk råds parlamentarikere om at vedtak i Rådet ikke på rimelig måte blir respektert av Ministerrådet. Vår gode samarbeidsminister er veldig godt kjent med denne problemstillingen, og en av de viktigste diskusjonene vi bør ha i denne salen ved denne anledningen, er i hvilken grad vedtak i Rådet skal bli respektert av Ministerrådet. Jeg er for min del helt på det rene med at det må finnes en fornuftig balanse mellom Ministerrådet, som representerer regjeringen, og de folkevalgte organene. Likevel er det helt åpenbart en sterk frustrasjon på tvers av alle partiskiller og på tvers av alle nasjoner i Nordisk råd, der jeg nå har vært med i mange år, over at denne balansen ikke er tilfredsstillende fra Nordisk råds synspunkt. Derfor understreker jeg dette så tydelig i dette innlegget.

Også for 2019 er rapporten fra Stortingets delegasjon til Nordisk råd omfattende og viser stor aktivitet av delegasjonens medlemmer. Det er fremmet elleve nye medlemsforslag om viktige temaer, som styrking av nordiske mediers kompetanse om undersøkende journalistikk, mikroplast i kroppen og nordisk satsing på naturlige løsninger for karbonfangst og -lagring, for å nevne noen.

Diskusjon rundt budsjettprioriteringene har som vanlig utgjort en viktig del av presidiets og utvalgenes arbeid. Dette er en prosess vi fortsatt arbeider med å finne formen på. Slik jeg ser det, har det vært tungt å få igjennom selv enstemmige vedtak fra Rådet i Ministerrådet, også når det gjelder budsjettet. Det gjelder f.eks., som representanten Schou viste til, ønsket om å opprette et eget ministerråd for transport, og også ønsket om å gi økonomisk støtte til «Norden i skolen» på et nivå som

er i tråd med Rådets uttalelse. Jeg vil dog legge til her at jeg har tung kunnskap om at den norske regjeringen og den norske samarbeidsministeren på dette punktet har stilt seg bak det som har vært Rådets enstemmige vedtak. Problemene befinner seg på andre arenaer.

Som det framgår av rapporten, er medlemmene også engasjert i Rådets internasjonale virksomhet. I 2018–2019 var f.eks. Jorodd Asphjell president for det parlamentariske Østersjøsambeidet. Stortinget var derfor vertskap for organisasjonens sesjon, som ble avholdt i dagene 24.–27. august. Videre holder Nordisk råd nær kontakt med Vest-Norden.

Spørsmålet om Nordisk råds engasjement i forholdet til EU har selvsagt vært et stadig tilbakevendende tema. Behovet for felles forståelse og tilpasning mellom de nordiske landene når EU-direktiver implementeres, er et viktig område å ta fatt i. Det viser ikke minst Navskandalen, om fengsling på feil grunnlag og urettmessig tilbakeholdelse av støtte, som ligger her i Stortinget til behandling. På dette området kan nordisk samarbeid om en felles lovforståelse ha mye å bidra med.

Til slutt: Mye av virksomheten i Nordisk råd skjer selvsagt i de forskjellige fagutvalgene. Det er fire av dem. Jeg går ikke nærmere inn på det nå, i den egenskapen jeg har, men jeg regner med at representantene i de forskjellige utvalgene tar ordet i debatten og redegjør for sine spesielle områder.

Liv Signe Navarsete (Sp) [10:15:48]: Det er brei semje i Noreg om viktigheita av det nordiske samarbeidet. Eg kan stille meg bak innhaldet i dei to førre innlegga, som var gode. Eg vel å konsentrere meg om forsvars- og sikkerheitspolitikken og samarbeidet der.

Tradisjonelt har dei nordiske landa samarbeidd tett om t.d. kultur, forskning, klima og miljø, men om utanriks- og sikkerheitspolitikk har samarbeidet vore svakare. Det kjem m.a. av ulike tilknytingar til internasjonale organisasjonar og ulike prioriteringar. Sverige og Finland er t.d. medlemmer i EU, men ikkje i NATO, medan for Noreg er biletet omvendt.

For 11 år sidan skisserte Thorvald Stoltenberg 13 tiltak for å forbetre nordisk samarbeid om utanriks- og sikkerheitspolitikk. Ifølgje ein rapport frå NUPI fekk Norden ein liten dytt i retning tettare samarbeid etter det. Mellom anna har spenninga mellom Vesten og Russland, ny militær teknologi og nye samarbeidsmønstre mellom NATO og dei nordiske landa bidrege til det. Men går ein igjennom dei 13 tiltaka, ser ein at eigentleg har lite skjedd.

I førre månad vart det klart at Noreg, Sverige og Finland har underskrive ein ny intensjonsavtale om felles ambisjonar for beredskap og koordinerte militære operasjonar i krise og konflikt. Nye utfordringar og eit endra

trusselbiletet bidreg til auka utryggjeleik i dei nordiske landa, ikkje minst dei nye hybride truslane og ein meir utfordrande situasjon i nordområda. For å møte denne situasjonen vil dei tre landa styrkje evna til å operere saman militært, og det kan verte eit fordjupande samarbeid òg om ei koordinert operasjonsplanlegging for område som er av felles interesse. Det seier seg sjølv at det handlar om dei nordlege delane av Finland, Noreg og Sverige.

Denne samarbeidsavtalen går lenger enn tidlegare avtalar har gjort. Det gjer ein ved at samarbeidet ikkje berre skal gjelde i fredstid, slik som tidlegare. Det står eksplisitt i avtalen at samarbeidet skal gjelde utover fredstid. I praksis betyr det at dei tre landa forpliktar seg på samarbeid om me skulle kome i konflikt- eller krigssituasjonar. Det har òg sjølvsagt nokre tilleggsmoment med seg, i og med at Noreg er NATO-medlem, men som medlem av NATO PA har eg opplevd svært mange gonger at både Finland og Sverige er svært aktive i dei parlamentariske diskusjonane. Og sjølv om dei ikkje er medlemmer, er det, etter at Sverige la fram den siste langtidsplanen sin, heller ingen tvil om at ein ser på NATO som ein viktig samarbeidspart, sjølv om ein, som sagt, ikkje er medlem.

Avtalen som er inngått mellom dei tre landa, inneber òg at det vert utvikla løysingar for forsyningssikkerheit mellom dei tre landa òg ved eventuell krise eller krig. Det er gjort ein slik avtale allereie, og den er bindande.

Eit slikt samarbeid meiner Senterpartiet er både viktig og naudsynt. Me lever i ei langt meir uroleg tid. Fleire har stilt spørsmål ved om USA er viljuge til å støtta Europa, om deira vilje er like sterk som han har vore dei siste tiåra. Det kan ha vore uttalar som kan gjere at ein stiller det spørsmålet. Det skjer samstundes med at Russland har rusta kraftig opp militært i våre nærområde og gjennom annektering av Krim har vist at dei er viljuge til å bruke militær makt der politikken ikkje fører fram. Difor er eit langt tettare nordisk samarbeid både naudsynt og viktig òg på dette området.

Me har lange og historiske tradisjonar for å samarbeide. Me har òg historie der me har vore i ufred og krig. Heldigvis er det lenge sidan. Og det er sjølvsagt òg viktig at Danmark og Island både vert godt informert om denne avtalen og eventuelt kan slutte seg til han etter kvart som samarbeidet tek form.

Ketil Kjenseth (V) [10:20:51]: Jeg vil rette blikket framover. Visjon 2030 er et veldig viktig dokument og en viktig visjon for det nordiske samarbeidet i fortsettelsen. Det at vi har greid å prioritere sammen, og at vi er enige om at vi skal satse på et stort nordisk grønt skifte i et Europa som står i en ny grønn giv, er viktig. Det er

viktig for næringsutvikling, det er viktig for norsk konkurranseevne og for nordisk konkurranseevne. Det å skape og omstille i en utfordrende tid er viktig, også for å holde på og utvikle vår velferd felles i de nordiske landene.

En del av dette er også den klimaomstillingen vi står i, hvor den danske regjeringa har satt seg veldig offensive mål med å kutte 70 pst. innen 2030. Norge har sagt 55 pst. Vi venter på hva EU skal si. Men det er uten tvil de nordiske landene som leder an i den grønne omstillingen i EU. Vi er det grønne hjørnet av Europa.

Jeg har gleden av å få lede Utvalget for et holdbart Norden i Nordisk råd. Alle saker vi jobber med, er relatert til sirkulær økonomi, som er en av de store satsingene i EUs grønne giv også. Karbonfangst og -lagring er et av de store eksemplene på en sirkulær økonomi og gjenbruk av ressurser. Heldigvis er de andre nordiske landene også opptatt av det. Northern Lights Company er et eksempel på at både Sverige, Danmark og Finland har interesser i dette, og finske Fortum er også ledende på karbonfangstsida på avfall. Men biomasse er også en stor fellesnevner for de nordiske landene, der vi må utnytte mer av den store tilveksten av biomasse vi har, og også holde mer på den og bruke den på flere områder.

Det er jo også en kunnskapsside av dette som det er viktig å samarbeide om, og det kommer helt ned på brannforskrifter i Danmark som vanskeliggjør bruk av og bygging i tre. Vi har ikke holdt tritt når det gjelder å utdanne f.eks. arkitekter og ingeniører som kan det å bygge i tre. Den felles nordiske kompetansen må vi holde i hevd.

Plast er en annen utfordring som vi deler – Østersjøen, Nordsjøen, nordområdene. Det er stor interesse for dette. Også forsuring av hav er en felles interesse, og vi må ivareta våre felles store fiskeriressurser.

Havøkonomi er også et tema, og vi hadde gleden av å ha med statsminister Erna Solberg i forrige utvalgsmøte, som orienterte om sitt initiativ i FN.

Så har vi også etablert noen felles nordiske aktører som virkelig står seg i det grønne skiftet over tid. Svanemerket er snart 40 år gammelt, men lever i beste velgående og er et ledende miljømerke. Og nå kan vi få alt fra svanemerket biodiesel til svanemerket investeringsfond.

Nordisk investeringsbank er et annet eksempel på en institusjon med lang historie, som også fornyer seg, hvor Den europeiske investeringsbanken nærmest går den etter i hælene.

Det er viktig å ta vare på mulighetene ved digitaliseringen i de nordiske landene, men også at vi er sterke sammen faktisk på finans. Oppe i dette grønne skiftet skal vi passe på at vi utnytter de mulighetene vi har felles.

Men hvis vi ser litt bakover, til 2018, sto vi i en skogbrann- og tørkesommer. Det utfordret beredskapen og samfunnssikkerheten. Vi greide å samarbeide godt om det. Ser vi på 2020, har vi en pandemi, som vi har håndtert ulikt i de nordiske landene. Derfor er også den felles kulturhistorien, språket vårt og demokratiet vårt viktig å holde i hevd. Samarbeidet utfordres helt spesielt med den situasjonen vi har vært oppe i nå.

Totalforsvarstankegangen i Norge står sterkt i de andre nordiske landene. Den må vi bygge videre på, og hjelpe de andre nordiske landene å ta inn i sine strategier den måten å tenke på.

Til slutt vil jeg si at vi trenger en ny politisk giv i det nordiske parlamentariske samarbeidet. Jeg har tatt til orde for en nordisk trontaledebatt, der de parlamentariske lederne deltar i større grad. Vi må spisse det politiske samarbeidet.

Geir Sigbjørn Toskedal (KrF) [10:26:10]: De siste ti år har vi sett hvordan europakartet har endret seg. Nye stater har oppstått, nye og gamle konflikter har blusset opp, og vi har opplevd grenseoverskridende operasjoner. Da er det fantastisk å bo i et hjørne av Europa som fungerer gjennom tette, stabile og gode naboforhold.

Det nordiske samarbeidet har en bred folkelig forankring, og kontakten mellom mennesker i Norden er tett. For å ivareta dette kreves en kontinuerlig innsats for å styrke båndene. Særlig viktig er det å skape forståelse og engasjement hos unge og nye nordiske borgere.

Kristelig Folkeparti vil at Stortinget arbeider for å styrke og utvikle både det politiske og det folkelige nordiske samarbeidet. En sterkere nordisk integrasjon kan utvikle Norden videre som en av verdens mest dynamiske og nyskapende regioner. Det gjelder innen de fleste samfunnsområder, næringsliv, kulturliv og politisk samarbeid med avklarte grenser. Sammen står vi sterkere, Nordisk råd og Nordisk ministerråd ivaretar oppgavene. Kristelig Folkeparti mener at Norge skal bidra ved å delta i forpliktende beslutninger.

Særtrekkene og mangfoldet hos nabofolk som vi både kan skjemte om og lære noe av, er et fortrinn for fellesskapet i åpent og gjensidig samarbeid. Derfor støtter Kristelig Folkeparti arbeidet med å fremme og utvikle den nordiske kulturen og styrke den nordiske samfølelsen. Helsingforsavtalen av 1962 ligger til grunn for samarbeidet – kalt Nordens grunnlov. En ny visjon er vedtatt i 2019, at Norden skal bli verdens mest holdbare og integrerte region innen 2030. Det krever nytenking og innsats innen de fleste samfunnsområder, la meg nevne kulturutveksling, handel, nordiske transportplaner, medieoffentlighet, grensespørsmål og arbeidet med fellesnordiske personnummer – og fellesnordisk politikk innen klima og energi, det grønne skiftet.

I den forbindelse må jeg berømme arbeidet som Foreningen Norden står for. Selv har jeg vært kontaktperson for organisasjonen i en årrekke, for Karmøy kommune. Det har gitt mange gode besøk, bl.a. venneforeninger fra naboland. Særlig vil jeg trekke fram det arbeidet som også legges til rette for ungdommer som kan søke Nordjobb, der unge møter muligheter som ligger i det fellesnordiske arbeidsmarkedet. Det kan gi unge innsikt i naboland, og det kan knyttes kontakter med andre unge.

Allerede om et par uker arrangeres Nordisk litteraturuke, og da skal et utvalg tekster leses høyt ved bibliotek, skoler og andre steder til samme tid over hele Norden. I min egen videreutdanning fikk jeg gleden av dette samarbeidet ved å få en ukes studieopphold i København for å lære om nordiske språk. Årlig deles det ut språkpris, og filmprisen til beste film ble delt ut under Nordisk Ungdoms Filmfestival i Tromsø.

Demokrati, historie og verdigrunnlag forener Norden, mulighetene forener oss, språk og kultur forener oss. Å kunne snakke med hverandre på skandinavisk gir en stor samfunnsgevinst og styrker samfølelsen. Den rikdommen som ligger i barnekulturen ved at vi ser Pippi Langstrømpe og Emil i Lønneberget på originalspråket, gir glede, språkforståelse og kulturforståelse. H.C. Andersens fortellinger blir mer genuine på dansk, og Lina Sandells vakre salmetekster trenger ingen oversettelse.

Kulturfeltet er sterkt berørt av covid-19. Derfor er det godt at det er lagt vekt på å skjerme støtteordninger for de nordiske kunst- og kulturaktører i neste års budsjett. Forståelse av de nordiske språkene understreker vår felles historie og skaper fellesskap. Språk er også viktig for mobiliteten i Norden. Når det gjelder språksamarbeidet, samt Nordisk Samisk Institutt ved Samisk høgskole i Kautokeino, er Kristelig Folkeparti tilfreds med at dette bevares så langt det er mulig.

Det er gode grunner for at de nordiske landene skal gå inn for et mer strukturert og forsterket samarbeid innen samferdsel. I Visjon 2030 ligger det forventninger om å utvikle grønne transportløsninger mellom landene. Det er en forutsetning for vekst, konkurranseevne og arbeidsplasser.

Kristelig Folkeparti er svært tilfreds med EØS-avtalen, som knytter oss til Europa. Det er likevel rett å nevne at det er viktig å komme i inngrep med EU-saker så tidlig som mulig, og på dette punkt har jeg gjennom EØS- og EFTA-samarbeidet erfart hvor viktig det er å ha et nært samarbeid med våre naboland.

En pandemi representerer en ny utfordring, annerledes enn naturkatastrofer, skogbrann og ulykker. Den har gitt utfordringer mellom landene, men restriksjonene må bli lettet og avviklet så snart det er forsvarlig. Pro-

blemet er heldigvis ikke stengte grenser, det er et felles vern mot smittespredning.

Vi ser ellers en mer utfordrende sikkerhetssituasjon i våre nærområder. Det nordiske samarbeidet gjennom NORDEFCO har en stabiliserende effekt i Nord-Europa. Organisasjonsplanlegging og øvingssamarbeid gjør oss bedre i stand til å møte kriser og konflikt og samarbeide om fred.

Statsråd Jan Tore Sanner [10:31:36]: De nordiske landene er våre nærmeste naboer, venner og samarbeidspartnere. Det erfarer vi hver eneste dag. Enkelte mener at pandemien har svekket det nordiske samarbeidet. Jeg deler ikke den oppfatningen.

De nordiske landene har valgt noe ulike strategier, men vi har gjennom hele krisen hatt tett kontakt både i den nordiske krets og bilateralt, og vi har hjulpet hverandre. Det har vært over 50 bilaterale eller nordiske møter på politisk nivå siden mars. På embetsnivå har det vært løpende kontakt på de aller fleste områder.

Innreiserestriksjoner og andre smitteverntiltak har imidlertid skapt mange utfordringer i det integrerte Norden. Det har rammet enkeltmennesker, og det har rammet lokalmiljøer og bedrifter. Åpne grenser og fri ferdsel er et kjennetegn for Norden. Før krisen tok vi det for gitt at vi kunne reise fritt mellom våre land. Vi skal tilbake dit. Men hensynet til befolkningens helse vil alltid veie tyngst.

Båndene i det nordiske samarbeidet er sterke. Mellom nære venner er det rom for ulikhet og meningsutveksling, og det er rom for å lære av hverandre, slik at vi står enda bedre rustet neste gang krisen treffer.

Meldingen som behandles i dag, omhandler arbeidet med Visjon 2030, som de nordiske statsministrene vedtok i august 2019. Norden skal bli verdens mest integrerte og bærekraftige region. Et grønt Norden skal være en foregangsregion på klima og miljø og ta del i den grønne omstillingen i Europa. Dette målet har ikke blitt mindre viktig som følge av pandemien, snarere tvert imot.

Jeg er glad for at samarbeidsministrene er enige om en handlingsplan for å nå Visjon 2030, som legges frem for Nordisk råd i neste uke. Fra og med 2021 og frem mot 2025 legges det opp til en dreining av budsjettet for å understøtte visjonen. Det betyr at noen sektorer reduseres – det kan smerte, men det er avgjørende for at målene skal nås.

La meg understreke at visjonen og handlingsplanen også er viktige for Nordens vei ut av krisen. Her setter vi nettopp det grønne skiftet, konkurransekraft og den sosiale bærekraften i sentrum. Det er viktige strategier også for vår vei ut av krisen.

Vi vil ikke kunne nå våre ambisiøse målsettinger uten et veldrevet sekretariat med orden i regnskapene.

Slik har det dessverre ikke vært det siste året, og det er alvorlig. Det har vist seg nødvendig å iverksette ekstraordinære tiltak. Under generalsekretærens ledelse er det nå fullt fokus på å få på plass gode rutiner og rydde opp. Jeg har tiltro til at hun vil lykkes med det.

Å gjennomføre Visjon 2030 vil være det nordiske samarbeidets viktigste bidrag til gjenoppbyggingen etter koronaen både i Europa og i resten av verden. Jeg ser frem til et samarbeid med Stortinget om å bygge et grønt, konkurransedyktig og sosialt bærekraftig Norden.

Presidenten: Det blir replikkordskifte.

Martin Kolberg (A) [10:35:52]: Jeg slutter meg til statsrådens oppfatning om at pandemien ikke har roket ved det grunnleggende gode nordiske samarbeidet. Det vedvarer. Men samtidig tror jeg det er viktig å erkjenne at pandemien også har vist fram tydelige svakheter i samarbeidet mellom de nordiske land når krisen melder seg.

Det er flere viktige problemstillinger som håndteres forskjellig i de respektive statene. Det ene er forholdet mellom fagmiljøenes autoritet og bestemmelse av hva som skal foregå, og politikkenes plass i det hele.

Det som etterlyses i Nordisk råds parlamentariske miljø, er hvordan vi skal håndtere dette for framtiden. Det er en diskusjon vi må ta i Rådet, men det er også en diskusjon vi må ta i Ministerrådet, og gjerne sammen.

Min replikk munner ut i et spørsmål til statsråden: Hvilke refleksjoner har han rundt hvordan vi skal håndtere framtidige kriser – hvordan vi skal bygge opp en mur, slik at vi ikke får så stor ulikhet i behandlingen i framtiden?

Statsråd Jan Tore Sanner [10:37:04]: Min tilnærming er at vi alltid kan bli bedre. Det betyr at vi må lære av den krisen vi nå har vært igjennom, se på hva som fungerte bra, og hva vi kunne gjort annerledes – nasjonalt, og også i den nordiske krets.

Jeg har hatt flere samtaler med min svenske kollega om disse spørsmålene. Vi har en litt ulik tilnærming, men nettopp det at vi kan diskutere spørsmålene, mener jeg bidrar til at vi kan stå sterkere i neste runde.

Vi har også både bilateralt og i den nordiske krets klart å løse en del konkrete utfordringer underveis, men det er helt åpenbart at dette må vi jobbe videre med, både nasjonalt, i Ministerrådet, og i et samarbeid også med Rådet.

Vi må trekke lærdom av denne krisen, men jeg tror det er viktig å holde fast ved at en helsekrise må håndteres og styres nasjonalt.

Martin Kolberg (A) [10:38:12]: Da sa statsråden akkurat dette nøkkelordet, på slutten av det han nå sa, og

som jeg har respekt for, og forstår, nemlig nasjonalstatens autoritet opp mot internasjonalt samarbeid. Der er det vanskelige grenseganger. Men hvis Norden skal være Europas fremste integrerte region, må vi ha høyere ambisjoner om hvordan vi skal greie å håndtere krisesituasjoner. Det er min oppfatning.

Jeg har ikke noe behov for å legge noe skyld på noen her, men det er helt åpenbart at det er en lang vei å gå, for lovgivningen i de respektive land setter åpenbart barrierer mot et effektivt internasjonalt samarbeid. Det er ikke tvil om at de nordiske befolkninger med undring har sett på at det er så forskjellige måter å håndtere den samme medisinske utfordringen på. Dette har noe med politikkenes autoritet å gjøre, som vi i fellesskap må løse, og derfor har jeg behov for å ta det opp i dette replikkordskiftet.

Statsråd Jan Tore Sanner [10:39:21]: Det mener jeg er nyttig, og jeg er helt overbevist om at disse temaene kommer til å bli heftig diskutert også under Nordisk råds sesjon, og at vi kommer til å diskutere det i årene som kommer.

Det skal være en konferanse om ikke så altfor lenge, på Færøyene – det blir vel en digital konferanse, vil jeg anta – hvor vi skal begynne å trekke lærdom både av nasjonal håndtering og også av de ulike tilnærmingene som har vært i de nordiske land.

Nå vil jeg nok mene at det er mer likhet enn forskjeller, men det har vært noe ulik tilnærming, og det kan vi trekke erfaring fra. For realiteten er jo at ingen av oss før har stått i den situasjonen vi sto i – det at vi måtte lukke ned hele samfunnet, og at beslutningene måtte tas raskt. Men når vi nå har vært gjennom dette, er det viktig at vi også drar lærdom og ser hvordan vi kan være bedre rustet, både som nasjon og i det nordiske fellesskap fremover.

Stein Erik Lauvås (A) [10:40:40]: Jeg skal følge opp dette temaet litt videre. Det er i krisetider vi ser utfordringer som vi ellers kanskje ikke så eller behøvde bruke noe tid på, fordi det fungerte allikevel. Nå har vi over ganske lang tid opplevd stengte grenser som åpner og stenger – fram og tilbake – nesten hver fjortende dag. Selvsagt må befolkningens helse og alt det komme først – det er ingen som er uenig i det – men det er ulike regler, og det er vanskelig for folk å forholde seg til dette når det hele tiden endrer seg, med karanteneregler og røde, grønne og gule soner osv. Jeg lurar på hvordan statsråden vil involvere Nordisk råd i jobben med å få et bedre, tydeligere og mer samordnet regelverk til neste gang krisen slår til. Jeg tror ikke dette blir siste gang. Vi må i hvert fall forberede oss på at det også blir en neste gang.

Statsråd Jan Tore Sanner [10:41:44]: Det siste er jeg helt enig i. Er det noe historien har lært oss, er det at kriser kommer igjen, men krisene er sjelden helt like. Men vi må trekke lærdom av de enkelte krisene vi er igjenom.

Jeg er i utgangspunktet enig i at det bør være mer samordnede regler for grenseoverganger og hvilke kriterier man setter, men samtidig har noen nordiske land valgt å være medlem av EU, andre land – to land – har valgt å ikke være det. EU har også et behov for å ha noenlunde felles regler for dette, så vi er i en situasjon hvor landene trekkes i litt ulik retning og har valgt en litt ulik strategi. Mitt svar på det må være at vi må ta beslutningene nasjonalt, men vi må sørge for å ha en god dialog med våre nordiske naboer og se hvordan det kan gjøres bedre i fremtiden.

Stein Erik Lauvås (A) [10:42:51]: EU er jo der, og Sverige og flere andre land er medlem, mens vi er det ikke. Men jeg tror det hadde vært mulig å ha mer samordnede og bedre regler i Norden, med eller uten EU. Jeg tror ikke det spiller så stor rolle. Vi har en ganske stor frihet når det gjelder hvordan vi kunne ha samordnet oss annerledes.

Det er ikke noe spørsmål om nasjonalstaten Norge selvsagt skal ha det siste ordet og kontrollen. Det er ikke utfordringen, for det skal vi ha. Utfordringen er den usikkerheten man nå har fått ute blant folk som passerer grensen. Vi har vært sammenvevd i generasjoner i Norden, og plutselig kommer det helt ulike regler, som endrer seg nesten hver fjortende dag, for hvor man får reise og ikke får reise. Det er en utfordring for både næringslivet og vanlige folk som passerer den grensen, og som har gjort det i tiår uten å behøve å bekymre seg for det.

Spørsmålet gjenstår: Hvordan vil statsråden bruke Nordisk råd aktivt for å bedre på dette ved neste korsvei?

Statsråd Jan Tore Sanner [10:44:01]: Jeg tror det viktigste svaret på det er at disse spørsmålene må diskuteres i Nordisk råd. Vi må ha dialog om hvordan man kan bli bedre, og hvilke lærdommer man skal ta. Samtidig er det slik at når krisen er der, må den håndteres, og det har vært ulike faser. Nå er vi inne i en situasjon hvor smitten må håndteres mer lokalt og regionalt, med særskilte tiltak i kommune, by og region. Slik er det også i de andre landene. Men vi må passe på at det ikke blir så mange beslutningsnivåer at det blir mer krevende å håndtere situasjonen. Så jeg vil fastholde at dette må håndteres nasjonalt, men vi må ha god dialog og se hvordan man kan få bedre prosedyrer for fremtiden.

Stein Erik Lauvås (A) [10:44:59]: Joda, det er mange hensyn å ta – det er det åpenbart. Men også vi som holder på med dette og diskuterer det – både i Stortinget og i Nordisk råd – må ha en forståelse av at vi håndterer hverdagen til vanlige folk som grensependler, ikke bare for å besøke familie, kjærester, slekt og venner, men at det også er en ganske stor arbeidspendling. Det flytter seg ganske mange tusen mennesker på tvers av grensene i Norden hver eneste dag, ikke for å være turist eller drive med andre ting, men for faktisk å gå på jobb og få sin lønn. Vi ser at det også er utfordringer når det gjelder det, med de ulike reglene for hvordan man skal smittetestes, hvem som skal bære kostnader knyttet til dette, osv.

Tenker statsråden at det også bør være en del av den diskusjonen – hvordan vi skal håndtere disse sidene ved grensependlingen som er av viktig økonomisk karakter?

Statsråd Jan Tore Sanner [10:46:07]: Åpenbart – vi må trekke lærdom av håndteringen når det gjelder både små og store saker. Men la meg minne om den diskusjonen som var før sommeren, hvor det var et voldsomt press for at man skulle lukke opp raskere, og at det måtte bli større muligheter for å reise, ikke bare i Norden, men også i Europa, både for at nordmenn skulle kunne reise ut, og for at turister skulle kunne komme til Norge. Vi valgte en restriktiv strategi der og valgte å være en sinke eller en bremsekloss i gjenåpningen, men vi fulgte også etter. Diskusjonen etter sommeren har dreid seg om man åpnet for mye for raskt. Jeg mener at den håndteringen vi har hatt i Norge så langt – jeg må understreke det – viser at den restriktive linjen vi har hatt, hvor vårt utgangspunkt har vært at dette er en helsekrise, og at vi må holde smitten nede, har vært en fornuftig strategi. Det har også bidratt til at vi kan ha mer økonomisk aktivitet nå enn en del andre land.

Presidenten: Replikskordskiftet er omme.

Stein Erik Lauvås (A) [10:47:44]: Nordisk råd er en viktig institusjon. Det er en enestående samarbeidsplattform for politisk virksomhet i en region som har om lag 27 millioner innbyggere, og samlet har større økonomisk kraft enn det vi tenker over til daglig. Ser vi på handelen mellom de nordiske land, slår den faktisk handelen vår med Kina, India, Russland, Brasil, Storbritannia, Frankrike og USA til sammen. Så det er en kjempestor økonomisk kraft i Norden. Det bakgrunnsbildet må vi ha med oss når vi skal se på hvordan vi skal forbedre og utnytte Nordens fortrinn enda bedre enn det vi klarer å gjøre i dag.

Det mener jeg Nordisk råd jobber ganske hardt med, og tro det eller ei: I Nordisk råd klarer vi å bli enige om saker og ting, også store saker – 87 parlamentarikere

fra de nordiske land klarer å sitte i samme rom, komme sammen, drøfte saker og bli enige. Det klarer også de nordiske statsministrene. Den nye visjonen er veldig bra, den støtter jeg fullt ut. Den sier at Norden skal bli verdens mest integrerte region – intet mindre.

Jeg tar statsministrene og regjeringene på alvor, men jeg har blitt litt i tvil om regjeringene tar sine egne statsministres visjon på like stort alvor. Det oppleves i hvert fall at det stikkes kjepper i hjulene. Og så vil jeg si at jeg nå, i denne saken, kanskje ikke tar den norske regjeringen så hardt, men det er et faktum at vi i årevis har jobbet for å få på plass et ministerråd for transport i Norden. Det har utvalget for vekst og utvikling, som jeg sitter i, jobbet hardt med. Vi har deltatt på mange næringslivskonferanser rundt i hele Norden, vi har deltatt på samferdselskonferanser rundt omkring i hele Norden. Der kommer vi tett på næringslivet, vi lytter til hva næringslivet i Norden sier, og så kommer det: Vi gjør noe med det.

Nordisk råd har altså enstemmig bedt om å få på plass et ministerråd for transport, og det gjorde vi på Island. Det er vel nå i hvert fall to år siden det formelt ble vedtatt enstemmig i Nordisk råd. Da må det være mulig, uten å være uærbodig, å be regjeringene om å få ut fingeren og få på plass dette ministerrådet. Det er ingen grunn til at det skal ta to år å bli enige på regjeringnivå om en sak som Nordisk råd enstemmig står bak.

Jeg har registrert at vår statsråd i dette har vært positiv til å få til et ministerråd. Jeg håper statsråden kommer fram i skoene, er framoverlent osv. for å få dette på plass. Trenger statsråden hjelp, får han bare rope ut, og så skal vi gjøre vårt for det. Islands statsminister i Stockholm – vi hadde samling der fysisk sist – sa veldig tydelig at han var veldig positiv til å få til et ministerråd, så nå burde det være mulig å sette den ballen i mål, for ballen har ligget på straffemerket i lang tid.

Så vil jeg kort tilbake til det som egentlig var en del av replikkordskiftet. Denne koronaepidemien har satt oss på prøve i de ulike landene i Norden, den har satt det nordiske samarbeidet på prøve. Jeg sier ikke at det nordiske samarbeidet har fått så mye juling at vi vil ha problemer med å jobbe sammen. Jeg ser at noen prøver å si det, men det mener jeg er helt feil. Det har satt oss på prøve, og vi er nødt til å jobbe godt nå for å sørge for at vi kan bruke denne krisen til noe positivt, bruke denne krisen til å bygge et enda sterkere Norden. Vi var inne på det i replikkordskiftet: Hvordan kan vi klare å få enda tydeligere og bedre felles regler og få en enda bedre forståelse ute blant folk for hvorfor vi noen ganger må gjøre som vi gjør når krisen slår inn? Det er for så vidt min oppfordring til statsråden, at han går enda sterkere inn i en slik type felles krisehåndteringsløsning og forståelse av hvordan vi skal gjøre det.

Da kan jeg avslutte med å si at også i nordisk sammenheng er det slik at de store oppgavene kan vi løse best sammen.

Presidenten: Presidenten vil bemerke at det finnes nok andre uttrykk innenfor den parlamentariske ordbruken enn «å få ut fingeren» når det gjelder å få raske politiske prosesser gjennom.

Bente Stein Mathisen (H) [10:53:14]: Som flere har tatt til orde for i dag, er det nordiske samarbeidet viktigere enn noen gang, jf. den tiden vi nå er inne i. Norden må stå sammen, hjelpe og støtte hverandre, slik at vi kommer oss gjennom covid-19-pandemien uten altfor store tap. Håpet er at vi snart får en vaksine som kan beskytte oss.

De nordiske land har mye til felles. Vi er som en stor familie. Vi lever ganske like liv og har også ganske lik styringsstruktur. Det er en omforent nordisk enighet om hvilke utfordringer vi ser i årene fremover. Det handler om klimautfordringer, digitalisering, en aldrende befolkning, inkludering og en uforutsigbar internasjonal situasjon. Med disse felles utfordringene har vi mye å tjene på et utstrakt samarbeid på tvers av de nordiske land.

Nordisk ministerråd vedtok en ny overordnet visjon i 2019: Norden skal bli verdens mest bærekraftige og integrerte region. Visjonen understøttes av tre strategiske prioriteringer: et grønt Norden, et konkurransekyktig Norden og et sosialt bærekraftig Norden. Disse prioriteringene henger sammen med Agenda 2030 og Parisavtalen samt oppfølging av FNs bærekraftsmål.

Arbeidet i Nordisk råd handler om å følge opp visjonen, sette saker på dagsordenen, ta initiativ, få i gang debatter, holde konferanser, dele erfaringer og påvirke slik at det enkelte land tar visjonen videre og følger det opp i egne lands parlamenter. Samarbeidspotensialet skal utnyttes der det gir nytte for innbyggerne, næringslivet og myndighetene.

Jeg har gleden av å lede arbeidet i utvalget for velferd i Norden, og i det utvalget har vi vært opptatt av å videreutvikle samarbeidet innenfor helsenæring. Et konkurransedyktig Norden handler bl.a. om å utnytte de nordiske helseregistrene, som er unike i global sammenheng. Forskningsinfrastrukturen i Norden er god, og befolkningen er villig til å delta i undersøkelser og ta i bruk ny teknologi. De nordiske land har en samlet befolkning på ca. 28 millioner mennesker, en størrelse som gjør oss attraktive for kliniske studier.

I 2017 startet Helse- og omsorgsdepartementet et prosjekt for et bedre nordisk samarbeid på dette området. Målet har vært å redusere ressursbruken ved forskningsetisk godkjenning, finne løsninger for å gjøre helsedata mer tilgjengelig på tvers av landene og videre-

utvikle samarbeidet om kliniske studier og persontilpasset medisin.

Mye skjer innenfor denne helsenæringen, både innenfor biomedisin og tilgrensende områder som IKT, tjenesteinnovasjon og mat. Samarbeid innenfor helsenæring betyr mye for Norge. Norden er vår nærmeste samarbeidsarena og vårt springbrett mot resten av verden.

Et konkurransedyktig Norden handler også om likestilling på arbeidsmarkedet, et tema som stadig er på dagsordenen i Nordisk råd. Statsministerinitiativet The Nordic Gender Effect at Work har vist at høy sysselsetting for menn og kvinner har ført til økonomisk vekst og bidratt til at Norden i dag er en av verdens sterkeste økonomier. Dersom vi klarer å inkludere flere grupper som står utenfor arbeidslivet, i reell sysselsetting og også høyne heltidsprosenten hos kvinner, vil det styrke konkurransekraften og bærekraften ytterligere.

Innenfor prioriteringsområdet «et sosialt bærekraftig Norden» er det fokus på inkludering. Det er viktig å gjøre noe med de hindringene personer med funksjonsnedsettelser opplever i møte med arbeidslivet og samfunnet for øvrig. Her kan vi i samarbeid med organisasjonene og de menneskene dette gjelder, dele erfaringer og lære av hverandre på tvers av de nordiske land.

Bo Könberg-rapporten ligger til grunn for det nordiske helsesamarbeidet. Mindre bruk av antibiotika og kampen mot antibiotikaresistens har vært på agendaen i flere år i Nordisk råd og vil fortsatt ha høy prioritet. Her har vi mye å vinne på et tett og nært nordisk samarbeid, ikke minst ved å få dette høyere opp på dagsordenen i EU ved hjelp av våre nordiske kollegaer i EU-parlamentet.

Psykisk helse og selvmordsforebygging er et annet tema som har høy prioritet i utvalget for velferd i Norden. Vi lever i verdens beste land, men likevel tar ti mennesker livet sitt hver dag i Norden. Det er en utrolig trist statistikk vi er nødt til å gjøre noe med. På vårt møte i september hadde vi besøk av vår helseminister, Bent Høie, og selvmord var tema. Vi vedtok å arbeide for en nordisk handlingsplan med et mål om å minske antall selvmord i Norden med 25 pst. innen 2025. Målet på sikt er en nullvisjon. Dette er en felles nordisk utfordring vi må samarbeide om og ta på største alvor.

Presidenten: De talere som heretter får ordet, har en taletid på inntil 3 minutter.

Ruth Grung (A) [10:58:04]: I en tid med mye usikkerhet, som korona, klimaendringer, nedgang i internasjonal handel, geopolitiske spenninger, og der rettsamfunn og pressefrihet blir satt på prøve, er Norden enda viktigere enn før. De nordiske landene har mye felles, men vi har også valgt ulike løsninger der vi kan

lære av hverandre for å videreutvikle velferdssamfunnet. De nordiske byene har de mest ambisiøse mål for å redusere klimautslipp.

Norden står for 20 pst. av den globale sjøfarten. Transport er en av de store bidragsyterne til klimautslipp. Norden har kompetansen og evnen til å ta en lederposisjon i utvikling av grønn skipsfart, og den posisjonen må vi ta. Norden er ledende på fornybar energi og var først ute med å etablere et felles marked. Så ser vi at EU har satt seg tydelige mål for overgangen til lavutslippssamfunnet. Her må vi også klare å få til et tettere samarbeid om utvikling av grønn hydrogen. Danmark løftes fram som et av landene som har satt seg tydelige klimamål, mens Finland og Sverige har sterke industri-miljøer som vi bør samarbeide tettere med.

Korona har også vist hvor sårbare vi er for tilgang på medisin. Vi har et visst samarbeid, men her bør vi også se muligheten til tettere samarbeid med Sverige og Danmark, som har sterke farmasøytiske miljøer, og se på muligheten for produksjon av medisin, men også forskning og utvikling av nye medisiner.

Alle de nordiske land har sterke filmmiljøer, og Nordisk råd har foreslått at vi lager en nordisk filmkomisjon for sammen å tiltrekke oss enda flere internasjonale filmproduksjoner.

Norden har også gode allmennkringkastere og en variert og fri presse. Vi har fremmet forslag om felles nordisk satsing på undersøkende journalistikk.

Med brexit blir tyngdepunktet i Europa forskjøvet, og Norden får en viktigere rolle med å være en motvekt mot de sørlige og østlige delene av Europa. Men åpningen av Nordøstpassasjen gir nye muligheter i våre nordlige områder, der man drøfter sterkere transportkorridorer mellom Kirkenes og Finland og videre til Baltikum og resten av Europa. De lange og gode relasjonene som vi erfarer at Norge og Finland har mot Russland, bidrar også til å redusere spenningsnivået.

Men pandemien truer verdiene den nordiske modellen er tuftet på. Vi må stå sammen internasjonalt mot globale samfunnsutfordringer og samarbeide for å hindre større sosiale forskjeller og svekket likestilling og inkludering. Det er mye som står på spill nå i verden, og der må Norden kanskje være en enda tydeligere stemme i det som skjer framover.

Hårek Elvenes (H) [11:01:12]: Vi er inne i en periode der nordisk forsvarssamarbeid er under sterk utvikling og får økt betydning. Nylig har Norge, Sverige og Finland inngått en intensjonsavtale om forsterket operasjonsplanlegging særlig på Nordkalotten.

Norden er stort, men infrastrukturen er begrenset. Derfor er det så viktig at man kan ha en felles tilgang til havner, flyplasser, veier etc.

Vi ser, til tross for et forsterket nordisk samarbeid, at Finland og Sverige som EU-medlemsland nå forsterker sitt militære samarbeid med NATO i så stor utstrekning som det er mulig uten å være NATO-medlem. Under øvelsen Trident Juncture deltok 13 000 soldater fra de forskjellige nordiske landene, der det var et eget øvingsmoment å kunne framføre store forsterkninger og materiell over store avstander. Vi ser at Finland og Sverige har inngått vertslandsstøtteavtaler med NATO, og vi ser at de samme landene har inngått forsvarsavtaler med Storbritannia og USA.

Dette illustrerer at det nordiske forsvarssamarbeidet også har sine begrensninger. Det er viktig at Norden tar et økt regionalt ansvar i forsvarsplanleggingen, men det må ses i en NATO-sammenheng.

For to år siden deltok faktisk hele Brigade Nord i øvelsen Northern Wind i Nord-Finland. Det er egentlig den første øvelsen der hele den norske hæren har deltatt i en nordisk øvelse.

Det nordiske forsvarssamarbeidet er viktig og kommer til å få økt betydning. Men det nordiske forsvarssamarbeidet er et supplement til NATO og kan aldri erstatte NATO. Men det interessante med det nordiske forsvarssamarbeidet er at det spenner over et veldig vidt spekter. Vi ser bl.a. at de nordiske landene har inngått et for så vidt lite samarbeid, men et viktig samarbeid om felles uniformer, og der er det Norge som sitter i ledelsen.

Oppsummert: Vi har mye å hente på et forsterket nordisk forsvarssamarbeid, men det kan aldri komme som en erstatning for NATO-samarbeidet.

Stein Erik Lauvås (A) [11:04:05]: Nå har ikke Stortinget disse debattene så altfor ofte, så jeg må få lov til å bruke anledningen og håper at vi tåler det.

Jeg hadde håpet at statsråden kanskje hadde tatt ordet og sagt noe om og forsøkt å informere noe om de utfordringene han har fått bl.a. i forbindelse med denne transportministerrådssaken. Jeg hadde håpet at han kunne si noe om stoda, hvor står den saken nå – statsrådets navn sto ikke på talerlisten da jeg gikk opp – nå som vi har denne anledningen og denne debatten om det nordiske samarbeidet, og informert Stortinget litt om hvor dette egentlig står hen. For det er uomtvistelig et svært sentralt spørsmål.

Jeg nevnte i innlegget mitt tydelige tilbakemeldinger på hva Nordisk råd burde prioritere. Når jeg har deltatt sammen med andre kollegaer fra Nordisk råd på disse samferdselskonferansene og møtene rundt omkring i spesielt Norge, Sverige og Danmark, sier næringslivet vårt at det er kommunikasjon og transport som er noe av det aller, aller viktigste. Den samme beskjeden får vi av lokale og regionale politikere. De mener at Nordisk

råd kan spille en rolle i å få orden på de tingene, og da etterlyser de en linje i dette, og de etterlyser et transportministerråd.

Det hadde vært veldig fint. Nå ser jeg at statsråden vil bruke anledningen til å informere Stortinget om hvor denne saken står, og hva som eventuelt er proppen eller proppene, hvor de eventuelt sitter, og om det er slik at Stortinget må ta ytterligere grep for å sørge for at dette kan bli gjennomført slik Nordisk råd ønsker.

Presidenten: Da vil representantens ønske gå i oppfyllelse.

Statsråd Jan Tore Sanner [11:06:30]: La meg først bare si at det ikke er slik at det ikke er noe samarbeid i dag. Det er et samarbeid mellom de nordiske samferdselsministrene og mellom samferdselsmyndighetene. Men det er riktig, som representanten Lauvås sier, at det har vært et sterkt uttrykt ønske fra Nordisk råd om at det skal etableres et eget ministerråd for samferdsel. Jeg har merket meg at den norske delegasjonen har gått sterkt inn for det. Jeg har tatt det opp med vår samferdselsminister, og vi er enige om at Norge skal gå for dette.

Representanten Lauvås sa i et tidligere innlegg at jeg kunne be om hjelp, og da gjør jeg herved det. For hvis representanten Lauvås tar en liten samtale med sine svenske kollegaer, svenske sosialdemokrater, og sven-skene også går inn for dette, har jeg et stort håp om at det vil bli gjennomført.

Realiteten er at dette er et tema på nesten hvert eneste møte mellom samarbeidsministrene, og det er et klart flertall for det. Men det er noen som ikke har aksept for det i sin hovedstad, og det betyr at representanten Lauvås kan bidra positivt her gjennom sine samtaler med svenske sosialdemokrater.

Ketil Kjenseth (V) [11:08:08]: Jeg ønsker å ta opp tråden fra representanten Bente Stein Mathisens veldig gode innlegg. Hun avsluttet med visjonen en har satt om å redusere antallet selvmord med 25 pst. i Norden innen 2025. Det er en utrolig viktig ambisjon, som også vi i Norge må ta på største alvor.

Det jeg særlig vil rette oppmerksomheten mot, er våre naboland, særlig øystatene Grønland, Island og Færøyene. Det pågår store endringer i de samfunnene på grunn av klimaendringene de har. De må rett og slett endre dagliglivet. Ressursene de har levd av, er ikke der lenger, eller klimaet har blitt en så stor utfordring for dem at de rett og slett er nødt til å endre inntektskilder og ta i bruk helt andre ressurser. I områder som allerede er belastet med helseutfordringer og dessverre for mange selvmord, vil dette bli en ytterligere utfordring, i tillegg til pandemien vi nå er i, og konsekvensene av den.

Jeg vil bare rette oppmerksomheten mot dette. Det er viktig for Norge å rekke ut en hånd her, for vi sitter også på store økonomiske ressurser. Dette handler mye om forskning, men det handler også om prioritering og vilje til å se.

Det er et viktig arbeid representanten Stein Mathisen her gjør på vegne av hele Norden, og i å ha brakt fram den ambisjonen, og det må vi følge opp også fra norsk side.

Martin Kolberg (A) [11:10:01]: Først bare en merknad til det representanten Elvenes sa i sitt innlegg: Det er ingen uenighet – eller det er bred enighet, får jeg si – om at det nordiske forsvarssamarbeidet selvfølgelig ikke skal stå i veien for NATO-medlemskapet. Det er jo meningen at de to skal utfylle hverandre på en god måte. Det er en enighet mellom oss på dette punktet, tror jeg, men jeg ville bare bemerke det ettersom det virket litt som om Elvenes satte disse to opp mot hverandre. Det mener jeg det ikke er noe grunnlag for, og det er ikke noen som i Nordisk råd-sammenheng mener det.

Når jeg ber om ordet nå på tampen, gjelder det mer diskusjonen som går rundt denne transportministeren. Det er litt vanskelig å ta for folk som ikke er inne i dette nordiske samarbeidet til daglig, men saken er nemlig den at det har gått prestisje i dette spørsmålet, på mange sett og vis. Det er realiteten. Her har vi en felles nordisk parlamentarisk forsamling, bestående av 87 representanter fra alle land, som enstemmig beslutter ting, og så går det lange tider før Ministerrådet klarer å implementere det. Og det er riktig, som statsråden sa, at i denne konkrete sammenhengen handler det om at ett land nå faktisk nærmest legger ned veto mot at en slik ordning skal bli en realitet – til tross for dette vedtaket, og til tross for at hele den svenske delegasjonen også har stemt for det. Det viser egentlig dilemmaet i forholdet mellom Nordisk råd og Ministerrådet. Det er egentlig derfor jeg tar ordet.

Det jeg som norsk delegasjonsleder for øvrig kan vise til, er at Ministerrådet har vedtatt sin visjon for årene som kommer, uten å konferere med Nordisk råd. Det er ikke en bra balanse, og det er ikke en fornuftig måte å gjøre det på.

Jeg gjentar det jeg har sagt om at jeg forstår at vi må ha konsensus, og at regjeringen og Ministerrådet representerer en annen del av styringssettet i Norden, tross alt, fordi de representerer regjeringen. Jeg forstår det. Men likevel er ikke den balansen god på dette området. Det mest klassiske er utfordringene vi har med utviklingen av Ministerrådets budsjett. Helsingforsavtalen fastslår at det er Rådet som bestemmer budsjettet. Men det er ikke realiteten, og det er lange, vanskelige diskusjoner mellom lederne i de respektive delegasjoner og Minis-

terrådet om å få på plass de tingene Rådet har bestemt. Vi klarer det antakeligvis heller ikke med budsjettet som nå er til behandling. Det er det prinsipielle problemet vi har i forholdet mellom Rådet og Ministerrådet, og som egentlig er en hemsko for effektiviteten i det nordiske samarbeidet.

Presidenten: Representanten Stein Erik Lauvås har hatt ordet to ganger tidligere og får ordet til en kort merknad, begrenset til 1 minutt.

Stein Erik Lauvås (A) [11:13:20]: Takk for svaret, og takk for utfordringen med å få svenskene med oss. Når det gjelder oppfordringen om å snakke med mine gode kollegaer blant de svenske sosialdemokratene, kan jeg bare forsikre statsråden om at det har representanten Lauvås gjort mange ganger, og han kommer til å fortsette å gjøre det helt til vi får denne saken på plass.

Det var for så vidt en veldig god og tydelig avklaring statsråden kom med. Det setter jeg pris på. Jeg kan også forsikre statsråden om at vi – nær sagt om ikke for én gangs skyld, men det er i hvert fall ikke veldig ofte – altså står skulder ved skulder i denne saken, og vi kommer til å nå fram. Vi kommer til å nå fram, det er jeg helt sikker på.

Presidenten: Med de forenende ord er det ingen flere som har bedt om ordet til sakene nr. 1 og 2.

Sak nr. 3 [11:14:18]

Innstilling fra utenriks- og forsvarskomiteen om Eksport av forsvarsmateriell fra Norge i 2019, eksportkontroll og internasjonalt ikke-spredningssamarbeid (Innst. 25 S (2020–2021), jf. Meld. St. 25 (2019–2020))

Presidenten: Etter ønske fra utenriks- og forsvarskomiteen vil presidenten ordne debatten slik: 5 minutter til hver partigruppe og 5 minutter til medlemmer av regjeringen.

Videre vil det – innenfor den fordelte taletid – bli gitt anledning til inntil seks replikker med svar etter innlegg fra medlemmer av regjeringen, og de som måtte tegne seg på talerlisten utover den fordelte taletid, får en taletid på inntil 3 minutter.

Hårek Elvenes (H) [11:15:06] (ordfører for saken): En samlet komité uttrykker nok en gang støtte til norsk forsvarsindustri gjennom behandlingen av eksportmeldingen for 2019.

Norsk forsvarsindustri er høyteknologisk, internasjonalt konkurransedyktig og en integrert del av norsk forsvars- og sikkerhetspolitikk.

Den samlede verdien av eksporten i 2019 av forsvarsmateriell, tjenester, teknologi og flerbruksvarer til militært bruk var i underkant av 5,6 mrd. kr. Av dette utgjor-

de forsvarsrelaterte varer i overkant av 4,4 mrd. kr, herav A-materiell, dvs. i hovedsak våpen og ammunisjon, 3,2 mrd. kr, og B-materiell, dvs. annet militært materiell, 1,2 mrd. kr.

Sammenlignet med 2018 var det en nedgang i verdien av eksporten av A-materiell på 19 pst. og en økning i verdien av eksporten av B-materiell på 41 pst. I tillegg har det vært en nedgang i verdien av salg av flerbruksvarer til militært bruk. På den annen side har det vært en økning i eksporten av forsvarsrelaterte tjenesteytelser, reparasjoner, produksjonsrettigheter og formidling.

Det er i all hovedsak Europa som er mottaker av norskprodusert forsvarsmateriell. Hele 93 pst. av eksporten av A-materiell og om lag 88 pst. av eksporten av B-materiell går til europeiske land, NATO-land samt Sverige og Finland.

Norge har et meget strengt og åpent regime for eksportkontroll, og det er betryggende. Det framgår av meldingen at Utenriksdepartementet i 2019 ga avslag på 29 søknader vedrørende forsvarsrelaterte varer og flerbruksvarer til militært bruk. Jeg vil trekke fram at det i 2019 ble besluttet å stanse behandlingen av nye lisens-søknader til Tyrkia på bakgrunn av landets militære operasjoner i det nordlige Syria høsten 2019.

Utenriksdepartementets konsekvente praktisering av det strenge eksportregelverket sikrer nødvendig forutsigbarhet i videreutviklingen internasjonalt for norsk forsvarsindustri.

Meldingen gir også en gjennomgang av regjeringens bidrag til internasjonalt ikke-spredningsarbeid. Spredningsfaren forbundet med immateriell teknologi og kunnskapsoverføring står høyt på dagsordenen i spørsmål om eksportkontroll, også i Norge. Utenriksdepartementet har igangsatt et arbeid med å avklare hvordan kontrollen med immateriell teknologi knyttet til kunnskapsoverføring kan styrkes og defineres tydeligere i den norske eksportkontrollforskriften.

Komiteen understreker betydningen av gode og forutsigbare rammevilkår for vår forsvarsindustri. Vår trygghet avhenger også av at vi kan produsere en del forsvarsmateriell i Norge.

Norges særegne klima og geografi gjør det nødvendig med egenprodusert utstyr tilpasset våre forhold på flere områder. Dette forutsetter et industrielt miljø av en viss størrelse.

Norsk forsvarsindustri er i hovedsak nisjebasert, men bidrar betydelig til alliert sikkerhet og forsvarsevne. Norskutviklede løsninger blir stadig mer etterspurt internasjonalt. Eksport av forsvarsmateriell gir dessuten store nasjonale ringvirkninger. Om lag 5 000 årsverk er sysselsatt i høyteknologiske bedrifter over det ganske land, og vi ser at nye sivile bruksområder

åpnes gjennom knoppskyting fra forsvarsindustrien og gjennom teknologioverføring og kunnskapsoverføring.

Oppsummert: En internasjonalt konkurransedyktig norsk forsvarsindustri er viktig for vår sikkerhet, for vårt næringsliv og for verdiskapingen i Norge.

Martin Kolberg (A) [11:19:54]: Også jeg sier at forsvarsindustrien er viktig for Norge, for beredskaps-evnen og for å kunne fornye vårt eget forsvar, for viktige arbeidsplasser over hele landet, for eksportinntekter og for å kunne utnytte forsvarsindustriens teknologiutvikling i alle andre bransjer. Her er det stor enighet i Stortinget. Det har også nasjonal strategisk betydning å beholde det statlige eierskapet i de store forsvarsbedriftene i Norge. Samtidig skal Norge ha et strengt regelverk for eksporten av forsvarsmateriell. Våpen skal ikke selges til land hvor det er krig eller krig truer, eller til land hvor det er påvist alvorlige brudd på menneskerettighetene. Også dette er det bred enighet om.

Den blodige borgerkrigen og svært alvorlige humanitære situasjonen i Jemen har de siste årene utgjort bakteppet for den viktigste debatten om norsk forsvarseksport. Det er her debatten befinner seg i den aktuelle situasjonen. Saudi-Arabia og Emiratene har siden mars 2015 vært militært involvert i konflikten i Jemen. Jeg registrerer med en viss undring at høyrepartiene i komiteen gjør et poeng av i innstillingen at det var Stoltenberg II-regjeringen som i 2010 åpnet for eksport av A-materiell til Emiratene. Det er imidlertid sant at det skjedde, men fem år senere, i mars 2015, da Emiratene sammen med Saudi-Arabia grep militært inn i Jemen, var det Høyre som satt med styringen av Utenriksdepartementet. Den 22. januar 2016 forelå den første årlige Jemen-rapporten fra FNs ekspertpanel med opplysninger om alvorlige brudd på menneskeretten. Når situasjonen på bakken endrer seg, må praksisen av regelverket også endre seg. Det må være åpenbart, og her trengs det årvåkenhet og fleksibilitet. Likevel tillot dessverre Solberg-regjeringen omfattende eksport av våpen og ammunisjon til Emiratene både i 2016 og i 2017, på til sammen 163 mill. kr.

Teknologien er under rask utvikling. Et viktig utviklingstrekk for eksporten av forsvarsmateriell er spørsmålet om digital overvåkingsteknologi, med fare for at mottakerlandene kan bruke denne teknologien til å overvåke og undertrykke menneskerettighetsaktivister og andre opposisjonelle. På dette feltet pågår det nå en prosess i EU med revidering av listene over hva som kan utgjøre såkalt flerbruksvarer. Fra Arbeiderpartiet forventer vi at regjeringen følger denne prosessen tett og sørger for nødvendig oppdatering også i det norske regelverket.

Regjeringen har i forslag til statsbudsjett for 2021 ikke funnet rom for norsk deltakelse i det europeiske forsvarsfondet, EDF. Det skjer til tross for langvarig og godt fotarbeid i embetsverket og utenriktjenesten for å sikre Norges adgang til å delta i dette fondet som det eneste landet utenfor EU. Etter at vi har jobbet hardt for å kunne være med, har altså regjeringen ikke funnet grunn til å gjøre det allikevel. Jeg har registrert at forsvarsministeren har kommentert beslutningen – uten at jeg har blitt noe særlig klokere av de kommentarene eller forklaringene som forsvarsministeren har gitt. Nå er det slik – heldigvis, får jeg si – at vi har en utenriksminister som kjenner forsvarspolitikken meget godt. Hun har også et overordnet ansvar for norsk europapolitikk. Ja, i regjeringens egen europastrategi heter det at deltakelsen i forsvarsfondet er

«viktig for norskeid industri, deres datterselskaper og industrielle partnere i EU».

Over 40 pst. av norsk forsvarseksport går til EU. Viktige verdier og arbeidsplasser står på spill.

Jeg vil derfor avslutningsvis utfordre utenriksministeren til å si innlegg å forklare hvorfor regjeringen ikke deltar i dette viktige forsvarssamarbeidet.

Morten Wold (FrP) [11:25:09]: Norge har et svært strengt regelverk for eksport av forsvarsmateriell. Slik bør det også være, et strengt og forutsigbart regime for slik handel er også noe norsk forsvarsindustri bifaller.

Norsk forsvarsindustri er en viktig del av norsk forsvarsevne. Industrien, i samarbeid med Forsvaret, er med på å utvikle, teste og produsere materiell for eget og alliert forsvar. Det er viktig å ivareta denne høykompetanseindustrien. Overføring av teknologi fra forsvarsindustrien til sivil industri – og motsatt – er en viktig del av innovasjonen i det norske næringslivet.

For at norsk industri skal kunne konkurrere med andre aktører, må regelverket for eksport være slik at det er forutsigbarhet for kunder og leverandører. Forutsigbarhet er ikke bare nødvendig ut fra et næringsperspektiv. Det er ut fra sikkerhetspolitiske hensyn viktig å ha klare, robuste og forutsigbare regler for handel med forsvarsmateriell.

Ettersom det meste av norsk forsvarsmateriellproduksjon eksporteres, er det avgjørende for industrien at det norske regelverket ikke forhindrer norske selskaper fra å konkurrere med andre nasjoners industri. Det meste av eksporten skjer til land vi har sikkerhetspolitisk samarbeid med. Industrien i mange av våre samarbeidsland er ute etter de samme markedene som vår industri. Et harmoniserende regelverk er derfor både nødvendig og fornuftig for å sikre en reell konkurranse og utvikling innenfor forsvarsindustrien.

Norsk forsvarsindustri bidrar med arbeidsplasser rundt om i hele landet. Mange forsvarsindustribedrifter er små eller mellomstore, det er ikke bare de store, som Kongsberg Gruppen og Nammo. Faktisk er det en rekke små bedrifter ute i distriktene som er med på å levere teknologi i verdensklasse – til bl.a. F-35. La oss derfor sikre at de smarte hjernene rundt om i landet fortsatt kan konkurrere om forsvarsmaterielle kontrakter ved å videreføre de retningslinjene vi har.

Liv Signe Navarsete (Sp) [11:27:50]: I ei ideell verd skulle dette vore ei ikkje-sak – om det var fred og fråvere av krigshandlingar i verda. Slik er det diverre ikkje, spenningane ser ut til å verte større heller enn å minke. I det bildet er Senterpartiet positiv til at Noreg skal ha ein nasjonal forsvarsindustri. Det har vore sagt av fleire kvifor det er viktig, det handlar sjølvstendig om vårt eige forsvar, viktige arbeidsplassar, eksportinntekter, men òg om å nytte forsvarsindustrien si teknologiutvikling i sivil sektor. Samtidig skal Noreg ha eit strengt regelverk, våpen skal ikkje seljast til land der det er krig eller krig truar – det er òg alle samde om – og heller ikkje til land der det er påvist alvorlege brot på menneskerettane.

Det har vore nokre diskusjonar i denne salen om det, og det har vore rapportar i 2017 og 2018 som har vore kritiske. Eg opplever at det er teke tak i det frå regjeringa si side, det som har vore påvist, har vore knytt til Jemen og til Tyrkia. Senterpartiet har difor ikkje gått inn i merknader om det i samband med denne meldinga. Me konsentrerer oss om det som har skjedd i 2019.

Både i meldinga og i høyrings- og innspelsrunden går det fram at ein balanserer omsyna på ein akseptabel måte i dag – både å ha eit strengt regelverk og passe på at det ikkje er brot på menneskerettar eller leigd bort til feil land, og at det er strengt nok til at dei som produserer, sjølve har eigenkontroll på det dei sel ut av landet. Det ser og høyrst ut som om industrien er nøgd med strenge retningslinjer, men dei er opptekne av at retningslinjene må vere føreseielege og langsiktige. Det kan ta opp til ti år frå ein kontrakt er underskriven, til produkta vert leverte, noko som tilseier at eit strengt, men stabilt rammeverk er nødvendig for næringa.

Det er stor verdiskaping knytt til forsvarsindustrien, og det medverkar til forskning og utvikling av teknologi som kan brukast og er brukt sivilt. I løpet av dei neste åra vil 15 flyplassar i Noreg få fjernstyring av tårn. Den teknologien kjem frå Kongsberg Defence Systems og er vel verdas mest avanserte teknologi, som dei leverer i samarbeid med Indra Navia AS, spesialist på tårntenester. Det er eitt eksempel på at me som samfunn får store framsteg knytte til forsvarsindustrien og bruk av den teknologien i sivil sektor.

Det er underleverandører til forsvarsbedrifter i nesten alle fylke, mitt fylke tror eg er eitt av dei, eller kanskje det einaste, som ikkje har det. Produksjon av forsvarsmateriell er ofte avgjerande for næringsutvikling og lokale arbeidsplassar rundt om i landet.

Senterpartiet støttar å vidareføre den strenge føre-var-linja. Dagens regelverk førte m.a. til stans i lisensar til B-materiell og fleirbruksvarer for militærbruk i Saudi-Arabia i 2018 og til at ein vedtok å stanse handsaming av nye lisenssøknader til Tyrkia i 2019.

Dokumentasjon frå Amnesty International viser at europeisk digital overvakingsteknologi har medverka til overvaking av menneskerettsforkjemparar i fleire land. Rapporten viser òg at svenske selskap har selt slik teknologi til Kina med stor fare for at teknologien vert brukt til masseovervaking.

Senterpartiet er oppteke av at norske produkt og teknologi ikkje vert nytta til masseovervaking og andre brot på menneskerettane. Dette området har ikkje vore så mykje fokusert på som den tradisjonelle eksporten av forsvarsmateriell, men må høgre på dagsordenen. Senterpartiet meiner difor at regjeringa må gå gjennom regelverket og leggje fram eit forslag til forskrifts- endringar som sikrar at slik eksport ikkje skjer. Det skjer ein gjennomgang av dette i EU, men uavhengig av kva EU gjer eller ikkje, meiner me at regjeringa må gjere denne jobben. Senterpartiet vil difor røyste for forslag nr. 11, frå SV.

Nils T. Bjørke hadde her teke over president- plassen.

Audun Lysbakken (SV) [11:32:59]: Når vi behand- ler denne meldingen, skal vi vokte over to hensyn. Det ene er hensynet til at vi skal ha en levedyktig forsvarsin- dustri i Norge – det er viktig for forsvaret av landet, det er viktig for teknologisk utvikling, og det handler om viktige arbeidsplasser og eksportinntekter. Det andre hensynet er at norsk forsvarsindustri og eksport av norsk forsvarsteknologi og norske våpen ikke skal bi- dra til å gi regimer og krigførende parter vi ikke kan stå inne for, en mulighet til å bruke norskutviklede våpen og utstyr i sin undertrykking og krigføring.

SV fremmer en rekke forslag for å styrke kontrollen av vår norske våpeneksport, og vi ber om en gransking av om norsk materiell er blitt brukt på bakken i Jemen- krigen. Jeg må si at når jeg ser rekken av forslag som vi står alene om i innstillingen, synes jeg det er både over- raskende og skuffende. Til tross for at regjeringen og stortingsflertallet skryter av at regelverket som regulerer norsk eksport av forsvarsmateriell, er svært strengt og basert på et såkalt føre-var-prinsipp, har erfaringene fra det siste tiåret vist at dette er en sannhet med viktige modifikasjoner. Det beste eksempelet på det er den

norske eksporten til autoritære regimer, diktaturer som har deltatt i den katastrofale krigen i Jemen, som Saudi- Arabia og De forente arabiske emirater.

I september publiserte en ekspertgruppe nedsatt av FNs menneskerettighetsråd en rapport om krigen i Jemen, der det framkommer svært alvorlige bekymrin- ger om at alle parter i konflikten står bak grove mennes- kerettighetsbrudd som kan bli stående som krigsforbry- telser. Selv om eksportmeldingen for 2019, som nå behandles, viser at eksporten i stor grad er stoppet opp, fortsatte eksporten av krigsutstyr til Saudi-Arabia og Emiratene lenge etter at det var klart for alle hva slags katastrofal natur denne krigen hadde.

Tidligere i år publiserte Redd Barna og Changema- ker rapporten Våpeneksport og krigen i Jemen, hvor de viser til en klar og uakseptabel risiko for at norsk forsvarsmateriell er blitt brukt på bakken i krigen. Mel- lom 2015 og 2018 ble det ifølge rapporten eksportert militært utstyr og flerbruksvarer til den saudiledede koalisjonen for over 800 mill. norske kroner. Det rimer veldig dårlig med det såkalte føre-var-prinsippet.

Dessverre registrerer vi at denne typen rapporter ser ut til å gjøre veldig lite inntrykk på de aller fleste partie- ne på Stortinget og regjeringen. I fjor måtte Norge haste- stanse eksporten til Tyrkia etter at landet intervenerte i kurdiske områder i Nord-Syria. Forutsigbarhet snakkes det om, men forutsigbarhet må også oppnås gjennom å være konsekvent og streng på føre-var-prinsippet. Det er ingen motsetning mellom dette og en sterk norsk industri. Diktaturer og krigførende land kan ikke være et marked å satse på. SV tar til orde for at et utvalg skal gjennomgå helheten i det norske eksportkontrollregi- met, og at vi skal ha en gransking av hva eksporten til landene som har deltatt i krigen i Jemen, egentlig har ført til.

Diskusjonen om digital overvåkningsteknologi er veldig viktig og må bli en mer sentral del av debatten om denne meldingen og kommende meldinger i årene som kommer. Det er jeg veldig enig i. Det er avgjørende for SV at Norge har et sterkt nok regelverk, og at vi er enige om å ha et sterkt nok regelverk uavhengig av hva EU finner på. Det er et sterkt lobbypress innad i EU for at en skal tillate en eksport av europeisk teknologi som veldig lett kan gi diktaturer gode og grundige instrumenter til å overvåke og undertrykke egen befolkning. Vi må unngå at norsk teknologi kommer det voksende antall diktato- rer i verden til hjelp på denne måten. Vi må sørge for at de retningslinjene vi i dag har, som gjør det mulig å avslå eksportlisens på dette grunnlaget, håndheves. Da er spørsmålet om kompetansen og retningslinjene er ster- ke nok til det i dag. Da fremmer SV rett og slett forslag om det og ber regjeringen styrke eksportkontrollfor- skriften på dette punktet. Jeg vil oppfordre Arbeiderpar-

tiet til å stemme for det på samme måte som Senterpartiet nå varslet.

Med det tar jeg opp SVs forslag i innstillingen og vil også varsle at SVs gruppe kommer til å stemme for det løse forslaget fra Rødt.

Presidenten: Representanten Audun Lysbakken har teke opp dei forslaga han viste til.

Trine Skei Grande (V) [11:38:28]: Norsk våpeneksport skal være både forutsigbar og streng, og den er streng. Det ser vi gjennom at det er mange vi ikke eksporterer til. Men den skal også være forutsigbar, for dette er en næring som trenger forutsigbarhet og rammer for å ha mulighet til å utvikle seg. Det er mange – både store og små – bedrifter i Norge som er med på utviklingen av dette produktet, som også gir mange viktige sivile produkter som er med på å utvikle samfunnet vårt, akkurat som representanten Navarsete sa.

Vi trenger et strengt regelverk, og det følger regjeringen. Vi i Venstre ville nok gjerne ha strammet inn noe mer, jf. uttrykket «autoritære stater», men av og til må også et parti som Venstre innrømme at våre programformuleringer ligger et lite stykke unna det som det er flertall for i denne salen. Men vi er veldig glad for å være med i en regjering som har strammet inn, og som har klart å håndheve regelverket på en god måte, bl.a. ved å kutte nysalget av flerbruksmaterieil til Saudi-Arabia og kutte våpensalg til Emiratene og Tyrkia. Det viser at vi er klare til å håndheve det regelverket som vi er satt til å håndheve. Vi er også klare til å foreta de vurderingene som trengs å gjøres underveis, når det skjer en utvikling. Dette klarer vi også å gjøre på en måte som er så forutsigbar at det går an for en næring å utvikle seg når det gjelder både våpen og alle de andre produktene som lages i randsonen.

Vi trenger også et regelverk som er såpass stramt og forutsigbart for denne næringen at vi ikke ender opp i en situasjon der ikke bare våpen havner på avveier eller på steder de ikke skal være, men der også omdømmet til Norge som nasjon og omdømmet til vår våpenindustri står på spill. Det skal lite til før det omdømmet som Norge, som en seriøs og ordentlig partner, har på dette feltet, kan bli ødelagt. Derfor er det viktig å ha en regjering som er framoverlent, som ser utfordringene når de kommer, og som klarer å stoppe de situasjonene som norske våpen absolutt ikke skal havne i.

Geir Sigbjørn Toskedal (KrF) [11:41:39]: Siden 1996 har det årlig blitt lagt fram for Stortinget meldinger om eksport av forsvarsmateriell. Det er en særdeles viktig og nyttig praksis. Det er viktig å sikre åpenhet om parlamentarisk kontroll med et område som er viktig, men som samtidig reiser vesentlige etiske spørsmål.

Det er et kvalitetstegn at den til enhver tid sittende regjering rapporterer til Stortinget på dette området.

Produksjon, salg og bruk av forsvarsmateriell innebærer store etiske dilemmaer. Jeg er glad for at det er enighet om at Norge som våpenproduserende nasjon tar inn over seg alvoret som ligger i å produsere og eksportere varer som kan ta liv og føre til lidelser. Vi skal ha bevisstheten om de moralske dilemmaene langt framme i pannebrasken. Samtidig er jeg glad for at det er bred enighet i dette huset om at forsvarsindustrien er viktig og en integrert del av Norges forsvars- og sikkerhetspolitikk og næringsliv. Det er et viktigere anliggende enn det faktum at denne næringen gir viktige arbeidsplasser og en betydelig inntjening. Men uten rammeverket av kontroll og bevisstheten om at norsk våpenindustri er en del av totalforsvaret, hadde inntjeningsargumentene vanskelig stått seg.

Det er en kjensgjerning at hjemmemarkedet for forsvarsindustrien vår er begrenset. Derfor er det en sammenheng mellom kontrollert eksport og sektorens rolle som en integrert del av forsvars- og sikkerhetspolitikken. Det er nødvendig, også med tanke på utenkelige scenarioer vi håper ikke inntreffer, men som forsvarspolitikken må ta høyde for kan inntreffe, at det foregår produksjon av forsvarsmateriell i eget land av et industrielt miljø slik vi heldigvis har i dag.

Om lag 93 pst. av eksporten av A-materiell, altså våpen og våpendeler, gikk i 2019 til andre europeiske land, NATO-land, samt Sverige og Finland. Utenriksdepartementet av slo i 2019 29 lisenssøknader. Tyrkias militære operasjoner i Nordøst-Syria førte til stans i behandlingen av nye lisenssøknader til Tyrkia og til at utførsel basert på allerede gitte lisenser ble holdt tilbake. Det viser at kontrollregimet fungerer. Det er vesentlig at vi fortsatt har og håndhever et regelverk som er strengt, forutsigbart og tydelig.

Det er en del av det konstante dilemmaet at slikt materiell kan komme på avveier. Men spredningsfaren gjelder også immateriell teknologi- og kunnskapsoverføring. Det er en viktig del av føre-var-tenkningen og må holdes høyt i bevisstheten både av beslutningstakere og av industrien selv. Jeg er glad for at vi klarer balansen mellom det nødvendige, det økonomiske og det etisk vanskelige.

Meldingen redegjør også for Norges deltakelse i internasjonalt samarbeid, som ikke-spredning og eksportkontroll. Jeg er, som sagt, tilfreds med at vi fortsatt klarer balansen, og at kontrollregimet virker. Men vi må alltid være på vakt mot svakheter og glipper som kan sette balansen i fare. Forsvars- og sikkerhetspolitikken har ikke råd til politiske eksperimenter eller unødig mis-tenkeliggjøring av forsvarsindustrien. Vi må anerkjenne den jobben de gjør, men de må samtidig anerkjenne at

kontrollen må være streng, slik at man forebygger våpen og forsvarsmateriell på avveier. Vi har høy kompetanse og står for en innovasjon og en teknologiutvikling som er viktig også for sivile formål og øvrig næringsliv, men det er helt uakseptabelt ut fra norsk regelverk at norskproduserte våpen har vært i Jemen. Militæreksporten til landene som deltar i denne krigen, har nærmet seg null med en bevisst innstramming, som også ble anerkjent i høringsene til denne saken. Retningslinjene setter konkrete krav til sluttbrukerdokumentasjon ved eksport av forsvarsmateriell fra Norge. Hvis det er slik at norskproduserte våpen likevel er på avveier, er dette helt uakseptabelt. Vi må ha tillit til at våre kontrollmekanismer virker, og at slike hull blir tettet.

Bjørnar Moxnes (R) [11:46:25]: Vi har i dag hørt mange fine ord om hvor ansvarlig Norge er, at Norge stiller strenge krav, osv. Men på ett punkt er det påfallende stille fra regjeringspartiene, og det gjelder våre allierte. Når skal Norge si nei til allierte NATO-land som igjen og igjen begår overgrep mot egen befolkning og fyrer opp under kriger og konflikter i andre land?

De siste årene har Tyrkia invadert nabolandet Syria, sendt militssoldater til Libya og begått overgrep mot egen befolkning, ikke minst mot kurderne. Flere tusen medlemmer av Folkets demokratiske parti sitter fengslet. Tiltakene fra unntakstilstanden har blitt til lov, og rettsstaten brytes systematisk ned.

Rødt har tidligere fremmet forslag om å stanse all våpeneksport til Tyrkia på bakgrunn av dette, og det framgår jo tydelig av Norges retningslinjer for eksport av våpen og forsvarsmateriell at det ikke skal eksporteres i situasjoner nøyaktig som den vi ser i Tyrkia her og nå. Likevel fortsetter eksporten.

Siden september har konflikten mellom Armenia og Aserbajdsjan igjen blusset opp, med krigshandlinger, store sivile tap og titusener av mennesker på flukt. Det er stor fare for at konflikten kan bli til full krig, og her burde alarmklokkene ringe hos alle partier og politikere som vil forebygge krig og konflikt og bevare fred.

En rekke nyhetsbyråer rapporterer om at Tyrkia forsyner Aserbajdsjan ikke bare med våpen og droner, men også med leiesoldater fra Syria, mens Armenia svarer med russiske tanks. Tidligere i måneden stilte jeg et spørsmål til utenriksministeren om Norge nå gjør alt vi kan for å bidra til å stanse konflikten. Da svarte utenriksministeren at det føres en restriktiv linje for våpeneksport til Tyrkia. Det er vel og bra, men fortsatt eksporterer Norge våpen til Tyrkia. Utenriksministeren konkluderte også i svaret sitt med at våpeneksport som handler om «norske sikkerhets- og forsvarspolitiske interesser, samt inngår i planene trukket opp i Nato, kan vurderes tillatt i dagens situasjon».

Hvem vi velger å selge våpen til og ikke, er blant de mest alvorlige spørsmålene Stortinget tar stilling til. Det handler om liv og død i siste instans.

Rødt har tidligere foreslått å stanse våpeneksporten til regimene som står bak en av vår tids mest alvorlige kriger, nemlig krigen i Jemen. Vi har også krevd svar på om våpen solgt til disse regimene har havnet i hendene på bl.a. Al Qaida. Rødt vil derfor støtte SVs forslag i denne saken. Norge må gjøre alt i vår makt for å stanse krigen i Jemen, inkludert stans av våpeneksport til land som kan tenkes å forsyne aktørene i krigen med våpen. Vi må stramme inn praksisen for våpeneksport, innføre sluttbrukererklæringer også for NATO-land og få mer åpenhet om eksportpraksisen, sånn at Stortingets kontroll styrkes. Men det er ikke nok.

Rødt mener at det er helt uholdbart at regjeringen når vi står på randen av full krig i Nagorno-Karabakh og Tyrkia puster til ilden, kan vurdere eksport av noe som helst av våpen eller materiell til Tyrkia. Det er direkte uansvarlig. Vi kan ikke sitte stille i båten når Tyrkia bidrar til en ny humanitær katastrofe med titusener av mennesker på flukt. Jeg håper de andre partiene ser at den alvorlige situasjonen i Nagorno-Karabakh gjør det helt nødvendig at Stortinget setter ned foten når regjeringen ennå ikke har gjort det. Og hvis ikke Libya, Syria og undertrykkelsen av kurderne var nok, burde faren for en storskala krig i Armenia og Aserbajdsjan definitivt være det.

Jeg tar med dette derfor opp Rødts forslag om å stanse all eksport av våpen og forsvarsmateriell til Tyrkia inntil den væpnede konflikten mellom Armenia og Aserbajdsjan er opphørt.

Presidenten: Representanten Bjørnar Moxnes har teke opp det forslaget han viste til.

Utenriksminister Ine Eriksen Søreide [11:51:17]: Regional uro, væpnede konflikter og økonomisk globalisering utfordrer oss i økende grad, også når det gjelder regjeringas mål om mest mulig forutsigbarhet og langsiktighet i eksportkontrollen. De siste par årene har vi strammet inn på praksis overfor land som deltar i den saudiledede koalisjonen i Jemen. Vi suspenderte lisenser for A-materiell til Emiratene i 2017 og senket samtidig terskelen ytterligere for å avslå B-materiell. Norge har aldri åpnet for salg av A-materiell til Saudi-Arabia og har siden 2018 heller ikke behandlet nye eksportlisenser til landet. Dette er et føre-var-tiltak, og jeg vil understreke igjen, som jeg har gjort i denne sal før, at vi ikke har informasjon om at utstyr som er levert fra Norge, har blitt brukt i Jemen eller er avledet til annet og uønsket bruk.

I lys av Tyrkias militære operasjoner i det nordøstlige Syria høsten 2019 besluttet vi å stanse behandlingen

av lisenser til Tyrkia. Utførsler på alle gyldige lisenser ble holdt tilbake i forståelse med de berørte bedriftene. Jeg vil gi honnør til norsk forsvarsindustri, som viser ansvarlighet og samarbeider med myndighetene for å løse alvorlige utfordringer. Dette løser vi på samme måte som tidligere regjeringer har gjort. Dette regelverket og disse vurderingene er ikke statiske, de er avhengige av en konkret situasjon, og da kan det komme innstramninger når det er nødvendig.

Jeg vil også understreke, når det gjelder spørsmålet om Nagorno-Karabakh, at dersom det på et tidspunkt skulle komme søknader fra Tyrkia om eksport, har vi for det første nå ikke lenger eksport til Tyrkia – vi behandler ikke disse søknadene. Det andre er at dersom det skulle komme en søknad, er det viktig å understreke at vurderingskriteriene av f.eks. om det er aktuelt å bruke utstyr til å angripe en annen stat eller tvinge gjennom territorialkrav, selvfølgelig vil være en del av vurderingen, som det alltid har vært. Norge tillater heller ikke eksport av forsvarsmateriell verken til Armenia eller til Aserbajdsjan.

Utenriksdepartementet foretok en gjennomgang av de få gyldige lisensene som forelå til Tyrkia, og vurderte disse opp mot Stortingets vedtak fra 1967. Dette vedtaket fastslår at Stortingets 1959-vedtak ikke sikter på å regulere forhold som står i forbindelse med norske sikkerhets- og forsvarsinteresser. Dette betyr at lisenssaker som berører norske sikkerhets- og forsvarsinteresser samt inngår i planer trukket opp av NATO, kan vurderes tillatt etter en grundig vurdering i henhold til UDs retningslinjer, og vurderingen inkluderer bl.a. risikoen for om materiellet kan bli brukt i intern undertrykking, brudd på humanitærretten eller avledet bruk i Syria, for å nevne noe.

Det er også nødvendig med gode digitale verktøy for å ha en god eksportkontroll. Vi jobber nå med å få på plass et nytt og oppgradert lisensieringssystem, E-lisens, i Utenriksdepartementet for å kunne håndtere stadig mer komplekse saker og større mengder informasjon. Vi tar sikte på å lansere det nye systemet høsten 2021.

Det er også viktig å understreke at et tema som både sikkerhetstjenestene og Utenriksdepartementet har pekt på i de foregående meldingene og årene, er utfordringene med kunnskapsoverføring og eksportkontroll. Vi jobber nå med å tydeliggjøre lisensplikten når det gjelder overføring av kunnskap i eksportkontrollforskriften, og det er god dialog med universiteter, forskningsinstitutter og relevante etater.

Helt til slutt til spørsmålet om overvåkningsteknologi – et veldig relevant og aktuelt spørsmål: Digitalt overvåkningsutstyr kan være listeført, og da er det underlagt lisensplikt og kontroll. Vi oppdaterer disse listene jevnlig etter hvert som de ulike eksportkontroll-

regimene internasjonalt tar inn dette utstyret i sine lister. Sagt på en annen måte: Hvis det foreligger en uakseptabel risiko for bruk av digitalt overvåkningsutstyr fra Norge ment for interne undertrykkingsformål, herunder overvåkning, kommer ikke lisens til å innvilges.

Jeg vil også si at jeg synes det er positivt at vi nå er i en situasjon hvor det er stadig større internasjonal enighet om å innlemme disse teknologiene i forskjellige eksportkontrollregimer. De enighetene som er oppnådd, blir fortløpende også inkludert i norske varelistes og norsk eksportkontroll, for dette er teknologi som også kan brukes til bl.a. å overvåke opposisjonelle, noe som ikke er en utvikling Norge ønsker å ta del i.

Presidenten: Det vert replikkordskifte.

Martin Kolberg (A) [11:56:36]: Jeg hørte intenst etter i den siste delen av utenriksministerens innlegg, for det er jo nesten det mest essensielle i denne diskusjonen, hvordan vi skal håndtere den nye teknologiske utviklingen. Det ligger et forslag på bordet, som utenriksministeren er orientert om, og som Arbeiderpartiet inntil nå ikke har sluttet seg til. Jeg vil derfor i denne replikken be om en presisering fra utenriksministeren, så vi får det helt klart for oss: Mener utenriksministeren at den forskriften som vi nå har, er tilfredsstillende for å sikre at denne teknologien ikke blir brukt i strid med intensjonene i forskriftene? Eller er det nødvendig med en presisering av forskriftene, som ligger i forslaget fra SV?

Utenriksminister Ine Eriksen Søreide [11:57:28]: Jeg takker for det spørsmålet. Innenfor det såkalte Wassenaar-samarbeidet, som er et internasjonalt samarbeid på eksportkontroll, er det etablert kontroll med programvare knyttet til masseovervåkning av internett, f.eks., utstyr for kryptoforsering, utstyr til jamming, overvåkning av mobiltelefoner, det å kunne bryte seg inn i telekommunikasjon. Det er omfattet av Wassenaar-samarbeidets flerbruksvareliste, og den inngår i våre lister, så det er altså omfattet av denne kontrollen.

Så er det nå også oppnådd enighet i dette samarbeidet om å inkludere monitorerings- og analyseteknologi, som kan benyttes av f.eks. sikkerhetsstyrker og politi, og som ikke minst kan brukes til kartlegging og forfølgning av enkeltindivider basert på søk etter kommunikasjon eller metadata. Så snart den lista er formelt revidert av EU, blir den også inkludert i vår liste, og vi har, som jeg sa, avslagspraksis på denne type materiell som kan brukes til denne typen overvåkning.

Martin Kolberg (A) [11:58:29]: Jeg tolket det som om statsråden mener at en slik presisering ikke er nød-

vendig. Jeg tenker på dette i noen korte minutter og hvordan vi skal håndtere akkurat det, fordi den utviklingen går veldig fort, og vi er nok i fellesskap veldig utrygge på hvordan vi skal greie å tolke det og håndtere det. Det finnes jo eksempler på at Stortinget er nødt til å gjøre de vedtak som er nødvendige for at vi skal få den praksisen som imøtekommer forskriften, slik at den saken ligger lite grann på vent.

Jeg bruker den siste delen av replikken min på det som jeg litt overraskende ikke hørte utenriksministeren kommentere, nemlig deltakelsen i dette utviklingsfondet. Jeg ber utenriksministeren om å kommentere begrunnelsen for dette, for det er meget overraskende at så ikke skjedde.

Utenriksminister Ine Eriksen Søreide [11:59:22]:

Det var utelukkende tidshensyn som gjorde at jeg ikke fikk svart på det. Jeg takker for øvrig representanten Kolberg for ros for godt fotarbeid med hensyn til å få innlemmet dette som en del av muligheten vår til å delta gjennom EØS-samarbeidet. Det har vært viktig for oss. Samtidig har vi måttet gjøre en prioritering, bl.a. fordi kostnadene i EØS-programmer er ventet å øke kraftig. Nå er ikke budsjettene endelig vedtatt, og vi vet ikke riktig hva kostnadene blir ennå – det står også omtalt i budsjettet. Men også det at britene går ut av EU, gjør at andelen for dem som er med, blir høyere.

Så er det jo sånn at sSelv om vi ikke har lagt inn deltakelse i budsjettet for 2021, betyr ikke det at deltakelse er utelukket for framtidige budsjetter. Dette er jo et helt nytt forsvarsfond, som norske myndigheter har stor interesse av. Derfor er det en vurdering vi har gjort nå, og vi vil selvfølgelig ha muligheten til å komme tilbake til norsk deltakelse, fordi vi vurderer det som positivt for norsk forsvarsindustri.

Audun Lysbakken (SV) [12:00:40]: Det er godt at vi har en tverrpolitisk ambisjon om at det ikke skal forekomme norsk eksport av digitalt overvåkingsutstyr til Kina eller andre diktaturer, som kan bruke den teknologien til å undertrykke egen befolkning.

Jeg er ikke helt rolig med tanke på om vi kan være helt sikre på at både regelverket vårt og kompetansen vår er tilstrekkelig oppdatert. Utgangspunktet for det er den rapporten som viste at det har vært betydelig sånn eksport fra flere EU-selskaper, deriblant et svensk selskap, av teknologi som benyttes til masseovervåking i Kina og også til undertrykkelsen av den muslimske befolkningen i Xinjiang. Så spørsmålet er: Kjenner regjeringen til tilfeller av norsk eksport?

Utenriksminister Ine Eriksen Søreide [12:01:44]:

For det første tror jeg det er viktig å være klar over at eksportkontroll er et nasjonalt anliggende, og det betyr

at det kan være ulike regler i ellers nærstående europeiske land. Det er også en av årsakene til at vi samarbeider tett i dette såkalte Wassenaar-samarbeidet, som ikke er det samme som EU-samarbeidet f.eks.

Vi opplever at den diskusjonen som nå er kommet om overvåkingsutstyr, er både helt nødvendig og viktig. Det er derfor vi også har strenge regler på området. Norge eksporterer f.eks. ikke militært utstyr til Kina. Det vil sann sett ikke være en aktuell problemstilling for oss. Jeg mener også det er viktig for oss, når vi nå ser hvordan utviklingen, som representanten Kolberg var inne på, går veldig fort framover, å ha de nødvendige internasjonale samarbeidene og verktøyene for å kunne følge med på og vite hva som til enhver tid er den nye teknologiske utviklingen som kan utfordre dette.

Audun Lysbakken (SV) [12:02:52]: Jeg tar med meg det, men gitt den diskusjonen som pågår i EU, tenker jeg det ville vært klokt av Stortinget og regjeringen å foreta en gjennomgang av dette for å forsikre seg om at vi har både det regelverket og den kompetansen vi trenger.

Til et annet spørsmål. Utenriksministeren gjentar noe vi har hørt før, nemlig at regjeringen ikke har informasjon om at norsk materiell er brukt i krigen i Jemen. Det stoler jeg på, men spørsmålet her er egentlig om regjeringen vil forsøke å få slik informasjon på bordet. Det har kommet en rapport fra Redd Barna og Change-maker som peker på en klar risiko for at dette kan ha skjedd. Og der det er klar risiko, vil det være rimelig å ettergå grundigere om vi kan være sikre på at så ikke er tilfellet. Hvorfor vil ikke regjeringen være med på å granske dette?

Utenriksminister Ine Eriksen Søreide [12:03:57]:

Jeg vil understreke, som jeg også har gjort i tidligere debatter, at når det kommer den typen påstander, ettergår vi dem. Vi har gjort det med en rapport som kom i fjor eller forfjor – jeg husker ikke det helt på stående fot – hvor vi både har kontaktet dem som har utlevert rapporten, vi har brukt vår ambassade i de angjeldende landene, og vi har også gjennom de FN-rapportene som kommer, undersøkt grundig. Ingen informasjon foreligger der om at norsk materiell skal være brukt. Det forholder vi oss til. Så vi foretar selvsagt undersøkelser – det skulle bare mangle! Det er alvorlige påstander, og det er klart vi undersøker det. Men gjennom de undersøkelsene som er gjort, som er grundige, er det altså ikke framkommet informasjon der de som har levert rapporten, f.eks. har kunnet legge fram verifisert dokumentasjon på dette. Det betyr ikke at vi ikke tar disse påstandene alvorlig, det må vi gjøre og det skal vi gjøre. Det er en viktig og integrert del av norsk eksportkontroll.

Presidenten: Replikordskiftet er dermed avslutta.

Dei talarane som heretter får ordet, har ei taletid på inntil 3 minutt.

Carl I. Hagen (FrP) [12:05:20]: Dette har vært en god og hyggelig debatt for norsk forsvarsindustri. Det har i realiteten vært en hyllest til den høyteknologiske industrien, som også arbeider godt sammen med offentlige institusjoner og også sivile bedrifter.

Den hyllesten synes jeg forplikter, og jeg vil ta opp en helt spesiell sak. Det gjelder Raufoss Industripark, etter tidligere Raufoss Ammunisjonsfabrikker, som er 125 år neste år. Industriparken, som allerede har 2 500 arbeidsplasser, som har 40 leietakere og et miljø som er innovativt, vil gjerne prøve å tiltrekke seg flere etableringer fra både norske bedrifter og utenlandske som søker seg til et høyteknologisk nivå. De møter imidlertid store problemer fra myndighetene i Norge og lokalt. De har arbeidet i fem år med en områderegeringsplan, ganske detaljert, for utvidelse, slik at når en bedrift fra utlandet tar kontakt for å høre om det er mulig å etablere en bygning og en bedrift i industriparken på Raufoss, så må de reagere raskt. De har søkt om å få et system hvor de kan, når de har fått godkjent vedtatt områderegeringsplan, og hvis de får en forespørsel, gå direkte til byggesak.

Da kommer NVE, Statens vegvesen og Innlandet fylkeskommunes byråkrater og sier nei. De har innsigelser mot dette fordi de får ikke de anledning til å detaljbehandle en reguleringsplan for dette ene nye bygget som det kanskje søkes om. Det tar to til tre år, og den utenlandske eller andre norske bedriften vil ikke kunne vente så lenge, for her går det fort når det gjelder høyteknologisk utvikling. Jeg håper at vi kan få til et system som de har søkt om, slik at når de har fått godkjent områderegeringsplanen, og det kommer en interessant, så kan de iverksette byggesaksbehandling direkte.

Jeg håper at de tre berørte statsråder som er informert om denne problemstillingen, nemlig Knut Arild Hareide, som har ansvaret for Vegvesenet, Iselin Nybø, som er næringsminister og er på jakt etter eksportrettede arbeidsplasser som netto betaler penger inn i de offentlige kasser, og Nicolai Astrup, som selvsagt har med plansystemet å gjøre, vil greie å få løst dette, etter den hyllesten som er gitt til høyteknologiske bedrifter. Og Raufoss er en av de tre største industriparkene på dette området, så jeg håper disse tre statsrådene kan løse problemet, slik at vi kan tiltrekke oss flere arbeidsplasser, som vi alle er enige om at vi kommer til å trenge.

Martin Kolberg (A) [12:08:45]: Nerven i denne diskusjonen knytter seg til utviklingen av våpenteknologien og digitaliseringen, og overvåkningsdigitaliseringen særlig. Det foreligger en diskusjon om et forslag og

spørsmålet om vedtak eller ikke vedtak av det. Jeg lyttet veldig nøye til hva utenriksministeren sa i replikkordskiftet, både med meg og andre for den saks skyld, og hva hun sa fra talerstolen også, og jeg hørte ikke noen veldig aktiv motstand mot å få et slikt vedtak. Det er ved noen anledninger nødvendig at Stortinget støtter regjeringen, og utenriksministeren, i det hun sier, for hun sier det samme som oss alle, at her må vi være veldig årvåkne. Derfor vil Arbeiderpartiet støtte forslaget fra SV på dette punktet, når vi kommer til votering senere i dag. Det ville være veldig bra om også regjeringspartiene kunne gjøre det, slik at vi er trygge for at vi nå får en gjennomgang av forskriften på dette punktet som trygger Stortingets intensjon om å ha god kontroll på denne nye teknologiske utviklingen.

Presidenten: Fleire har ikkje bedt om ordet til sak nr. 3.

Sak nr. 4 [12:09:39]

Interpellasjon fra representanten Trine Skei Grande til utenriksministeren:

«Ytringsfrihet, forsamlingsfrihet og retten til fredelige demonstrasjoner er grunnleggende rettigheter. Den kinesiske folkekongressen har nylig vedtatt å innføre en omstridt sikkerhetslov for Hongkong, som vil kunne utfordre disse rettighetene. Dette skjer etter en periode med demonstrasjoner og uroligheter i Hongkong. Mange er bekymret for at situasjonen skal eskalere, og at både det lokale selvstyret og menneskerettighetene til Hongkongs innbyggere kan bli begrenset.

Hvordan vurderer utenriksministeren situasjonen, og hvordan jobber regjeringen med disse spørsmålene?»

Trine Skei Grande (V) [12:11:04]: Jeg har lyst til å begynne med en liten utfordring til presidentskapet. Hvis interpellasjonsinstituttet skal fungere optimalt, bør man kanskje være litt kjappere med å få fram interpellasjonene når saker er aktuelle. Men dette temaet mener jeg nok fortsatt er like aktuelt sjøl om det ikke skrives så mye i media om det.

Mange steder i verden ser vi at menneskerettighetene utfordres, og i skyggen av covid-epidemien har vi sett at det har blitt enda større utfordringer mange steder i verden. Kina er et av de mange områdene som man har fått økt bekymring for i denne perioden. Det handler om behandlingen av minoriteten uigurer, og det handler om Taiwan. Det handler om overvåking av egne borgere, og det handler om et virus en skaper, og at man hindrer en effektiv kamp mot det viruset fordi man er opptatt av kontroll over egne innbyggere og f.eks. er opptatt av å straffe Taiwan, som ikke faller inn i folden.

Vi i Venstre har mange liberale venner i Hongkong, og da situasjonen der eskalerte, fikk vi veldig mange meldinger om den bekymringsfulle utviklingen under de nye sikkerhetslovene. Jeg har lyst til å begynne med noe som Martin Lee, som er medlem av Liberal International, og som har fått Liberal International's Freedom Prize, sa en gang jeg møtte ham i Marrakech på et møte i Liberal International: «Trine, du må forstå at tar du handa til en europeer og vrir den bak på ryggen, gjør det vondt. Tar du handa til en afrikaner og vrir den bak på ryggen, gjør det vondt. Tar du handa til en amerikaner og vrir den bak på ryggen, gjør det også vondt. Men dere europeere må forstå at det er akkurat like vondt når en asiat får vridd handa si bak på ryggen.»

Hele verden sa ja til «ett land, to systemer». Da Hongkong ble ført tilbake til Kina, laget man en avtale mellom Storbritannia og Kina om muligheten for fortsatt å ha demokrati i Hongkong.

I skyggen av covid ble nye sikkerhetslover innført, og den 30. juni ble det klart at disse sikkerhetslovene kom til å stå over det som var minigrunnloven til Hongkong. Vanligvis hadde man markeringer i Hongkong 4. juni for å markere hendelsene på Den himmelske freds plass, på samme måte som man hadde markeringer 1. juli, da Hongkong igjen ble en del av Kina. Det vi så under covid, var at begge markeringene ble forbudt. Den 1. juni ble 370 demonstranter arrestert, veldig mange av dem for brudd på disse sikkerhetslovene.

Men vi har sett at demokratibevegelsen i Hongkong ikke var så lett å døyve som det mange trodde. Da sikkerhetslovene kom, gikk demonstrantene over fra de store bannerne til å demonstrere med blanke ark for å vise hvordan ytringsfriheten deres ble hemmet.

Den 23. august ble tolv unge hongkongere anholdt da de prøvde å rømme til Taiwan. De er, ut fra det jeg vet, fortsatt i fengsel. Den 10. august opplevde medieeieren Jimmy Lai at 200 politifolk gikk inn og arresterte ham og også gjennomsokte hele mediehuset og beslagla mediehusets informasjon og arbeid. Hans avis, Apple Daily, solgte fem ganger mer i dagene etter. Det var folks svar på overgrepene fra Kina.

Vi ser det i alle små og store ting hvordan de protesterer mot sikkerhetslovene og de hemningene de gir. Jeg vil få lov til å nevne en morsomhet. Et av slagordene til demonstrantene har vært «Frigjør Hongkong, vår tids revolusjon», mens man kan lese annonser i Apple Daily, f.eks. for undertøy, der man bruker slagordet «Frigjør din kropp, vår tids undertøy». Så sjøl i kommersielle reklamer prøver folk å få ut slagordet om frigjøring av Hongkong.

Vi har opplevd at unger helt ned i tolvårsalderen på vei for å kjøpe tegnesaker til skoleoppgaven sin er blitt

arrestert. Det viser stresset og redselen som de kinesiske myndighetene påfører sin befolkning.

Nå opplever vi at søsterpartimedlemmer av oss ikke får stilt til valg og blir arrestert. Det er en skremmende utvikling fra et land som vi prøver å gjøre avtaler med, og som man kan lure på om det går an å gjøre avtaler med, når vi var så klare på «ett land, to systemer». Det bryr de seg tydeligvis ikke om.

Det skremmer meg også at de kontaktene vi har i Hongkong, og våre søsterpartimedlemmer, blir mer og mer stille. Det er sjeldnere og sjeldnere det kommer meldinger fra dem, og meldingene vi får, tyder på at det er folk som er ganske skremt over situasjonen de er i, og som føler sin sikkerhet klart truet.

Mitt spørsmål til statsråden er om det er noe regjeringa kan gjøre for å utøve press for å sikre både at vi får et Hongkong som er «to systemer, én stat», og at menneskerettighetsforkjemperne som er der, kan få mulighet til å utøve sitt arbeid. Jeg er personlig bekymret for enkeltpersoner som står oss i partiet nær, og som er truet i dagens situasjon.

Utenriksminister Ine Eriksen Søreide [12:18:05]: Innføringen av en ny sikkerhetslov i Hongkong har fått betydelig og rettmessig oppmerksomhet internasjonalt. Fra regjeringas side følger vi naturlig nok utviklingen i Hongkong tett. Vi har tatt opp situasjonen i Hongkong både i internasjonale fora og med Kina direkte.

Jeg deler de bekymringene representanten Skei Grande har for den nye loven, og som jeg tidligere også har gitt uttrykk for, er jeg veldig bekymret for at den kan undergrave Hongkongs uavhengige rettsvesen og befolkningens rettigheter og rettsikkerhetsgarantier. De er jo, som representanten var inne på, nedfelt gjennom Hongkongs lovgivning.

Hongkongs forhold til Fastlands-Kina har siden gjenforeningen med Kina i 1997 vært basert på den såkalte ett land, to systemer-modellen, med høy grad av autonomi for Hongkong, egen såkalt minigrunnlov, Basic Law, et uavhengig rettsvesen og en egen lovgivende forsamling. Det systemet – ett land, to systemer – skal da gjelde til 2047. Dette er en modell som har tjent Kina og Hongkong godt, og Hongkongs befolkning har hatt betydelig frihet under denne modellen. Hongkongs Basic Law sikrer de grunnleggende rettighetene, som representanten nevner, som ytringsfrihet, forsamlingsfrihet og retten til fredelige demonstrasjoner. Disse rettighetene har vært helt avgjørende for at befolkningen i Hongkong har kunnet uttrykke sitt demokratiske engasjement de senere årene.

I flere perioder, senest i fjor, var det omfattende og vedvarende protestaksjoner i Hongkong, og vi var også veldig bekymret over de til dels voldelige konfrontasjo-

nene mellom demonstranter og politi. Uroen som Hongkongs befolkning uttrykte gjennom demonstrasjonene, var basert på en reell bekymring om manglende påvirkning over egen situasjon. Vi oppfordret derfor myndighetene i Hongkong til en åpen og inkluderende dialog med innbyggerne.

Protester og demonstrasjoner er kostnader som frie samfunn må være villige til å bære. Ytringsfrihet er en forutsetning for alle andre demokratiske friheter. Mediefrihet, beskyttelse av journalister og tilgang til pålitelig informasjon er viktig, ikke bare for hvert enkelt individ, men også for utviklingen av samfunnet.

Jeg deler bekymringen for at den nye sikkerhetsloven vil kunne svekke befolkningens mulighet til fortsatt å kunne utrykke seg på en fri og demokratisk måte. For det første er flere av straffebestemmelsene i loven veldig vage. De nye institusjonene som sentralmyndighetene i Beijing har etablert for å iverksette og håndheve loven, vil dessuten kunne svekke autonomien til Hongkongs rettssystem. Flere har pekt på at Hongkongs lokale myndigheter og byens befolkning ikke har blitt tilstrekkelig konsultert under utarbeidelsen av loven. Ethvert lovverk bør ha som formål å beskytte innbyggernes interesser og sikkerhet, og derfor er det viktig at befolkningens syn reflekteres når nye lover innføres.

Vi har dessverre sett en negativ utvikling i Hongkong de siste månedene, også etter at interpellasjonen ble fremmet. Valget til Hongkongs lovgivende forsamling, som skulle skjedd i høst, er utsatt til neste år. Flere prodemokratiske politikere har mistet retten til å stille til valg, og det har også vært veldig få demonstrasjoner i Hongkong siden sikkerhetsloven ble innført. Flere toneangivende aktivister har valgt å legge ned organisasjonene sine og forlate byen. Det er allerede blitt gjennomført arrestasjoner med hjemmel i den nye loven. Profilerne representanter for den prodemokratiske leiren i Hongkong har blitt rammet.

I lys av denne negative utviklingen er det avgjørende at det internasjonale samfunnet er tydelige overfor myndighetene i Kina og Hongkong om at frihetene til Hongkongs befolkning må respekteres, i tråd med menneskerettighetene og Hongkong Basic Law.

Sikkerhetsloven har blitt møtt med protester fra mange land, også fra Norge. Vi har for det første tatt opp vår bekymring for situasjonen i Hongkong direkte med Kina. Menneskerettigheter er en helt integrert del av regjeringas utenrikspolitikk, og det er også en viktig del av dagsordenen for vår bilaterale dialog med Kina. Under besøket til Norge fra Kinas utenriksminister Wang Yi 27. august i år ble norsk bekymring for Hongkong tatt opp både fra statsministeren og meg selv. Vi uttrykte begge at det er viktig at Hongkongs autonomi og Hongkong-befolkningens grunnleggende rettigheter

blir respektert. Jeg uttrykte også en stor bekymring for utsettelse av valget. Også under mitt forrige møte med Wang Yi, da vi møttes i Madrid før jul, diskuterte vi menneskerettigheter og Hongkong. Kinesisk side er derfor veldig godt kjent med vårt syn på situasjonen i Hongkong.

Vi har også uttrykt vår bekymring for utviklingen sammen med EU og europeiske partnere. EU har kommet med fire uttalelser om Hongkong i sommer. Uttalelsene har uttrykt bekymring for utviklingen i Hongkong, for den nye sikkerhetsloven, og at den risikerer å undergrave ett land, to systemer-modellen og autonomien til Hongkong.

Norge har sluttet seg til alle EUs uttalelser, og vi har også derfor markert at vi er flere som står sammen i vektleggingen av grunnleggende friheter for Hongkongs befolkning. Men vi har også tatt situasjonen i Hongkong opp i FN. Den 6. oktober i år, sammen med 38 andre land i et felles innlegg i FN i New York om menneskerettighetssituasjonen i Kina, omtalte vi både situasjonen i Hongkong og Xinjiang. I fellesinnlegget uttrykte vi dyp bekymring for den nye sikkerhetsloven og ba de relevante myndighetene om å garantere for rettighetene som er beskyttet under FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter og den kinesisk-britiske felleserklæringen, inkludert ytringsfrihet, pressefrihet og forsamlingsfrihet. Vi oppfordret Kina til å opprettholde Hongkongs autonomi og respektere uavhengigheten til Hongkongs rettsvesen.

Norge har også tidligere vært tilsluttet fellesuttalelser i FN ved flere anledninger. I FNs menneskerettighetsråd i Genève var Norge, sammen med flere andre land, med på et innlegg nå i sommer som uttrykte bekymring for den nye sikkerhetsloven. I uttalelsen ble det vektlagt at innføringen av en sånn lov uten involvering av Hongkongs befolkning, rettssystem og lovgivende forsamling undergraver ett land, to systemer-prinsippet. Vi ba eksplisitt Kina om å revurdere innføringen av loven.

Vi har også gitt vår bekymring til kjenne gjennom egne nasjonale innlegg, f.eks. i FNs menneskerettighetsråd 25. september. I samtaler også utad, med medier og på sosiale medier, har vi vært tydelige og konsistente.

Gjennom ulike kanaler gir også Norge tydelig og klart uttrykk for vår bekymring over situasjonen i Hongkong. Vi har kommunisert at den nye sikkerhetsloven ikke må brukes til å innskrenke det demokratiske rommet i Hongkong, inkludert ytrings- og mediefrihet.

La meg avslutningsvis si noe overordnet om vårt forhold til Kina. Vi møter jo Kina på mange områder, og Kina berører også våre interesser direkte på mange felt. Vi har hatt en positiv utvikling i samarbeidet med Kina, og det har også gitt oss en plattform for og en mulighet

til å ta saker direkte opp med kineserne der vi er uenige. Dette gjelder i høyeste grad også menneskerettigheter, og dette er noe vi bruker aktivt. For ulike utgangspunkt og samfunnssystemer kan ikke stå i veien for en konstruktiv utveksling av synspunkter og erfaringer. For oss er menneskerettigheter en helt integrert del av utenrikspolitikken. Derfor er det også en helt integrert del av vårt forhold til alle land.

Det er i alles interesse at menneskerettighetene til Hongkongs befolkning respekteres, og at byens selvstendige rettsvesen som garanterer dette, bevares. Negative reaksjoner fra verdenssamfunnet gjør at den politiske kostnaden ved innskrenking av menneskerettigheter blir høyere. Norge, sammen med en rekke andre land, har vært veldig klare i våre oppfordringer til myndighetene i Kina og Hongkong om at frihetene må respekteres i tråd med menneskerettighetene og Hongkongs Basic Law. Vi kommer til å fortsette den samme tydeligheten og ikke minst fremme en forventning om at Hongkongs autonomi og befolkningens grunnleggende rettigheter ivaretas.

Trine Skei Grande (V) [12:27:11]: Jeg vil takke statsråden for svaret og de klare verdiene som blir framført. Jeg vil også takke for at man velger å bruke f.eks. utenriksministerbesøk til å ta opp situasjonen i Hongkong.

Men jeg har to litt konkrete oppfølginger. Det ene er en vurdering jeg gjerne ville hatt av utenriksministeren når vi ser hvordan et stort land som Storbritannia gjør en avtale med Kina om at nå skal de ha et system som heter «ett land, to systemer», og så klarer man ikke å overholde den avtalen. Hvor alvorlig er det at en stor nasjon, som Kina er internasjonalt, ikke klarer å overholde internasjonale avtaler, også avtaler man gjør med ganske store land? Det er skummelt for et lite land som Norge at internasjonale avtaler ikke overholdes, og at sjøl avtaler mellom store land om fredelige overganger ikke blir overholdt.

Det andre: Jeg er veldig glad for at man har et sterkt samarbeid med EU her. Det er helt avgjørende, tror jeg, for å kunne ha det gjennomslaget man skal ha. Men nå får jo Norge en spesiell rolle ved å sitte i Sikkerhetsrådet. Det gir oss jo en posisjon og en arena for å løfte menneskerettigheter generelt, men også på dette området spesielt.

Spørsmålene mine er: Hva er vurderingen når land ikke klarer å overholde avtaler på det nivået som er her? Det andre er: Hvordan kan vi bruke rollen vår i Sikkerhetsrådet til å løfte menneskerettigheter?

Utenriksminister Ine Eriksen Søreide [12:29:12]: Vi har jo akkurat den samme forventningen til Kina når det gjelder å overholde internasjonale avtaler som man har inngått, som vi har til ethvert annet land. Dette er også noe av det som ligger bak den bekymringen vi har

for det som nå skjer i Hongkong – det at man gjennom denne sikkerhetsloven kan undergrave hele prinsippet om ett land, to systemer, at man kan undergrave det som er både Hongkong «basic» lov, det som er det uavhengige rettsvesenet, og det som er den egne lovgivende forsamlingen. Da vil det i prinsippet ikke bli noe igjen av ett land, to systemer. Det er vår klare bekymring, og det er derfor også vår klare forventning at Kina respekterer disse grunnleggende sidene ved Hongkong, og ved det også respekterer den avtalen som er inngått.

Når det gjelder Sikkerhetsrådet og vårt arbeid i Sikkerhetsrådet, er vi opptatt av at internasjonal rett er førende for det arbeidet vi gjør på ulike områder.

Vi har vært veldig opptatt av – særlig de siste to årene, hvor vi har sett at det har vært en veldig bekymringsfull utvikling, både situasjonen i Xinjiang og nå sikkerhetsloven i Hongkong – det som også representanten nevner: å alliere oss tett med andre nærstående land. Og – og dette syns jeg er en interessant utvikling – det ser nå ut til å være flere land, også fra andre geografiske regioner enn våre umiddelbart mest nærstående, som slutter seg til en del av disse fellesuttalelsene og den bekymringen som er.

Da vi den 6. oktober i FNs tredje komité var tilsluttet innlegget som var under tysk ledelse, var det 39 land, inkludert Norge, som sluttet seg til det. Det som er interessant å legge merke til, er at det er en betydelig økning fra fjorårets fellesinnlegg, der Norge også var med. Da var det 23 land som støttet opp om dette. Jeg vil også understreke at ordbruken i dette fellesinnlegget vi hadde i oktober, også er kraftig skjerpet, og det reflekterer jo det alvorlet vi ser på situasjonen med.

Så for oss er det naturlig å bruke alle de arenaene vi har. Det at vi nå i Sikkerhetsrådet fra 1. januar også har muligheten til den jevne dialogen, ikke bare med de fem faste og de valgte ti, men også med alle andre land i FN om disse spørsmålene, gjør selvfølgelig at vi også ser etter hvilket mulighetsrom som fins for å bidra til å kunne bedre situasjonen.

Ola Elvestuen (V) [12:32:17]: Jeg tror ikke det er mulig å overvurdere den historiske betydning av innføringen av sikkerhetslovene i Hongkong i sommer. Det viste seg at den kinesisk-britiske avtalen fra 1984 om overføring til Kina i 1997, der Kina garanterte for Hongkongs økonomiske og politiske system i 50 år, bare varte i 23 år. Jeg tror ikke det er noen tvil om at denne avtalen nå er brutt. Vi har ikke lenger ett folk, ett land, to systemer, og garantien om ytringsfrihet, forsamlingsfrihet og retten til fredelige demonstrasjoner er ikke der lenger.

Jeg har lyst til å berømme utenriksministeren, men det er viktig med en fortsettelse av det hun beskriver: at

vi må handle sammen med EU, med andre demokratiske land og jobbe aktivt innenfor FN. Også rollen i FNs sikkerhetsråd kommer til å være viktig. Det er viktig å ha en samstemt verdensopinion mot det som nå skjer i Hongkong.

Det er ikke noen tvil om at de nasjonale sikkerhetslovene gir opprørspolitikken i Hongkong alle fullmakter til å slå ned opposisjonen, og all synlig opposisjon er nå forbudt. Som utenriksministeren påpeker, er det en sikkerhetslov som har både vidtrekkende og vage formuleringer som gir et helt åpent rom for å handle. Lovene skiller ikke mellom utlendinger og lokalbefolkning, så det som sies i utlandet, kan også brukes mot deg i Hongkong. Det er både for befolkningen i Hongkong og for alle oss andre.

Så er det vårt forhold til Kina. Ser vi tilbake, er det klart at troen på at økonomisk vekst skulle føre til mer åpenhet, er det lite tegn til i dag. Det kommunistiske diktaturet er beholdt. Det er også vist til situasjonen i Xinjiang, der kanskje mer enn 1 million uigurer er i konsentrasjonsleirer. Det pågår fortsatt undertrykkelse i Tibet, og i Kina innføres et sosialt kredittsystem som gir en mulighet for overvåkning av enkeltpersoner som vi aldri tidligere i historien har sett. Det føres også en aggressiv utenrikspolitikk, enten det er overfor India eller overfor Taiwan i Sør-Kina-havet. Det er mange områder hvor Norge sammen med andre land trenger å markere sin tydelige posisjon.

Jeg tror det er viktig å huske at selv om vi i dag ikke ser at det er mulig for Hongkongs befolkning å demonstrere, er det ingenting som tyder på at ikke motstanden er like stor og like bred og gjennomgående som den som ble vist i hele 2019 og fram til sikkerhetsloven ble innført. Det er en sterk bevegelse. Jeg tror til og med at det er en sterk bevegelse som ser seg mer i sammenheng med andre demokratibevegelser i verden, enten det er i Thailand eller i Hviterussland. Vi må føre den samme politikken for åpenhet, for ytringsfrihet og for demokratiske rettigheter i alle disse områdene.

Helt til slutt: Når vi ser på både det som skjer i Hongkong, det som skjer overfor uigurer i Tibet, og overfor den kinesiske befolkningen med sosialt kredittsystem og ellers, synes jeg det er riktig å observere at kommunistpartiet i Sovjetunionen styrte i 74 år. Kommunistpartiet i Kina er nå inne i sitt 72. år. Det er viktig å reflektere over om denne sikkerhetsloven og det som skjer ellers i Kina, er tegn på styrke, eller om det er tegn på en større skjørhet på grunn av manglende legitimitet i egen befolkning.

Trine Skei Grande (V) [12:37:35]: Jeg har lyst til å dvele litt ved det som representanten Elvestuen tok opp sist i sitt innlegg, at det er et regime som må være

veldig presset når de må utøve makt på den måten over sin egen befolkning, et regime som står for en ideologi som har tapt de fleste andre steder i verden, og som sikkert nå ser hvordan de blir utfordret. Det er interessant hvordan de blir utfordret ikke bare på menneskerettighetssida, men også på klimasida, der det folkelige opprøret over at en ikke tar vare på naturen rundt seg, er i ferd med også å være med på å undergrave legitimiteten til regimet.

Jeg er også litt lei meg for at ikke flere har deltatt. Dette er noe som folk var veldig engasjert i for en tid tilbake. Jeg hadde ønsket at det engasjementet hadde holdt seg litt over tid. Det er leit at det er bare Venstre som syns dette er en viktig debatt å ta opp nå. Og, som sagt, jeg syns kanskje presidentskapet må diskutere hvor lang tid man må vente på interpellasjoner i forhold til aktualiteten i temaene, som undergraver litt den formen for debatter som dette kan være.

Jeg er glad for at utenriksministeren hadde de svarene hun hadde på mine utfordringer når det gjelder bruken av Sikkerhetsrådet. Vi bør sørge for å bruke den posisjonen vi nå har fått i Sikkerhetsrådet, til å løfte rettighetssystemene til individene på denne kloden, men også det å holde avtaler mellom land. Det å ha en internasjonal rettsorden som gjør at avtaler holdes, og en internasjonal rettsorden som respekterer de menneskerettighetene som tross alt FN ble etablert som basis for, er ganske viktig for et land som Norge. Men vi ser også at vi blir herset med av store land fordi vi ikke har de store alliansene, og derfor er det viktig å søke samarbeid med type EU for å vise hvordan demokratiske land må stå sammen for de rettighetene som vi ønsker å løfte internasjonalt.

Men vi skal ikke la sånne ting som det som nå holder på å skje i Hongkong, gå oss forbi uten engasjement. Det er kjempefarlig. Det er kjempefarlig for alle de menneskene som kjemper for menneskerettigheter i Hongkong, men det er også farlig for et lite land som Norge hvis det er sann at store land skal kunne opptre på den måten, uten respekt for individer, uten respekt for avtaler og uten respekt for de verdiene som ligger i bunnen for vårt internasjonale samarbeid.

Utenriksminister Ine Eriksen Søreide [12:40:23]: Jeg vil takke interpellanten for å stille interpellasjonen – eller egentlig hennes vara, som reiste interpellasjonen tidligere, i juni. Samtidig vil jeg understreke et poeng som representanten Trine Skei Grande har på slutten, og det er knyttet til spørsmålet om makt og rett. Dette er en av hovedårsakene til at Norge har søkt det ansvaret det er å sitte i Sikkerhetsrådet i en toårsperiode, nemlig at vi må gjøre alt vi kan som et lite land for å opprettholde en regelbasert internasjonal orden. Hvis

vi kommer i en situasjon der store land eller allianser av land skal kunne la makt gå foran rett, rammer det ikke bare oss, det rammer også alle andre land i verden i større eller mindre grad og på ulike tider. Nettopp derfor er det så viktig både å stå opp for det systemet, stå opp for tydelige verdier, og også forklare tydelig til land hva vi er enige om, og hva vi er uenige om.

Derfor vil jeg avslutte med å si at jeg opplever på ingen måte at Norge såkalt herses med fordi vi ikke har allianser. Vi har tvert imot veldig mange allianser, vi slutter oss til allianser, og vi søker aktivt å danne allianser. Hele historien til Norge har vist at det er vår evne til å skape og pleie allianser som gir oss vårt utenrikspolitiske handlingsrom.

Da vi opplevde diskusjonene rundt kandidaturet vårt til Sikkerhetsrådet, var det sånn at vi var veldig klar over at en del land ikke kom til å stemme på Norge, fordi vi er uenige med en del land i deres håndtering av bl.a. grunnleggende menneskerettigheter. Det er helt greit for oss, men vårt standpunkt er tydelig, det har vært det hele veien. For oss var det aldri noen tvil om at det nok var en god del land som ikke kom til å ønske Norge inn i Sikkerhetsrådet, rett og slett fordi vi har en tydelig linje i menneskerettighetsspørsmål. Den linja er kjent for alle, så de som var enige i den linja, ville stemme på oss, de som var uenige, ville ikke gjøre det.

Presidenten: Då er debatten i sak nr. 4 avslutta.

Sak nr. 5 [12:42:37]

Interpellasjon fra representanten Kari Henriksen til utenriksministeren:

«Grunnleggende menneskerettigheter er under press. I dag fengsles LHBTI-personer, og kvinner utsettes for grove krenkelser og vold, uten at landets lover gir dem tilstrekkelig beskyttelse. Folk frarøves retten til å samles og gi uttrykk for sin mening, i frykt for represalier. Ytterliggende ideologier vokser frem, der hat mot grupper basert på rase, religion, seksuell orientering eller etnisitet bidrar til spredning av hatytringer, oppfordring til vold, fengsling og drap. Menneskerettighetene ble til på et bakteppe av den grusomme politikken Tyskland førte for 75 år siden. Fremdeles skjer alvorlige brudd på internasjonale konvensjoner, også i Norge. Noen steder er det åpne debatter og politisk vilje til å avdekke, etterforske og gjøre om på slike brudd. Andre steder beskyttes menneskerettslige brudd av, eller faktisk utføres av, parlamenter.

Hvordan ser utenriksministeren på den menneskerettslige situasjonen i verden, og hvordan arbeider norske myndigheter i sin utenrikspolitikk for at menneskerettslige forpliktelser overholdes?»

Kari Henriksen (A) [12:44:04]: Norge er en liten nasjon i den store verden. Men til tross for det har det i årene etter krigen vært stor enighet om utenrikspolitikken og hva vi ønsker skal være Norges posisjon internasjonalt. Slik jeg ser det, har Norge tre fortrinn: Det handler om menneskerettigheter, demokrati og fredsbygging og likestilling.

Noen vil hevde at vi skryter for mye av omdømmet vårt, og at vi ikke er så gode som vi vil ha det til. Jeg kan være enig i deler av kritikken. For det første må våre fortrinn ikke brukes som et slags imperialistisk manifest, der vi opptrer som moralske voktere og besserwissere i en verden som ikke ser seg selv slik som vi gjør.

For det andre har vi utfordringer når det gjelder menneskerettigheter i Norge også. Det kan rapporter fra Sivilombudsmannen og Norsk senter for menneskerettigheter bekrefte, f.eks. når det gjelder hvordan vi som stat isolerer våre innsatte, vi har fått dommer mot praksisen i norsk barnevern i EMD, og vi har møtt sterk kritikk for ikke å beskytte urbefolkningen godt nok, f.eks. når det gjelder vold og overgrep mot kvinner, til tross for at det var et av regjeringas prioriterte mål i Meld. St. 10 for 2014–2015.

For det tredje må det at vi ikke gjør feil, ikke lede til den kortslutning at det derfor ikke er nødvendig å jobbe iherdig med menneskerettigheter. Tvert imot må det at vi har utfordringer, føre til at vi intensiverer arbeidet og er et tydelig land, med en tydelig regjering med tydelige visjoner og mål.

Selv om vi som nasjon bør bevege oss ydmykt, må vi likevel være svært tydelige når vi skal fremme vår politikk. Vi skal ha store visjoner og mål på menneskerettighetenes vegne. Verden og menneskene trenger flere fyrtårn. Den grunnleggende troa på at ethvert menneske har en iboende verdi som menneske, uavhengig av tro, etnisitet, kjønn eller andre forhold, forplikter oss som stat til å beskytte innbyggerne mot brudd på disse forpliktelsene.

De senere årene har dette blitt viktigere enn noen sinne. Regjeringa bør snakke med utestemme om nødvendigheten av internasjonalt samarbeid og kjempe for menneskerettighetene. Dessverre ser vi at vår stemme kanskje ikke er like sterk som før. Det skjer ikke bare i Norge.

Tilslutningen til menneskerettighetene har fått mange motstandere. Stadig flere politiske ideologier vender blikket innover og forsøker å snu forståelsen av og innholdet i menneskerettighetene, slik at det å tenke på sin egen befolkning og sitt eget land først er det viktigste. Å tone ned internasjonale forpliktelser blir en fanesak. For noen blir det også viktig å svekke likestillingen og kvinners rettigheter samt homofiles rettigheter. Dette er en framvoksende politisk ideologi på ytterste

høyrefløy, som er tett koblet sammen med ultrakonservative religiøse strømninger.

Også i EU-land trues kvinners rett til trygg abort, og enkelte land gjør det kriminelt å være homofil. Vi ser ideologiske drap i europeiske land på muslimer, jøder og politikere som er innvandringsvennlige. I USA ser vi økende tendens til å effektivisere dødsstraff, og sivilsamfunnets rett til å ytre seg og samle seg brytes i flere land, f.eks. i Hviterussland og Kina, som den forrige interpellasjonen dreide seg om.

Organisasjonen Den nordiske motstandsbevegelsen er aktiv i Norge, med nazimarsj i flere byer og en ideologi som deler menneskeheten inn i verdi avhengig av etnisitet.

Menneskerettighetsinstitusjoner som Amnesty International, Helsingforskomiteen, Human Rights Watch, Freedom House og mange andre er viktige for at land og befolkninger opplyses om brudd og kritikkverdige forhold. Heldigvis ble regjeringas forslag om å vinkeklippe norske sivile organisasjoners politiske mandat for noen år siden ikke vedtatt i Stortinget. Det politiske arbeidet disse og liknende organisasjoner gjør, er vesentlig for å kunne kontrollere og avdekke politikk som ikke er i samsvar med våre forpliktelser nasjonalt og internasjonalt. Jeg ser fram til å høre utenriksministerens generelle vurdering av situasjonen og hva som er Norges rolle i dette arbeidet, slik som hun vurderer det.

Menneskerettsbrudd er det som regel to hovedårsaker til. Den første handler om makt. Ledere eller personer i posisjon som vil beholde makt, bryter disse med én hensikt: å beholde makten. Det andre handler om holdninger og tro. Troen på ideologi, en religion eller en politisk retning kan innebære at en setter enkelte gruppers verdighet og menneskelighet over andres. Dermed blir det legitimt å ikke innfri grunnleggende rettigheter for disse gruppene. Eksempler på det har vi dessverre fra eget land, der en mann mente å være i sin fulle rett da han skjøt og drepte unge AUF-ere og folk i regjeringsapparatet. Vi så det senest i Frankrike for noen dager siden, med halshuggingen av en person som hadde krenket Muhammed. Vi har også sett det skje mot en moské i Norge. Det er tre av veldig mange eksempler.

Jeg regner med at utenriksministeren også kommer inn på den globale situasjonen på terrorfeltet, for det er jo tett lenket til menneskerettighetene.

Regjeringa har i Meld. St. 10 for 2014–2015 selv prioritert innsatsområder for menneskerettighetsarbeidet: Individets frihet og selvbestemmelse, rettsstat og rettssikkerhet samt likeverd og like muligheter er de tre hovedområdene for vårt internasjonale arbeid. Barn, kvinner og seksuelle minoriteter er blant de prioriterte gruppene.

Barnekonvensjonen har Norge sluttet seg til, men likevel skjer det brudd på den også i Norge. Situasjonen i verden i dag gjør at barna betaler den aller høyeste prisen. Mange barn vokser opp på flukt, med en hverdag fylt av krig, terror og vold. En generasjon er i ferd med å gå tapt. De får ikke sine rettigheter innfridd, verken til mat, nødvendig helsehjelp, familieliv, utdanning eller trygghet. Verdens land beskytter ikke sine barn, slik situasjonen er i dag.

Det er langt igjen til at målene i FNs konvensjon om avskaffelse av alle former for diskriminering av kvinner er nådd. Vold og overgrep, økonomisk ulikhet, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse er gjennomgående og globale overgrep som skjer daglig. Kvinners rett til helsehjelp når det gjelder reproduktiv helse og abort, innskrenkes. Spesielt er det bekymringsfullt at flere land, jeg må også si deriblant Norge, er med på å innskrenke kvinners rettigheter til abort. Det er et dramatisk tilbakeslag for kvinners rettigheter knyttet til egen seksualitet. Vi ser at slike politiske trender støttes både av ultrakonservative religiøse miljøer og av ytterste høyre-ideologiske grupperinger.

Friheten og rettighetene til homofile og personer med en annen seksuell orientering trues i mange land, også i Europa. Kriminalisering, drap, trakassering, tap av retten til arbeid og samfunnsdeltakelse er virkeligheten for mange i dag. Regjeringa har som mål å føre en konsekvent og langsiktig innsats for beskyttelse av LHBTI-personer, sikre deres grunnleggende rettigheter og jobbe for en universell avkriminalisering av homofili og mot diskriminering i lovverk og praksis. Kan utenriksministeren si noe om hvordan regjeringa arbeider på disse tre områdene i hele regjeringas politikk, og også om norsk politikk er gjennomsyret av det? Selv om det ikke hører med til utenriksministerens ansvarsområde, regner jeg med at det er ganske godt befestet i vår nasjonale politikk, men det kan være at utenriksministeren ser noen utfordringer knyttet til eget land også.

I Meld. St. 27 for 2018–2019 peker regjeringa på viktige institusjoner som skal fremme menneskerettighetsarbeidet. En av dem er OSSE. Organisasjonen har i en tid ikke hatt generalsekretær, direktør for ODIHR, Office for Democratic Institutions and Human Rights, representant for mediefrihet eller høykommissær for nasjonale minoriteter. Ministerrådet ble ikke enige om hvem som skulle lede disse viktige arbeidsområdene. Det er bekymringsfullt, så det hadde vært fint om utenriksministeren redegjorde litt for hvordan man jobber for å få dette på plass, og hvordan situasjonen er nå.

Til slutt: Det å kjempe for å bedre menneskerettighetssituasjonen i verden handler om enkeltpersoner. Det er enkeltpersoner, det er mennesker som hver dag lever i frykt, utrygghet, smerte og uten beskyttelse. Man-

ge organisasjoner og institusjoner jobber direkte med de personene vi snakker om, der de bor eller oppholder seg. Det frivillige og sivile engasjementet er stort og viktig. Mange av disse menneskene utsetter seg for en stor risiko. Vi må styrke den frivillige delen av vårt sivilsamfunn. Det er for det første god forebygging, men det er også uvurderlig hjelp for mennesker i den største nød.

Vi trenger internasjonalt samarbeid – mer og ikke mindre. Vi skal ikke glemme at for mange barn, kvinner, homofile og andre forfulgte i verden er nettopp de internasjonale organisasjonenes innsats det som avgjør om de lever eller dør.

Utenriksminister Ine Eriksen Søreide [12:54:31]: Jeg delte representanten Henriksens bekymring da interpellasjonen ble fremmet, og jeg har dessverre ikke blitt mindre bekymret etter det.

Vi har nå sett flere eksempler på at ledere med autoritære hensikter misbruker situasjonen rundt covid-19 for å styrke sin egen makt. Vi har sett det gå på bekostning av maktfordelings- og rettsstatsprinsipper, og situasjonen brukes mange steder for å kneble både MR-forsvarere, opposisjon og journalister. Det innføres jo unntakstilstand, portforbud og vidtgående fullmaktslover. I mange tilfeller er en del av dette nødvendig for å håndtere pandemien, men i mange sammenhenger går de også mye lenger enn det det reelt sett er grunnlag for, og vi ser særlig at ytringsfriheten og retten til informasjon rammes hardt. Aktiv bruk av desinformasjon, inkludert fra statlige aktører, bidrar til diskriminerende holdninger og hatefulle ytringer mot grupper som f.eks. religiøse minoriteter, LHBTI-personer eller migranter. Desinformasjon er i seg selv et menneskerettighetsbrudd. Ytringsfrihet og tilgang på troverdig informasjon er essensielt også for at hver enkelt skal kunne håndtere en krise på best mulig måte.

Kvinneres rettigheter er også spesielt utsatt under pandemien. Tiltakene har mange steder ført til en dramatisk økning i vold mot kvinner og også en økning i seksuell og kjønnsbasert vold i kriser og konfliktsituasjoner. De har svekket tilgangen til seksuelle og reproduktive helsetjenester. Også barns rettigheter rammes uforholdsmessig mye. Vi vet at økonomisk nedgang øker sannsynligheten for både barnearbeid og barneekteskap. Risikoen for vold og overgrep øker når ofrene er innestengt i sine egne hjem.

Pandemien vi står midt oppe i, forsterker veldig mange av de negative trendene vi har vært vitne til de siste årene, også lenge før pandemien slo inn. International IDEA har pekt på en gradvis og villet svekkelse av kontroll- og maktfordelingsmekanismer og innskrenkning i sivile rettigheter og friheter i løpet av det siste tiåret. Det skjer også i Europa. Enkelte politiske

ledere har utnyttet sin flertallsposisjon til å fatte vedtak som bryter internasjonale forpliktelser. Kritikkk utenfra avfeies. Kritikkk innenfra slås ned.

Innstramminger rettet mot protestbevegelser og begrensinger i ytringsfriheten og forsamlingsfriheten har dessverre økt i omfang. Den samme tendensen ser vi i multilaterale fora. Sterke krefter, ofte de samme som jeg nevnte over, jobber for å svekke det internasjonale rammeverket og undergrave grunnleggende prinsipper, som menneskerettighetenes universalitet.

Vi opplever ikke minst et tilbakeslag mot kvinners seksuelle og reproduktive rettigheter og retten til å bestemme over egen kropp.

Menneskerettighetssituasjonen utvikler seg heldigvis ikke i feil retning på absolutt alle områder. Økonomisk vekst har gitt bedringer i sosiale og økonomiske rettigheter i mange land. Jenter tar mer utdanning. Enkelte land har gjort vesentlige forbedringer i familielovgivning. Sudan har f.eks. innført en lov mot kjønnslemlestelse. Flere tillater ekteskap mellom to av samme kjønn. Stadig flere land innfører moratorium eller avskaffer dødsstraff, f.eks. Tsjad. Saudi-Arabia har besluttet å avskaffe dødsstraff for mindreårige, og det er et skritt i riktig retning.

Menneskerettigheter er en helt integrert del av norsk utenrikspolitikk, og det har høy prioritet. Ivaretagelsen av menneskerettighetene ligger til grunn for alt vi gjør, både globalt, regionalt og bilateralt. De siste årene har vi imidlertid brukt mye mer tid enn jeg tror noen av oss ønsker – og i hvert fall jeg forberedte meg på – på å forsvare rettigheter som nå er under angrep. Det vi hadde håpet å kunne gjøre, var å bryte ny mark og innføre flere rettigheter. Norge har en veldig aktiv og synlig profil i resolusjonsarbeidet i FNs generalforsamling og i Menneskerettighetsrådet. Vi leder arbeidet med resolusjonene om menneskerettighetsforsvarere, om menneskerettigheter og næringsliv og om internt fordrevne. Vi bygger brede allianser for å hindre tilbakeslag.

I høst framforhandlet vi sammen med Uruguay, Sveits og Sierra Leone en resolusjon om Menneskerettighetsrådets rolle i forebygging av menneskerettighetsbrudd. Resolusjonen peker bl.a. på behovet for kapasitetsbygging i ulike land og på Høykommissærens muligheter til tidlig å varsle brudd på menneskerettighetene. Den ber også om bedre koordinering mellom menneskerettighetspilaren og de to andre pilarene i FN, utvikling og fred og sikkerhet. En av årsakene til dette koordineringsbehovet er at vi ser at grove menneskerettighetsbrudd ofte kan være et tidlig tegn på at en konflikt er i anmarsj. Derfor vil det også bli viktig for Norge, når vi nå går inn i Sikkerhetsrådet 1. januar, at FNs høykommissær for menneskerettigheter jevnlig orienterer Sikkerhetsrådet. Forhandlingene om resolusjonen var tøffe og

lange, og det var dessverre ikke mulighet til å få konsensus. Men resolusjonen ble vedtatt med 32 stemmer for og kun 3 imot.

Konservative krefter og geopolitikk spiller en stadig større rolle i Menneskerettighetsrådet. Russland fremmet for første gang negative endringsforslag til resolusjonen om barns rettigheter, som bl.a. ville begrense barns rett til å bli hørt. Samtlige forslag ble nedstemt. Kina fremmet en resolusjon som omdefinerte menneskerettighetene fra individuelle rettigheter til å gjelde befolkningen som sådan. Resolusjonen ble trukket i siste liten grunnet manglende støtte, men vi må forvente flere sanne initiativ framover.

FNs menneskerettighetsråd er en viktig plattform for å sette menneskerettighetsbrudd i enkeltland i fokus, og den muligheten benytter vi oss veldig aktivt av. Det siste året har vi bl.a. tatt opp situasjonen i Bahrain, Egypt, Iran, Kina, Myanmar, Nicaragua, Russland, Saudi-Arabia, Turkmenistan, Tyrkia og Uganda. Vi bruker de periodiske landhøringene veldig aktivt. I november skal Hviterussland høres. Det er fem år siden sist. Man kan si at pandemien sann sett har skapt et mulighetsrom, i den forstand at høringen egentlig skulle vært i vår, men kommer nå. Det tror jeg kommer til å være viktig.

Mye av menneskerettighetsarbeidet skjer på regionalt nivå. I Europa er de mest utbygde og mest slagkraftige menneskerettighetssystemene vi har, knyttet til organisasjoner som Europarådet, OSSE og EU. Det er fordi det forplikter medlemslandene til å respektere bindende standarder for menneskerettigheter, rettsstat og demokrati.

Representanten Henriksen er selvfølgelig, naturlig nok, opptatt av OSSE og gjør etter min oppfatning et veldig solid arbeid som parlamentariker i OSSE. Vi har også hatt dialog tidligere om dette med besettelse av de ledige stillingene. Det vi nå vet, er at rekrutteringsprosessen nå er i gang for alvor, og beslutninger skal fattes ved konsensus. Det er kommet inn flere kvalifiserte søkere. Men jeg vil bare kort i denne omgang si at vi fra norsk side har vært veldig tydelige på at vi ikke ønsker å bli del av et spill der de landene som minst av alt ønsker f.eks. mediefrihetsrepresentant og menneskerettigheter på dagordenen, kan få lov til å beslutte at kandidater som ikke ønsker å følge opp det, blir valgt inn i de posisjonene, mens vi ikke får enighet om andre kandidater. Derfor har vi vært veldig tydelige på det, og dette har vi også hatt gode diskusjoner om tidligere.

Vi bidrar også aktivt gjennom EØS-midlene. Dette er godt kjent for representanten, men jeg vil bare i denne sammenheng si at vi har også nå vært veldig klare på overfor Polen at kommuner og fylker som erklærer seg som såkalt LHBTI-ideologifrie soner, ikke kan få støtte gjennom EØS-midlene. Det gjelder ikke sivilsamfunns-

midlene; det gjelder alle midlene. Sivilt samfunn i disse kommunene kommer derimot fortsatt til å få støtte, for det trengs. Men etter vår oppfatning hører ikke den type erklæringer hjemme noe sted, verken i Europa eller noe annet sted i verden. Man kan jo, for tankens del, forsøke å erstatte «LHBTI» med et annet ord, som f.eks. «jødisk», og så kan man tenke seg hvor galt av sted det ville bære. Akkurat like galt er det å gjøre det med LHBTI-folk.

Vi er en av de aller største bidragsyterne, den nest største, til FNs høykommissær for menneskerettigheter. Det er noe vi har gjort gjennom en flerårig avtale, fordi vi mener at dette instrumentet i FN er avgjørende viktig. Vi har brukt mye midler og kommer til å fortsette å bruke store midler på prioriterte områder, som MR-forsvarere, som ytringsfrihet, som tros- og livssynsfrihet, kulturelle rettigheter, demokrati og rettsstat og seksuelle minoriteter, for å nevne noe. Men jeg er redd for at interpellasjonen til representanten Henriksen kan komme til å være like aktuell igjen om et halvt år eller et år.

Ingjerd Schou hadde her overtatt presidentplassen.

Kari Henriksen (A) [13:05:00]: Ja, det er dessverre jeg også. Det blir nok ikke en bedring i løpet av et halvt år, men nettopp derfor tror jeg det er så viktig å ha en åpen debatt og en åpen dialog om de utfordringene en ser.

Noe av det som slår meg, både internasjonalt og nasjonalt, er at når sanne trender starter, oppleves de å være veldig uskyldige. Når Russland skriver i sine forslag til endring av tekst at de skal basere seg på tradisjonelle familieverdier – ja, hvem kan være mot det? Jeg tror ikke det er ett menneske i hele verden som ikke synes det er bra med familieverdier. Men når en forstår sammenhengen og konteksten i både hvordan disse resolusjonene blir til, og hvorfor de blir fremmet, det er da det begynner å bli litt alvorlig.

Jeg tror noe av det vi trenger mer av, er debatter som dette, der en får opp og øker folkets forståelse for at det ligger noe bak disse litt underfundige begrepene som mange av disse landene bruker. Jeg mener jo at vi også i vårt eget land ser tydelig hvordan dette brer seg. Den nordiske motstandsbevegelsen har bl.a. på sine hjemmesider at den hvite rase er truet, og så har de eksempler på hvorfor, noe en god del mennesker faktisk tror på. Det er ganske alvorlig at det er så lite debatt rundt den typen framvekst av ideologier som vil drepe demokrati- et.

Jeg er veldig glad for at statsråden også peker på dette med håp. Noe av det jeg mener er det viktigste Norge kan gi ved å være fremst, er at vi kan gi et håp til andre land i verden. Derfor mener jeg også at vi nasjonalt bør intensivere f.eks. likestillingsarbeidet. Vi burde være

enda tøffere fordi det er noen der ute som trenger at vi går først. Det er det Norge som kan gjøre. Vi har ressursene, vi har muligheter, og vi har en sivilisasjon som kan bidra til det.

Jeg vil også gi honnør til måten Norge har opptrådt på overfor Polen, noe som var på tv i går, og som har vært viktig. Når det gjelder dette med covid-19 og pandemier – det spinner rundt at det blir mer og mer innskrenkninger – oppstår sånne situasjoner med jevne mellomrom i verden. Det er heller ikke noe nytt at det kommer en krise. Før krigen hadde vi en økonomisk krise. Nå har vi en smittekrise. Derfor må vi ha strukturene på plass når det er fred.

Utenriksminister Ine Eriksen Søreide [13:08:25]: Det er viktig å understreke, som representanten Henriksen også gjør, at dette er et arbeid der vi egentlig veksler mellom håp og fortvilelse. Vi ønsker jo at de universelle standardene – det normarbeidet som egentlig hele FN-systemet og det universelle menneskerettighetssystemet bygger på – skal være sterke og livskraftige også framover.

Men jeg tror vi må erkjenne at vi i dag står overfor en annen utfordring mot det systemet enn vi har gjort tidligere. Det er dels fordi grensene for hva som er akseptabelt, flytter seg. Det har dessverre en mindre politisk kostnad for autoritære ledere i dag å slå ned på rettighetene til egen befolkning. Det er også fordi de finner allierte mange steder. Der det tidligere var dypt problematisk med en del av de holdningene vi ser autoritære ledere i mange land i ulike verdensdeler innta, der det kunne føre til mindre samarbeid og i alle fall ikke til gjenvalg, ser vi nå dessverre det motsatte skje – at det blir en slags politisk kapital som bidrar til å styrke oppslutningen om en autoritær leder.

Jeg synes f.eks. det er veldig spesielt å se og høre den polske presidenten i valgkampen i sommer ta til orde for at homofili er en større trussel enn kommunistideologien. Og det er kanskje spesielt ille å høre det i et land som Polen.

Vi har mye av det operative menneskerettighetsarbeidet vårt gjennom partnerorganisasjoner som mottar tilskudd fra departementet. I 2020 har vi en menneskerettighetsbevilgning på 825 mill. kr, og jeg vil si at vi får til mye godt operativt menneskerettighetsarbeid for det – på veldig mange ulike fronter. Inkludert i det er den flerårige avtalen vi har med FNs høykommissær for menneskerettigheter, og jeg vil bare si at vi ser med ganske stor bekymring på de budsjettkuttene FNs høykommissær for menneskerettigheter nå blir utsatt for. Sannsynligvis blir kravet å redusere med minst 10 pst. i innværende år. Når vi i tillegg vet at menneskerettighetspilaren av de tre pilarene i FN-systemet bare har 3,7 pst. av

den totale finansieringen, ser vi også hvor viktig det er at land som Norge fortsetter å støtte FNs høykommissær for menneskerettigheter.

I tillegg til disse midlene har vi menneskerettighetsarbeid gjennom mange andre budsjettlinjer. Jeg tror det er viktig også å understreke investeringen vi gjør i kvinners rettigheter og seksuell og reproduktiv helse og rettigheter i perioden 2020–2025. Da skal vi altså investere tilnærmet 10,4 mrd. kr. Det er en helt avgjørende satsing for Norge fordi dette er et område som er under stadig press.

Presidenten: Det ble en god samtale mellom interpellant og utenriksminister, og hadde presidenten ikke presidert, ville presidenten deltatt.

Debatten i sak nr. 5 er over.

Sak nr. 6 [13:11:43]

Interpellasjon fra representanten Kari Henriksen til justis- og beredskapsministeren:

«Arkivet freds- og menneskerettighetssenter har vært utsatt for at uvedkommende har heist banner med hakekors på sin eiendom. Arkivet er minnested for alle fra Agder som ble torturert og døde i tysk fangenskap. Som Gestapohovedkvarter var Arkivet viktig i nazistenes jødeutryddelse. Handlingen ble anmeldt, og tre personer bøtelagt. Fra Kristiansand tingretts dom: «For retten er det ikke tvilsomt at den grunnleggende retten til ytringsfrihet ikke verner handlingene i vår sak. Å fremme en nazistisk og rasefundert ideologi natt til 9. april 2018 på et sted hvor mennesker ble utsatt for vold og tortur under 2. verdenskrig på den måten som de tiltalte her har gjort, kan ikke vernes av ytringsfriheten, og er uten tvil ikke nødvendig i et demokratisk samfunn.» Dommen ble anket, og Agder lagmannsrett har avvist at handlingen er straffbar. Statsadvokaten har uttalt at dommen «etter en totalvurdering, og under noe tvil» ikke skal ankes til Høyesterett. En uklar rettsoppfatning på dette området er ikke bra. Ekstreme og ytterliggående miljøer er en av Europas og Norges største trusler. Gjennom ulike handlingsplaner har storting og regjering uttrykt motstand og vilje til og iverksatt tiltak mot hatefulle ytringer.

Hvordan vil regjeringen bidra til at slike hendelser faktisk gjøres ulovlige og dermed straffbare?»

Kari Henriksen (A) [13:13:36]: Den 9. november 1938 var en grusom dag. I 2018, på 80-årsmarkeringen av Krystallnatten, ønsket Arkivet freds- og menneskerettighetssenter å invitere en jøde fra Kristiansand til å fortelle om sin erfaring. De forespurte takket nei. De ønsket ikke å stille opp, av frykt for hvordan de ville bli møtt i offentligheten.

Denne fortellingen er ikke unik i dagens Norge. Mange jøder er utrygge, ikke bare i Norge, men mange steder i verden. Det gjelder også muslimer, homofile og andre grupper.

Nazistisk ideologi finnes blant oss i dag. Jeg vil ikke overdrive antall, tilslutning eller gi dem mer oppmerksomhet enn de fortjener, men meningene deres bør diskuteres.

Juli 2017 opplevde vi at nynazister ble eskortert av politiet gjennom Kristiansands hovedgate, Markens. Det avstedkom redsel, og folk ga uttrykk for at de opplevde det hatefullt og skremmende. Det framkom behørig og rimelig kritikk av politiets framgangsmåte.

I Prideparaden samme år var nynazistene svært aktive med å filme deltakere. De filmet flere steder langs ruta, og dette avstedkom kraftige reaksjoner og redsel. Reaksjoner kom det også etter lagmannsrettens behandling i juni i år, der de frifant tre nynazister som tingretten hadde dømt. Deres provokasjon var å heise et naziflagg utenfor Arkivet, som i sin tid tjente som Gestapos hovedkvarter på Sørlandet, et av mange hovedkontor for realiseringen av den nazistiske ideologien og et sted der kartlegging, fengsling og tortur av motstandspersoner var hovedoppgaven. Flagget ble ledsaget av et banner med påskriften «Vi er tilbake!». Folk opplevde handlingen som hatefull og truende. Under jom kippur nylig sto flere nynazister utenfor synagogen i Oslo med antijødebudskap og kniv – en ny truende provokasjon som skapte redsel. AUF og Arbeiderpartiet har sammen med muslimer i Norge og verden betalt en høy pris for andres hatefulle ideologi.

Ja, det går en hårfin grense mellom hatideologi og handlinger. Det er ikke ulovlig å hate, og det er heller ikke ulovlig å tro på ideologier som ekskluderer mennesker på grunn av egenskaper eller etnisitet. Men det er skremmende når troa omsettes til handlinger. For som sagt: Grensa er hårfin.

Da Kristiansand tingrett behandlet anmeldelsen mot de tre medlemmene av Den nordiske motstandsbevegelsen som heiste flagget, skrev de det som er sitert i interpellasjonen, så jeg gjentar ikke den. Men det avsluttes med at det «som de tiltalte her har gjort, kan ikke verne av ytringsfriheten, og er uten tvil ikke nødvendig i et demokratisk samfunn».

Tingretten vurderte konteksten, gjerningens plassering var vesentlig. Anken førte til frifinnelse i Agder lagmannsrett, som avviste at handlingen er straffbar, og statsadvokaten valgte å ikke følge opp saken.

Min holdning er at vi ikke er tjent med det som må oppfattes som en uklar rettsoppfatning på dette området. Jeg er urolig for at det mobiliserer krefter som i sin ideologi og handling vil undergrave demokratiet. Jeg har merket meg at justis- og beredskapsministeren den 5.

august i et svar til representanten Norunn Tveiten Benestad uttrykker at det noen ganger er «vanskelig å avgjøre om en konkret ytring faller i den ene eller andre gruppen» – altså om ytringer knyttes til et politisk eller ideologisk spørsmål, eller om de angriper personer eller grupper som omfattes av det strafferettslige.

Jeg er enig i at her er det vanskelige vurderinger, men jeg er også mer enig med tingretten enn med lagmannsretten. For nazistmiljøet i Norge står ikke alene. Ekstreme og ytterliggående miljøer er blant Europas og Norges største trusler. Miljøene fortjener politisk og demokratisk motstand, og samtidig fortjener enkeltmenneskene og miljøene som utsettes for hat og hatytringer, vårt engasjement. Vi må diskutere: Hvordan skal vi balansere behovet for beskyttelse av grupper som fremmer en ideologi som undergraver demokratiet og menneskerettighetene vi har forpliktet oss på?

Jeg vil slåss for demokratiet og ytringsfriheten, men jeg vil ikke at ytringsfriheten skal bli en slags selvmordskontrakt for et levende demokrati. En slik toleranse undergraver etter mitt syn selve grunntanken i FNs menneskerettighetserklæring. Det enkelte mennesket og menneskets verdi og verdighet skal beskyttes.

Tilslutningen til menneskerettighetene kom etter de grusomme erfaringene fra realisert naziideologi. Da og nå er det bekymringsfullt at provokasjonene skjer langsomt, og tegnene kan være vanskelige å få øye på.

Vår tidligere stortingspresident Jo Benkow har beskrevet sin hverdag i boka Det ellefte bud. Der forteller han om hatbrev fra folk som hater jøder, og folk som sa de ikke var rasister, men – som han sa – de ville bare si at jeg verken burde være stortingspresident eller partiformann, og burde forstå at sånt kan skape antisemittisme, osv.

Benkows venner sa: Ikke bry deg. Han sa at han neppe noen gang ville slutte å ta seg nær av det. Antisemittisme er ikke bare smittefarlig, den er en del av kulturarven, sa Jo Benkow.

Hatkriminaliteten øker dramatisk, viser tall justisministeren har oppgitt på mitt spørsmål om dette. Utviklingen utfordrer hele samfunnet og påvirker særlig barn og unges oppvekstmiljø. For mange opplever dessverre å føle at de ikke strekker til, ikke er bra nok, eller er på feil sted. Jeg mener det trengs mer enn mer eller mindre forpliktende handlingsplaner og fine ord i taler og tekst for å snu denne utviklingen. Sammenhengen mellom ord og gjerninger må syns.

Regjeringa må for det første – og som den viktigste rollemodellen for sitt folk – være tydelig, ekstremt tydelig og enhetlig i sitt budskap. Det har den ikke alltid vært. Lovene må være tydelige, og de må følges opp med politisk handling, som tilstrekkelige ressurser til etterforskning av denne type kriminalitet.

Ytringsfriheten står og skal stå sterkt i vårt demokratiske Norge. Det betyr at både guder og deres tilhengere må tåle at deres viktigste religiøse skrifter blir både latterliggjort og radbrekket. At det diskuteres hvorvidt slike handlinger er kloke og i tråd med et upålagt ytringsansvar, er både rett og naturlig. Det hører også med i en ytringsfrihetsdebatt.

Skal vi i den offentlige debatten innsnevre disse dilemmaene til kun å være et spørsmål om ytringsfriheten og en rettslig avgrensning av den eller ikke? Både i den offentlige samtale og spesielt på nett trengs flere anstendige voksne og en debatt om hvor grensene skal gå, slik at staten kan ivareta sin forpliktelse, som Menneskerettighetserklæringen pålegger den, nemlig å sikre dens innbyggere verdighet som mennesker.

Det er innført regler som tillater skolene å flytte barn som mobber, fra skolen de går på. Det er en svært alvorlig inngripen i barns rettigheter. Men vi synes noe mer maktesløse mot enkelte voksne og organisasjoner som oppfører seg mange ganger verre og mye mer truende overfor enkeltpersoner og grupper i det offentlige rom og på nett.

Jeg har stor respekt for utfordringene som trekkes opp i forbindelse med ytringsfriheten. Folk skal ha lov til å provosere. Samtidig må det være lov å stille spørsmålet: Hvem skal ytringsfriheten beskytte, og hva? Og ytringsfriheten kan neppe overordnes ethvert annet prinsipp. Kan man f.eks. vurdere dette ut fra andre kontekster enn ytringsfrihetsrammen? Etter min kunnskap har vi tidligere i større grad vurdert slike provokasjoner og tydelige hatefulle markeringer som et ordensproblem.

Jo Benkow sa at antisemittisme var smittefarlig og en del av kulturarven. Han utvidet de utfordringene vi står overfor, til noe større. Så vi må også diskutere dette i en større kontekst. Hvordan møter demokratiet krefter som vil fjerne demokratiet og grunnlaget for å ha en demokratisk stat? Hva slags virkemidler skal vi tillate, og hvordan skal vi innrette oss slik at demokratiet ikke ødelegger seg selv?

Ser statsråden behov for å presisere lovverket etter at tingrett og lagmannsrett kom til motsatte konklusjoner, og vil hun vurdere andre løsninger, f.eks. å betrakte slike provokasjoner oftere som et ordensproblem rettsmessig, istedenfor politisk ideologi?

Statsråd Monica Mæland [13:23:32]: Aksjonene i Kristiansand natt til 9. april 2018 sjokkerte og opprørte mange. Vi er også heldigvis veldig mange som tar sterk avstand fra nazistisk symbolbruk og agitasjon, og jeg kan godt forstå at flere har reagert på at de tre mennene som sto bak aksjonen, ble frifunnet i lagmannsretten.

Jeg ønsker likevel ikke å ta til orde for at lovverket bør endres nå for å sikre at de som måtte gjennomføre

liknende aksjoner i framtiden, blir straffedømt. Straffeloven § 185 inneholder allerede et forbud mot diskriminerende eller hatefulle ytringer. Det framgår uttrykkelig av ordlyden i loven at også bruk av symboler skal regnes som en ytring. Det er ikke tvil om at bruk av hakekors ofte vil være i strid med loven. Forutsetningen er at bruken truer eller forhåner noen eller fremmer hat, forfølgelse eller ringeakt overfor noen på grunn av nærmere angitte særtrekk, slik som hudfarge, nasjonal eller etnisk opprinnelse, religion eller livssyn.

Jeg synes dette er en fornuftig regel. Å kriminalisere ytringer som ikke oppfyller vilkårene i straffeloven § 185, er problematisk av hensyn til ytringsfriheten. Dette gjelder enten ytringene er verbale eller består i symbolbruk. Fordi ytringsfriheten er en bærebjelke i et demokratisk samfunn, er det gode grunner for å tillate at meningsmotstandere gir uttrykk for sine politiske og ideologiske standpunkter, så lenge ytringene ikke angriper enkeltpersoner eller grupper.

Når hakekors brukes i aksjoner eller andre sammenhenger, er det påtalemyndighetene og domstolenes oppgave å vurdere om symbolbruken skal ses på som en hatefull ytring rettet mot noen på grunn av slike særtrekk som jeg nettopp har nevnt.

Det er viktig at påtalemyndigheten sørger for at relevante saker kommer opp for domstolene, og på den måten bidrar til rettsavklaring.

I strategien mot hatefulle ytringer har regjeringen gitt uttrykk for at vi ønsker å sikre at etterforskning av hatefulle ytringer og annen hatkriminalitet prioriteres i alle landets politidistrikter. Dette er reflektert i Riksadvokatens årlige rundskriv med mål og prioriteringer for statsadvokatembetene og politidistriktene.

Domstolene og påtalemyndigheten har begge en uavhengig stilling. Prinsippet om en fri og uavhengig påtalemyndighet er et sentralt rettsstatlig prinsipp. I Norge er prinsippet nylig lovfestet i straffeprosessloven. Lovendringen gjør det klart at påtalemyndighetens beslutninger i enkeltsaker ikke skal kunne påvirkes av regjeringen. Av den grunn ønsker jeg ikke å kommentere statsadvokatens beslutning om ikke å anke dommen, men generelt er det et politisk ønske at hatefulle ytringer anmeldes, at de etterforskes og straffefølges, og at straffbare handlinger domfelles.

Interpellanten etterlyser en klar rettsoppfatning, og la meg derfor nevne at Høyesterett i 2020 har behandlet to saker om hatefulle ytringer. Begge sakene gjaldt ytringer i lukkede facebookgrupper.

Framveksten av sosiale medier har medført en eksplosiv utvidelse av den enkeltes ytringsmulighet. At enhver kan publisere innhold umiddelbart – uten redaksjonell kontroll – har styrket ytringsfriheten, men har samtidig skapt betydelige utfordringer knyttet til

krenkende ytringer. Høyesterett har gjennom behandlingen av de to sakene bidratt til rettsavklaring på et praktisk viktig område. Ytterligere en sak om hatefulle ytringer er nylig fremmet til behandling i Høyesterett.

Justis- og beredskapsdepartementet følger nøye med på rettspraksis for å undersøke om bestemmelsen i straffeloven om hatefulle ytringer faktisk virker etter sin hensikt, eller om det er behov for regelendringer.

Å innføre et straffesanksjonert forbud mot deltakelse i rasistiske organisasjoner, slik som Den nordiske motstandsbevegelsen, som de tre aksjonistene var medlemmer av, kunne vise at samfunnet tar klar avstand fra rasisme og religiøs diskriminering. Et formelt forbud mot rasistiske organisasjoner har imidlertid vært utredet og forkastet flere ganger tidligere.

Det nye Straffelovrådet har, på oppdrag fra Justis- og beredskapsdepartementet, drøftet behovet for et straffebud som rammer deltakelse i og rekruttering til kriminelle gjenger og organisasjoner. Rådet foreslår en ny bestemmelse i straffeloven, rettet mot deltakelse i organiserte kriminelle sammenslutninger som begår alvorlige straffbare handlinger som krenker liv, helse eller frihet. Rådet påpeker at en slik bestemmelse kan ramme rasistiske organisasjoner som tar i bruk relativt grove virkemidler i sin rasistiske virksomhet. Forslaget er nå på høring, og departementet vil komme tilbake til den saken senere.

I interpellasjonen uttaler interpellanten at ekstreme og ytterliggående miljøer er en av Europas og Norges største trusler. Jeg deler representantens bekymring for ekstremisme. Ifølge PST utgjør ekstrem islamisme og høyreekstremisme de største terrortruslene i Norge. PST oppgir i sin årlige trusselvurdering for 2020 at trusselen fra høyreekstremisme i Norge utviklet seg i negativ retning i løpet av 2019, og at antallet personer i Norge som uttrykker støtte til høyreekstreme terroraksjoner, har økt.

I en oppdatert trusselvurdering publisert i juni i år, vurderer PST at et økt omfang av radikaliserings- og høyreekstremisme er sannsynlig. I tillegg er det sannsynlig at et økt antall nordmenn vil bli sårbare for radikaliserings- og høyreekstremisme som følge av sosiale og økonomiske utfordringer i kjølvannet av covid-19-pandemien. Regjeringen tar dette svært alvorlig. For å forsterke innsatsen, la regjeringen i juni fram en revidert handlingsplan mot radikaliserings- og voldelig ekstremisme. Et sentralt mål er å fange opp personer som står i risiko for å bli radikalisert, så tidlig som mulig og møte dem med tiltak som virker. Justis- og beredskapsdepartementet har hovedansvaret for det nasjonale koordineringsarbeidet på dette området.

Regjeringen har bl.a. etablert en nasjonal veilednings- og ressursfunksjon for å styrke tjenesteapparatets arbeid mot radikaliserings- og voldelig ekstremisme.

Regjeringen har dessuten opprettet en nasjonal veiledningsfunksjon i Nav-systemet, som skal gi råd og veiledning til alle Nav-kontorer og være et kontaktpunkt for alle tjenester på feltet radikaliserings- og ekstremisme. Dette tiltaket er utviklet særlig med bakgrunn i kunnskap om høyreekstreme personer i Norge. Vi vet at flere av disse er godt voksne og mangler tilknytning til arbeidslivet. Derfor er dette et viktig supplement til det forebyggende arbeidet. Alle politidistrikt har dessuten nå fått på plass radikaliseringskontakter som jobber med bl.a. forebygging. De samhandler godt med kommuner og med bl.a. trossamfunn om disse problemstillingene.

Regjeringen ønsker et inkluderende demokrati som fremmer dialog, ytringsfrihet og mangfold. Rasisme og religiøs diskriminering skaper frykt og hindrer mange i å delta i den offentlige samtalen og virker også negativt på annen deltakelse i samfunnet. Å bekjempe rasisme og diskriminering er prioriterte innsatsområder for regjeringen. Vi har utviklet en egen strategi mot hatefulle ytringer, som ble lagt fram i 2016. For å bidra til en fornyet og forsterket innsats i kampen mot rasisme og diskriminering la regjeringen i 2019 fram en handlingsplan mot rasisme og diskriminering på grunn av etnisitet og religion. Vi har også besluttet å videreføre og fornye handlingsplanen mot antisemittisme og lanserte i september i år en egen handlingsplan mot diskriminering og hat mot muslimer.

Avslutningsvis vil jeg nevne at regjeringen har satt ned en kommisjon som skal kartlegge ytringsfrihetens stilling i Norge og vurdere tiltak for å fremme en åpen og opplyst offentlig samtale. Ytringsfrihetsskommisjonen skal bl.a. problematisere skillet mellom krenkende ytringer som ikke er beskyttet av ytringsfriheten, og ytringer som er beskyttet, men som likevel kan oppleves som problematiske.

Kari Henriksen (A) [13:32:17]: Statsråden pekte i innledningen av sitt innlegg på noe av det som er kjernen i dette spørsmålet. Det er hvorvidt det truer noen. Det er langs det sporet denne debatten går. Det er klart vi har regler og vi har regelverk, men jeg synes vi må ha en debatt om hvem denne «noen» er, og hvor de grensene går. Jeg mener det blir feil når vi sier at det å heise et flagg på en institusjon som var en torturarena for et nazistisk regime, ikke truer noen. I en kronikk stiller en som heter Staalesen spørsmålet om det kan skyldes at det er så få gjenlevende, det er så få vi kjenner. Men jeg kan fortelle statsråden at de «noen» som føler seg krenket av dette flagget, er ikke få. Mange av dem er familie og etterkommere av folk som virkelig har opplevd den typen ideologi på kroppen. Det er jo i det spenningsfeltet, mellom de to avgjørelsene i tingretten og lag-

mannsretten, hele dette spørsmålet hviler. Dette mener jeg faktisk statsråden ikke ga et godt svar på.

Så har jeg lyst til å si at det er riktig som statsråden sier, at det er gitt oppdrag og prioriterte mål og tiltak hos politiet og gjennom Riksadvokaten. Men hvis vi leser den statistikken som jeg har fått i svaret fra statsråden, ser vi at hatmotiv på rase og etnisk tilhørighet har økt med 126,6 pst. fra 2015 til i dag – 126,6 pst. Det betyr at det er et omfattende problem som de handlingsplanene vi har lansert de siste årene, ikke treffer, og domfellelsesraten i disse sakene er veldig lav, så her mener jeg det er noe som ikke henger sammen. Jeg mener at regjeringa bør gå gjennom hvilke virkemidler man faktisk kan bruke for å minimalisere den typen hatytringer og den typen skremsler som lever og faktisk har ganske gode livsvilkår i vårt samfunn.

Statsråden var inne på dette med nett, og at det er en stor utfordring. Det er vi alle helt enige om. Men jeg vil bare gjenta det Jo Benkow sa, og det er at ord smitter. Derfor er det også en oppgave faktisk å ha politisk oppmerksomhet på hvilke ord vi bruker, og hvordan vi bruker dem.

Statsråd Monica Mæland [13:35:34]: Jeg glemte innledningsvis å takke interpellanten for å ta opp denne saken og dette spørsmålet. Det gjør jeg gjerne nå, for jeg mener dette er veldig viktig. Jeg tror heller ikke interpellanten og jeg er veldig uenige, verken i sak, i reaksjon eller i en vurdering av at mange vil føle en krenkelse ved denne hendelsen.

Da er det også helt riktig at spørsmålet retten har vurdert, er om noen er krenket. Her er det altså uenighet. Tingretten kom til et ja; lagmannsretten kom til et nei. Når jeg sier at jeg ikke nå mener det er behov for endringer, er det fordi jeg mener vi ikke har tilstrekkelig grunnlag for å mene at domstolen generelt tolker straffeloven § 185 på en annen måte enn det som var intendert av lovgiver, altså Stortinget.

Det jeg også sa, og som jeg også må være veldig tydelig på, er at dersom vi skulle se at domstolen tolker loven på en annen måte enn det jeg oppfatter at denne sal var veldig tydelig på, så vil det være nødvendig å gjøre endringer. Denne rettsutviklingen følger vi altså svært nøye, og jeg er veldig opptatt av at vi korrigerer kursen hvis det er nødvendig. Men at vi har to rettsinstanser som kommer til to forskjellige syn i denne saken, mener jeg ikke avdekker et behov for en endring som også vil ha problematiske sider knyttet opp mot ytringsfriheten. Dette er ikke et lett tema. Det er svært, svært vanskelig.

Når andelen anmeldelser har gått kraftig opp, handler det selvfølgelig om hvilke plattformer vi nå har å gjøre med, og hvordan man kan uttrykke seg på nye måter, men jeg mener det også handler om at man politisk har

vært veldig tydelig på at dette er en form for kriminalitet hvor man skal få opp antallet anmeldelser, antallet saker som blir etterforsket, og antallet saker som domfelles. Det arbeidet ble igangsatt gjennom handlingsplanen, det er forsterket, og det er utviklet nye virkemidler.

Dette området blir vi aldri ferdig med. Vi må hele tiden følge med på metodene og hvilken utvikling vi ser, og politikken må stille opp med nye svar på nye utfordringer på dette området – fordi det er viktig.

Åsmund Aukrust (A) [13:38:20]: Jeg vil takke Kari Henriksen for at hun har tatt opp et veldig viktig spørsmål.

Det er vondt å høre hvordan jøder, muslimer og andre minoriteter i Norge utsettes for stadig mer trusler og vold. Det så vi i Kristiansand – i eksempelet Kari Henriksen tok opp som sitt hovedtema. Det så vi nå i september – hvor nazister marsjerte utenfor synagogen i Oslo, og få dager etterpå ble en av de samme demonstrantene igjen funnet utenfor synagogen, denne gangen med kniv.

Dette er eksempler det er vondt å høre om, men først og fremst er det ikke vondt – det er skummelt. For vi vet at hat og rasisme er farlig. Det er rett og slett dødsfarlig. For det er hatet og rasismen som dreper. Det gjorde det her i Oslo for snart 20 år siden, da Benjamin Hermansen ble drept av nynazister. Det skjedde her i Oslo og på Utøya, da 77 mennesker, de fleste av dem barn og ungdom, ble drept fordi en mann ønsket å hate. Vi fikk se det igjen i fjor sommer, da 17 år gamle Johanne ble drept, og det var kun flaks og et heltemot som gjorde at vi ikke fikk et massedrap av muslimer den dagen.

Disse eksemplene gjør at jeg ofte tenker: Lærer vi aldri? Hvorfor tar vi oss igjen og igjen i å bli overrasket over hva slags holdninger vi vet finnes der ute?

Derfor må lovene være klare. Det er klart at det er spørsmål og dilemmaer vi står overfor når det gjelder å diskutere lovverket. Jeg er ikke tilhenger av forbud mot nazistiske organisasjoner, men jeg er også helt uenig i det tidligere justisminister Per-Willy Amundsen gikk ut med denne uken, hvor han ønsket å fjerne rasismeparagrafen i lovverket.

Lovverket er viktig, men det er så mye annet som er vel så viktig. Det er bl.a. hvordan politiet opererer. Jeg mener man må ha mye mer kunnskap om dette i politiet. Rapporten etter drapet på 17 år gamle Johanne og terrorangrepet mot Al-Noor-moskeen var skremmende lesning. Det var skremmende fordi vi hadde lært så lite etter det som skjedde 22. juli.

For hva fikk vi se? Jo, det var kommet et varsel mot terroristen. Politiet gjorde flere feil på veien, og kanskje mest alvorlig, mener jeg, var det at alarmen ikke gikk på politikontoret da de fikk beskjed om at det var en ung

hvit mann som skjøt i en moské dagen før id-feiringen og hadde med seg kamera. Etterpå ble det sagt at de hadde for lite erfaring og ikke visste hva de skulle gjøre. Det viser at politiet ikke har nok kunnskap. Det har ikke vært nok oppmerksomhet rundt dette spørsmålet.

Det er viktig hvordan man jobber i politiet, og det er viktig hvordan man jobber med holdninger og ord. For det er helt riktig, som Kari Henriksen påpekte flere ganger: Alt starter med ordet. Ordet er det som kommer først når vi skal bekjempe hat og rasisme. Det har vi alle et ansvar for som enkeltpersoner, og det har vi som politikere et spesielt ansvar for. Det har vi her i Stortinget, og det aller øverste ansvaret har de som sitter i regjering.

Justisministeren er den som sitter med det øverste ansvaret for å bekjempe rasisme i Norge. Før Monica Mæland var det åtte ministre som satt i Justisdepartementet som Erna Solberg hadde utnevnt. Av dem fant vi bl.a. Per-Willy Amundsen, som snakket om et korstog mot islam før han ble utnevnt til justisminister. Han har også snakket om at man må fjerne barnetrygden for innvandrere, for man skal bevare den norske rase. Han har sagt at rasisme er et problem som ikke finnes i Norge. Dette er mannen Erna Solberg ga det øverste ansvaret for å bekjempe rasisme i Norge.

Det var Sylvi Listhaug. Vi vet alle hva som skjedde med henne etter at hun spredte en hatefull konspirasjonsteori. Stortingsflertallet avsatte henne. Én ting er den historien, men en historie som nesten ikke har kommet fram, er at PST mente at justisministerens aktivitet førte til en tredobling av hatmeldinger – etter den facebookposten.

Jeg lurer på hva Monica Mæland egentlig tenker om hva hennes tidligere statsråder har gjort, en del av dem hun selv har sittet sammen med i regjering. Mener hun at regjeringen har gjort nok for å ta et oppgjør med hat som dreper? Jeg mener ikke det. Jeg mener Norge har kommet veldig kort med å ta et oppgjør med det.

Hver gang vi snakker om Al-Noor-moskeen, får jeg vondt i magen. For hva var oppgjøret etter drapet på 17 år gamle Johanne og angrepet mot muslimer? Jo, det var at vi fikk en meningsløs debatt om håndhilsing – etter at Siv Jensen, som da var finansminister, mente at de som ble angrepet, stod for snikislamisering, etter at kronprinsen besøkte dem. Det var altså beskjednen til de redde muslimene som hadde opplevd å få hele livsgrunnlaget sitt truet. Jeg skal innrømme at jeg har mye større forventninger til Mæland. Jeg håper hun nå er klar til å gå i front for å ta et oppgjør.

Jeg må bare avslutte med å si at det er veldig bra med en handlingsplan mot rasisme, men derfor synes jeg det var utrolig skuffende at det også fra Monica Mæland blir gitt millionstøtte til Human Rights Service. Vi leser i budsjettproposisjonen at hun skriver at dette skal bidra til

bedre kunnskap om integrering og innvandring. En blogg som oppfordrer til å sjikanere muslimer i Norge, mener regjeringen altså at bidrar til mer kunnskap om innvandring og integrering. Dette hører ingen steder hjemme.

Noen vil kanskje reagere på at jeg snakker om disse terrorangrepene i en politisk debatt. Det vil jeg si at jeg vil gjøre mer av. Dette handler om politikk, og vi trenger å diskutere disse spørsmålene mer.

Norunn Tveiten Benestad (H) [13:43:38]: Det trorner et lysegult hus på høyre side når en kommer kjørende på Vesterveibroa fra Kristiansand mot Stavanger. Det rommer en historie som ingen sørlending kan unngå å ha kjennskap til, etablert som statsarkiv i 1935, overtatt av tyskerne da krigen kom, og fra 1942 ble det starten på et bekmørkt kapittel i Arkivets historie. Tortur, lidelse, ufrihet og frykt skulle prege Arkivet de neste årene.

Det er ikke så ofte vi er så personlige i innlegg her i denne salen, men i dag er jeg det. I mars 1944 var min far, hans lillebror og lillesøster hjemme på gården i Eiken da Gestapo kom og hentet onkel Pål, som eide gården de alle bodde på. De så ham aldri igjen. Han ble ført til Arkivet for forhør, som så mange andre sørlendinger. Han ble utsatt for hard tortur med døden til følge.

Dette er min families historie. Den er ikke unik. Mange sørlendinger har lignende historier. Arkivet var i sannhet skrekkens hus, en brikke i nazistenes maskineri for å gjennomføre en ideologi basert på rasediskriminering, forfølgelse, tortur – utrydding av uønskede mennesker og grupper.

For snart 20 år siden ble Arkivet etablert som et freds- og menneskerettighetssenter. Bak etableringen sto en gruppe engasjerte mennesker med Osmund Faremo i spissen. Mange hadde opplevd krigen og hadde en personlig historie knyttet til Arkivet. De hadde en drøm. De ville gjøre huset med den mørke historien om til et minnested og et læringssenter for barn og ungdom for å hindre at historien skulle gjenta seg. Samarbeidet med de humanitære organisasjonene var en del av idégrunnlaget, og jeg var selv en del av denne etableringen.

Grunnen til at jeg bruker tid på dette, er rett og slett at det er nødvendig for å forstå hvor dypt det angår oss når nynazistene skjender og truer arbeidet som foregår på Arkivet i dag. Naziflagg på dette minnestedet, truende bannere med teksten «Vi er tilbake!» – på denne plassen, der nazistene utførte sine ugjerninger og så mange familier ble ødelagt og fikk varige men, var dypt krenkende, hatefullt og truende for alle med tilknytning til Arkivet. Det var ingen generell meningsytring eller melding om at nazismen fortsatt lever, men en trussel mot et miljø som står for stikk motsatte holdninger. Derfor er også den unike referanserammen med Arkivets historie så viktig å forstå i denne saken.

Jeg skylder å gjøre oppmerksom på at jeg har en dobbeltrolle i denne saken. Jeg er også styreleder ved Arkivet freds- og menneskerettighetssenter i dag. Men både som politiker og som styreleder finner jeg nynazistenes handling på denne symbolske dagen, 9. april 2018, rystende. Også i andre sammenhenger, bl.a. i forbindelse med Arkivets markering av Holocaust-dagen, har samme nynazistiske miljø vært på banen, og på Sørlandet, som andre plasser i landet, finner jøder det i dag vanskelig å stå fram i offentlige sammenhenger. Sånn skal det ikke være. Vi ønsker et inkluderende samfunn på tvers av tro, etnisitet, seksuell legning og politisk tilhørighet. Men da må respekten for menneskeverdet være grunnleggende.

Jeg skulle gjerne sett hendelsene fra 2018 prøvd for Høyesterett, i og med at dommene i tingretten og lagmannsretten fikk ulikt utfall. Statsadvokaten selv hevder at beslutningen om ikke å anke saken til Høyesterett ble tatt under tvil. Da mener jeg, ut fra mitt lekmannsståsted, at det hadde vært riktig å prøve saken for Høyesterett, men slik ble det ikke. Men da trenger vi en offentlig debatt om hvordan rettspraksis blir oppfattet i befolkningen. Vi trenger en debatt om hvilke virkemidler og lovverk vi har til rådighet. Mitt håp er at når vi får Ytringsfrihetskommisjonens rapport, vil vi i forbindelse med behandlingen av den få en slik debatt. Jeg håper statsråden vil bidra, og jeg er sikker på at representanten Henriksen og andre som har hatt ordet her i dag, vil bidra.

Vi skal verne om ytringsfriheten, men vi kan ikke være naive i ytringsfrihetens navn. Min og din ytringsfrihet skal ikke verken true eller krenke andres frihet og sikkerhet. Så takk til representanten Henriksen for å ha tatt initiativet til denne debatten.

Martin Kolberg (A) [13:48:45]: Jeg tror, eller jeg er sikker på, at det er veldig bred enighet i denne salen om hvilke utfordringer vi her står overfor, og kjernen i det som interpellanten veldig prisverdig har tatt opp.

Det som fikk meg til å ta ordet, som det heter, var at jeg selvfølgelig har et veldig sterkt engasjement i dette, men jeg må si at når jeg hører det representanten Tveiten Benestad nå sier, mener jeg det er grunn til å gjøre en litt ekstra markering.

Jeg forstår veldig godt, og jeg respekterer – og heller ikke jeg for min del kan mene at statsadvokaten gjør feil når han gjør sin betraktning – at statsråden sa at hun ikke ville kommentere statsadvokatens beslutning. Det forstår jeg og respekterer. Det gjør ikke jeg heller fra Stortingets talerstol.

Det vi imidlertid har som oppgave i denne salen, er å være lovgiver. Det er man ikke i en interpellasjon. Det er jeg helt på det rene med. Men når vi hører den rettspraksis som er vist fram i forbindelse med denne kon-

krete handlingen som er utgangspunktet for denne interpellasjonen, så må det også vekke oss i Stortinget med tanke på om loven er slik som den egentlig bør være. Det er derfor jeg tar ordet, for å si dette. Det er åpenbart at det er rom for en tvil som jeg for min del tillater meg å si at jeg har vanskelig for å forstå skulle være der. Det er ikke det som er intensjonen i lovforståelsen, slik som vi har sett det her.

Nå sier statsråden prisverdig at departementet og alle andre gode krefter følger dette veldig nøye, og det er klart at det i seg selv er bra, og det har jeg tillit til at de gjør. Men gjennom denne interpellasjonen og den oppmerksomheten dette da parlamentarisk viser fram, mener jeg det er veldig viktig at statsråden faktisk tar med seg dette, at her har parlamentet en sterk oppmerksomhet på hvor vi befinner oss i forståelsen av lovteksten. Jeg kritiserer ikke noen rettsbeslutning på dette grunnlaget, men jeg mener at det krever av lovgiver – oss – eventuelt å gjøre det som gjøres skal for at retten treffer beslutninger som hindrer en slik grov fornærmelse av de etterlatte på Sørlandet og Arkivet, som vi nettopp har hørt et veldig følsomt innlegg rundt.

Kari Henriksen (A) [13:51:48]: Jeg vil takke både statsråden og spesielt representantene Tveiten Benestad og Aukrust for å vise denne koblingen mellom ord og den virkeligheten vi lever i. Det var to veldig gode innlegg, som viste at den virkeligheten vi lever i, også formes av ord og symboler. Jeg er helt sikker på at vi er enig i denne sal om at vi skal verne om ytringsfriheten, at vi skal verne om vårt demokrati, og at vi virkelig skal bekjenne oss til Menneskerettskonvensjonen. Vi skal verne om menneskers verdighet.

Jeg er veldig glad for at statsråden sier at det er tolkninger, juridiske tolkninger, som ligger til grunn. Slik skal det være i et demokrati, og det er også en av årsakene til at vi kan stå her og diskutere hvorvidt vi mener at det er riktig eller ikke riktig, uten at det blir tatt til inntekt for noe spesielt, eller får negative konsekvenser etterpå.

Det jeg tenker også er viktig for oss å bringe fram og ut i den offentlige debatten, er at ytringsfriheten aldri må bli et spørsmål som jurister skal avklare alene. Hvis ikke vi som folkevalgte skal kunne diskutere hvor disse grensene skal gå til enhver tid, under ethvert system, på enhver arena, forsvarer vi ikke demokratiet, og det må vi gjøre. Derfor må vi diskutere nettopp disse tingene, hvor disse grensene skal gå, hvordan det skal skje i praksis, og ikke minst det som Åsmund Aukrust trakk opp, hvordan praksisen oppleves der ute. Det kan være slik at vi har de formelle tingene helt på plass, men at praksisen der ute allikevel er annerledes enn det formelle og de signalene som Stortinget – lovgiver – har gitt.

Jeg vil takke for at det var så mange – eller mange, da tar jeg litt sterkt i – og så utrolig gode innlegg i denne debatten. Det setter jeg veldig stor pris på, og det synes jeg faktisk debatten fortjener.

Statsråd Monica Mæland [13:54:56]: Jeg satte virkelig stor pris på å få lov til å besøke Arkivet i august i år, og jeg ser også fram til at vi skal få åpnet et Gestapomuseum i Bergen senere denne høsten, som nettopp har hatt Arkivet som eksempel på hvordan de ønsker å drive sin virksomhet. Vi trenger disse institusjonene, vi trenger å kjenne historien, og vi trenger å jobbe med nåtiden for å ta med hva vi ønsker for framtiden.

Jeg har, som jeg sa, stor forståelse for de skarpe reaksjonene som kom etter denne aksjonen i Kristiansand natt til 9. april 2018, men jeg mener altså at fordi ytringsfriheten er og skal være en grunnleggende rettighet i Norge, må vi også tåle at meningsmotstandere kommer med ytringer som provoserer, og som vi er veldig sterkt uenig i. I et demokratisk samfunn bør usmakelige og støtende ytringer, i utgangspunktet i hvert fall, møtes med motargumenter, ikke med straff.

Men så er ikke ytringsfriheten absolutt. Ytringer som truer, forhåner og fremmer hat, forfølgelse eller ringeakt overfor noen på grunn av særtrekk som hudfarge, nasjonal eller etnisk opprinnelse, religion eller livssyn, er forbudt, og de er straffbare. Derfor må vi skille mellom ytringer som handler om et emne, og ytringer som angriper enkeltpersoner og grupper. Om grensen for det straffbare er overtrådt i det enkelte tilfellet, er opp til påtalemyndighet og domstol, og fordi de er uavhengige, skal heller ikke vi – verken fra regjering eller storting – styre dem. Men jeg gjentar gjerne at vi ønsker at disse sakene anmeldes, vi ønsker at de etterforskes, og at straffbare handlinger blir idømt.

Når jeg nå ikke foreslår endringer, er det på bakgrunn av at jeg mener at én sak, ett tilfelle, ikke gir grunnlag for det. Men jeg mener det jeg sa, dette må vi følge nøye opp. Slik representanten Kolberg også redegjorde for, er det selvsagt et ansvar for lovgiver å påse at domstolen følger opp de intensjoner som lovgiver har hatt, og det skal vi bidra til.

Vi har gjort mye i Norge. Vi har gjort mye mot radikaliserings og mot voldelig ekstremisme. Vi får også internasjonal oppmerksomhet. Det er bra, men dette er et arbeid vi aldri blir helt ferdige med, dessverre. Vi har alle et stort ansvar, og vi må ta et stort ansvar for å jobbe mot ekstremisme, mot rasisme og mot hatefulle ytringer.

Presidenten: Da er debatten i sak nr. 6 omme.

Tone Wilhelmsen Trøen gjeninntok her presidentplassen.

Votering

Etter at det var ringt til votering, uttalte

presidenten: Stortinget går da til votering.

Votering i sak nr. 1, debattert 22. oktober 2020

Innstilling fra utenriks- og forsvarskomiteen om Nordisk samarbeid (Innst. 387 S (2019–2020), jf. Meld. St. 23 (2019–2020))

Komiteen hadde innstilt til Stortinget å gjøre følgende

vedtak:

Meld. St. 23 (2019–2020) – Nordisk samarbeid – vedlegges protokollen.

Votering:

Komiteens innstilling ble enstemmig bifalt.

Votering i sak nr. 2, debattert 22. oktober 2020

Innstilling fra utenriks- og forsvarskomiteen om Rapport fra Stortingets delegasjon til Nordisk råd om virksomheten i 2019 (Innst. 388 S (2019–2020), jf. Dokument 17 (2019–2020))

Komiteen hadde innstilt til Stortinget å gjøre følgende

vedtak:

Dokument 17 (2019–2020) – Rapport fra Stortingets delegasjon til Nordisk råd om virksomheten i 2019 – vedlegges protokollen.

Votering:

Komiteens innstilling ble enstemmig bifalt.

Votering i sak nr. 3, debattert 22. oktober 2020

Innstilling fra utenriks- og forsvarskomiteen om Eksport av forsvarsmateriell fra Norge i 2019, eksportkontroll og internasjonalt ikke-spredningssamarbeid (Innst. 25 S (2020–2021), jf. Meld. St. 25 (2019–2020))

Presidenten: Under debatten er det satt frem i alt 13 forslag. Det er

- forslagene nr. 1–12, fra Audun Lysbakken på vegne av Sosialistisk Venstreparti
- forslag nr. 13, fra Bjørnar Moxnes på vegne av Rødt

Det votes over forslag nr. 13, fra Rødt. Forslaget lyder:

«Stortinget ber regjeringen stanse all eksport av våpen og forsvarsmateriell til Tyrkia inntil den væpnede konflikten mellom Armenia og Aserbajdsjan er opphørt.»

Sosialistisk Venstreparti og Miljøpartiet De Grønne har varslet støtte til forslaget.

V o t e r i n g :

Forslaget fra Rødt ble med 82 mot 7 stemmer ikke bifalt.

(Voteringsutskrift kl. 14.06.45)

Presidenten: Det votes over forslag nr. 11, fra Sosialistisk Venstreparti. Forslaget lyder:

«Stortinget ber regjeringen legge frem et forslag til endring i eksportkontrollforskriften som sikrer at norsk digital overvåkningsteknologi ikke eksporteres til land hvor det er fare for at teknologien blir benyttet i strid med menneskerettighetene.»

Arbeiderpartiet, Senterpartiet, Miljøpartiet De Grønne og Rødt har varslet støtte til forslaget.

V o t e r i n g :

Forslaget fra Sosialistisk Venstreparti ble med 45 mot 44 stemmer ikke bifalt.

(Voteringsutskrift kl. 14.07.44)

Presidenten: Det votes over forslagene nr. 1–10 og 12, fra Sosialistisk Venstreparti.

Forslag nr. 1 lyder:

«Stortinget ber regjeringen stanse all eksport av norske strategiske varer til stater der militæret og det øvrige sikkerhetsapparatet er instrumentelle i systematiske og alvorlige menneskerettighetsbrudd.»

Forslag nr. 2 lyder:

«Stortinget ber regjeringen tolke kriterium 2 i UD's retningslinjer for eksportkontroll vedrørende menneskerettighetssituasjonen i mottakerland strengere enn i dag, og sikre at Norge ikke eksporterer strategiske varer til regimer som er ansvarlige for utstrakte menneskerettighetsbrudd.»

Forslag nr. 3 lyder:

«Stortinget ber regjeringen sette ned et utvalg med bred representasjon som skal gjennomgå helheten i det norske eksportkontrollregimet, herunder lov, forskrifter og retningslinjer, forvaltning og styresett, praktisk gjennomføring samt åpenheten rundt vedtak.»

Forslag nr. 4 lyder:

«Stortinget ber regjeringen orientere Stortinget umiddelbart dersom det skjer endringer i eksport av forsvarsmateriell og flerbruksvarer til landene som deltar i krigføring i Jemen, på bakgrunn av forevar-prinsippet om å unngå at norske varer bidrar til folkerettsbrudd.»

Forslag nr. 5 lyder:

«Stortinget ber regjeringen granske eksporten som er funnet sted siden intervensjonen i Jemen startet, for å sikre at norsk materiell ikke er brukt i Jemen-krigen.»

Forslag nr. 6 lyder:

«Stortinget ber regjeringen komme tilbake til Stortinget med en sak som sikrer at ATT artikkel 6 og 7 inkluderes i lov eller forskrift.»

Forslag nr. 7 lyder:

«Stortinget ber regjeringen om at krav om sluttbrukerdokumentasjon blir praksis ved all eksport av forsvarsmateriell, også til NATO-land og nære allierte.»

Forslag nr. 8 lyder:

«Stortinget ber regjeringen utrede muligheten for å utvikle kontrollmekanismer som muliggjør håndheving av sluttbrukererklæring, herunder en stikkprøvemekanisme, hvis resultat inkluderes i den årlige stortingsmeldingen om eksport av forsvarsmateriell.»

Forslag nr. 9 lyder:

«Stortinget ber regjeringen offentliggjøre begrunnelser for avslag på og innvilgelser av lisenssøknader til land utenfor NATO.»

Forslag nr. 10 lyder:

«Stortinget ber regjeringen styrke åpenheten i norsk eksportkontroll og utrede muligheten for å innføre en lignende praksis som den i Nederland, der parlamentet informeres offentlig om tilslag på eksportlisenser over en viss sum med detaljer om vurderingen av kriterier opp mot søknaden, uansett til de nærmeste allierte, innen to uker fra søknaden er innvilget.»

Forslag nr. 12 lyder:

«Stortinget ber regjeringen klargjøre overfor selskaper som eksporterer strategiske varer, at de er ansvarlige for å gjøre selvstendige aktsomhetsvurderinger og rapportere om oppfølgingen av dette som en del av den årlige stortingsmeldingen om eksport av forsvarsmateriell.»

Miljøpartiet De Grønne og Rødt har varslet støtte til forslagene.

V o t e r i n g:

Forslagene fra Sosialistisk Venstreparti ble med 82 mot 7 stemmer ikke bifalt.

(Voteringsutskrift kl. 14.08.06)

Komiteen hadde innstilt til Stortinget å gjøre følgende

v e d t a k:

Meld. St. 25 (2019–2020) – Eksport av forsvarsmateriell fra Norge i 2019, eksportkontroll og internasjonalt ikke-spredningssamarbeid – vedlegges protokollen.

V o t e r i n g:

Komiteens innstilling ble enstemmig bifalt.

Presidenten: Sakene nr. 4–6 var interpellasjoner.

Sak nr. 7 [14:08:32]

Referat

1. (72) Representantforslag fra stortingsrepresentantene Bård Hoksrud, Morten Stordalen, Tor André Johnsen, Erlend Wiborg, Per-Willy Amundsen og Silje Hjemdal om å stoppe nedleggelsen av næringslivsviktige trafikkstasjoner (Dokument 8:32 S (2020–2021))

Presidenten: Presidenten foreslår at referatsak nr. 72 behandles etter forretningsordenens § 39 annet ledd e. Det betyr at det avvises.

Representanten Bård Hoksrud har bedt om ordet.

Bård Hoksrud (FrP) [14:09:03]: Vi mener at dette er et annet forslag enn det forslaget som er behandlet tidligere, fordi dette gjelder næringslivsviktige trafikkstasjoner, og foreslår at det skal sendes transport- og kommunikasjonskomiteen.

Presidenten: Er det noen andre som ber om ordet til stemmeforklaring?

Representanten Nils T. Bjørke har bedt om ordet.

Nils T. Bjørke (Sp) [14:09:38]: Eg anbefaler Senterpartiet å støtta at dette skal takast til behandling.

Presidenten: Er det da andre som ber om ordet i saken? Så synes ikke, og vi går til votering over behandlingsmåten av Dokument 8:32 S for 2020–2021. Det vortes alternativt mellom presidentens forslag og forslaget fra representanten Bård Hoksrud.

V o t e r i n g:

Ved alternativ votering mellom presidentens forslag og forslaget fra representanten Bård Hoksrud ble presidentens forslag bifalt med 65 mot 24 stemmer.

(Voteringsutskrift kl. 14.10.06)

Videre ble referert:

2. (73) Representantforslag fra stortingsrepresentantene Nicholas Wilkinson og Karin Andersen om lovfestet krav om logoped i kommunene, slik at alle får den språkhjelpen de trenger (Dokument 8:36 L (2020–2021))
Enst.: Sendes helse- og omsorgskomiteen.
3. (74) Representantforslag fra stortingsrepresentantene Bård Hoksrud, Helge André Njåstad, Terje Hallemeland, Åslaug Sem-Jacobsen, Geir Pollestad, Siv Mossleth, Øystein Langholm Hansen, Lene Vågslid og Eigil Knutsen om konseptvalgutredning (KVU) av arm til Bergen fra E134 (Dokument 8:37 S (2020–2021))
Enst.: Sendes transport- og kommunikasjonskomiteen.

Presidenten: Dermed er dagens kart ferdigbehandlet.

Forlanger noen ordet før møtet heves? – Møtet er hevet.

Møtet hevet kl. 14.11.

